

**Yaşar Kemal'in Dağın Öte Yüzü (Ortadirek, Yer
Demir Gök Bakır, Ölmez Otu) Üçlemesinde Yapı,
Tema ve Anlatım Özellikleri**

Burak Yardım

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü'ne Türk Dili ve
Edebiyatı dalında Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Ocak 2010
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Elvan Yılmaz
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezi okuduğumu, kapsam ve nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Master derecesi için yeterli bulduğumu beyan ederim.

Yrd. Doç. Dr. Kadir Atlansoy
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuduğumu, kapsam ve nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Master derecesi için yeterli bulduğumu beyan ederim.

Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Ömer Faruk HUYUGÜZEL

2. Doç. Dr. Adnan AKGÜN

3. Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul AYDIN

ABSTRACT

Our study includes the characteristics of structure, theme, and narration in the trilogy of “Dağın Öte Yüzü” by Yaşar Kemal who gave his works in the Republic period. Yaşar Kemal who aimed at revealing the conditions, origination, and results of a mythos with the work of “Dağın Öte Yüzü” made use of the verbal and written literature of the folk and the motifs of folk literature. We tried to deal with this issue in our thesis, too. By means of this, we referred to the relation of Yaşar Kemal with the folk literature and tried to attract attention to the status of the author who studied the social issues and the individual themes of the period together. The introduction part of our study gives information on the subject, aim, importance, content, and restrictions of the thesis. In the first chapter part of the thesis, the life and works of Yaşar Kemal take place briefly. In the second chapter, the characteristics of structure, theme, and narration in “Ortadirek”, “Yer Demir Gök Bakır”, and “Ölmez Otu” novels were examined and the results of our research were stated in the conclusion.

Key Words: Yaşar Kemal, novel, Çukurova, mythos, folklore.

ÖZ

Çalışmamız, eserlerini Cumhuriyet döneminde veren Yaşar Kemal'in Dağın Öte Yüzü (Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu) üçlemesindeki yapı, tema ve anlatım özelliklerini ihtiva etmektedir. Yazmış olduğu Dağın Öte Yüzü üçlemesiyle bir mitin oluşmasındaki şartları, yaratılışını ve sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan Yaşar Kemal, halkın sözlü ve yazılı edebiyatından, halk edebiyatı motiflerinden çokça yararlanmıştır. Tezimizde bu unsurları belirtmeye çalıştık. Böylece Yaşar Kemal'in halk edebiyatı ile olan ilişkisine de değinerek, döneminin sosyal meselelerini ve bireysel temalarını paralel yürüten yazarın, Türk edebiyatındaki yerine dikkat çekmeye çalıştık. Çalışmamızın giriş kısmında tezin konusu, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları belirlenmiştir. Tezimizin birinci bölümünde kısaca Yaşar Kemal'in hayatına ve eserlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır ve Ölmez Otu eserlerinin yapı tema ve anlatım özellikleri incelenmiş, son bölümde ise araştırmamızın sonuçlarına değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yaşar Kemal, roman, Çukurova, mitos, folklor.

ÖNSÖZ

Araştırmamızın konusunu Yaşar Kemal'in Dağın Öte Yüzü (Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu) üçlemesinde yapı veya romanların kuruluşu, temaları ve anlatım özellikleri oluşturmaktadır. Yaptığımız çalışmanın amacı, Dağın Öte Yüzü serisindeki yapısal, tematik ve anlatım özelliklerini inceleyerek bu üçlemenin Türk edebiyat tarihindeki yeri ve önemini ortaya koymaktır. Yaşar Kemal'in Dağın Öte Yüzü üçlemesindeki romanları bugüne kadar yapı, tema ve anlatım özellikleri bakımından ayrıntılı olarak incelenmemiştir. Bu çalışmada, söz konusu romanlardaki olay örgüsü ve kuruluş özellikleri, işlenen konular ve özellikle halk edebiyat ve diline dayalı olan anlatım özellikleri tespit edilecek, böylelikle hem Yaşar Kemal'in romancılığının daha iyi anlaşılmasına hem de yazarın Türk romanının gelişim sürecindeki öneminin belirginleşmesine katkı sağlanacaktır.

Yapılacak araştırmada Yaşar Kemal'in Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, ve Ölmez Otu romanları biyografik, yapısalcı, stilistik v.b. yöntemler doğrultusunda incelenecek, eserlerin çeşitli cepheleri ve bütün anlamı ortaya konmaya çalışılacaktır. Araştırmamız Yaşar Kemal'in sadece Dağın Öte Yüzü (Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu) üçlemesini ele alacak, diğer eserlerini kapsamayacaktır. Bunun yanında gerektiği zaman, araştırmaya ilgisi dâhilinde, yazarın diğer yazı ve incelemelerine atıflar yapılabilecektir.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	iii
ÖZ.....	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR	vii
1 YAŞAR KEMAL'İN HAYATI ve ESERLERİ.....	1
2 DAĞIN ÖTE YÜZÜ ÜÇLEMESİNDE –ORTADİREK, YER DEMİR GÖK BAKIR, ÖLMEZ OTU- YAPI, TEMA ve ANLATIM ÖZELLİKLERİ.....	5
2.1 Olay Örgüsü	5
2.1.1 Ortadirek.....	5
2.1.2 Yer Demir Gök Bakır	12
2.1.3 Ölmez Otu	19
2.2 Kişi Kadrosu.....	22
2.2.1 Asli Kişiler	23
2.2.2 Tali Kişiler	49
2.2.3 Geri plandaki kişiler ve diğerleri	70
2.3 Zaman	82
2.4 Mekân.....	84
2.5 Anlatım Özellikleri	90
SONUÇ	98
KAYNAKÇA	103

KISALTMALAR

age:	Adı geçen eser
agt:	Adı geçen tez
Bkz:	Bakınız
ev:	Çeviri
DÖY:	Dağın Öte Yüzü
OD:	Ortadirek
ÖO:	Ölmez Otu
s:	Sayfa
TTK:	Türk Tarih Kurumu
Yay:	Yayınları
YDGB:	Yer Demir Gök Bakır
YKY:	Yapı Kredi Yayınları

Bölüm 1

YAŞAR KEMAL'İN HAYATI ve ESERLERİ

Yaşar Kemal (Kemal Sadık Göğceli) 1923 yılının ekim sonlarında Adana'nın, (o günlerde) Osmaniye ilçesinin, Hemite (Göğceli/Gökçeli) köyünde doğmuştur. Köylerinde okul olmadığı için ilkokula dokuz yaşında, köyüne bir saat uzaklıktaki Burhanlı Köyü'nde başlar. Yazar bu süreci şöyle aktarır:

Burhanlı köyü öğretmeni Ali Rıza Bey'di. Mehmet'le (Mehmet, en yakın çocukluk arkadaşıdır) huzuruna çıktık. Ben, dedim okumaya geldim. Olur, dedi öğretmen. Ama senin ayakkabın, kafa kâğıdın var mı? Yok. Kalem, defter? O da yok... Giyitler yırtık pırtık... Ben başladım, ben dedim, üç ayda okuryazar olur, sana fazla zahmet vermem. Yemini billâh ettim ki, üç aydan çok başına bela olmayacağım. Adamla uzun bir tartışma... Öğretmen bana kafa kâğıdının gerekliliğini, ayakkabısız olmayacağının sebebini bir türlü anlatamıyordu. Sonunda bana yirmi beş kuruş verdi, git dedi, kendine defter kalem al. Beni bir sınıfa koydu. Bir de alfabe verdi... Defterimi koltuğuma alarak eve döndük Mehmet'le. Bu, büyük bir utkunun sevinciydi. O gece sabaha kadar, evde öteki evlerde, ne kadar kâğıt bulmuşsam, Mehmet'in defteri de içinde, doldurdum. Dünyanın en iyi insanlarından birisi olan amcam o gün beni okula göndermedi, birlikte kasabaya gittik. Orada bana beş tane defter, kalemi de bitirmiştik, bir düzine de kalem aldı. Ayakkabıcıdan çok güzel bir ayakkabı seçti. Bir de şalvar, gömlek, bir de okul kasketi...¹

Yaşar Kemal daha sonra Adana 1. Ortaokulu'na yazıldı. Geceleri Belçika Çırçır Fabrikası'nda çalışarak, gündüzleri okula devam etti. Son sınıfta ayrılmak zorunda kaldı:²

Adana'da o yaz bir fabrikaya girdim. Bu, Belçikalıların kurduğu bir çırçır fabrikasıydı. Çocuklar da çalışıyorlardı. Fabrikanın müdürü Aslan Bey almıştı beni oraya. Hiç kimseden herhangi bir yardım kabul etmediğimi biliyordu. Çerkez asıllı, Kafkasyalı eski bir subaydı. O yaz *orada* çalıştım. Kendime bir giyit, ayakkabılar ve bir de ortaokulu kasketi aldım. Giyinmiş kuşanmış eve döndüm. Ondan sonra da ortaokula başladım. Yatacak yerim yoktu. Fabrika müdürü Aslan Bey bana yatacak yer verdi fabrikada. Geceleri fabrikada çalışıyor, sonra da derslerimi

¹ Yaşar Kemal, Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor, Alain Bosquet ile Görüşmeler, YKY, Çev. Altan Gökalp, İstanbul 2008, s:38-39.

² Feridun Andaç, Yaşar Kemal'in Sözlerinde Yaşamak. Dünya Yay. İstanbul 2003, s: 309.

yapıyor, fabrikadan her gün ortaokula gidiyordum. Aslan Bey, bana, bir çocuğa değil de saygıdeğer bir insana gösterilen saygıyı gösteriyordu. Hiçbir kimseden hiçbir yardım kabul etmediğimi biliyordu. Böyle bir çocuk, bu Kafkasyalı insan için değerliydi. Beni fabrikaya almasını Aslan Bey'e öneren kişi, Adana'nın fabrikatörlerinden, anası bizim kasabadan olan, İbrahim Burduroğlu'ydu. O da bana evinde kalarak okuyabileceğimi önermiş, onun da bu önerisini kabul etmemiştim. İbrahim Burduroğlu babamın dostlarındandı. Çok da cömert bir adamdı.³

Yaşar Kemal, Kuzucuoğlu Pamuk Üretme Çiftliği'ne ırgat kâtipliğine girdi (1941). Adana Ramazanoğulları Kitaplığı'nda memurluk yaptı (1942). Bu yıllarda Orhan Kemal ile tanıştı. Zirai mücadele ırgatbaşılığı, Osmaniye Bahçe Köyü İlkokulu'nda vekil öğretmenlik (1942-1943), patos ırgatlığı, traktör sürücülüğü, piriñç tarlalarında su bekçiliği, Kadirli'de arzuhalcilik... gibi sayısı yirmiyi bulan çeşitli işlerde çalıştı. Askerliğini Kayseri'de tamamladı (1946-1947). Adana'ya döndü.⁴

1950'de komünist bir parti kurmaya teşebbüs ettiği iddiasıyla Kadirli'de tutuklanan yazar, Kozan Cezaevi'ne gönderilir. Yaşar Kemal bu süreci şöyle aktarır:

Bin dokuz yüz elli yılı nisanında hapse girdim. Adana'da Kadirli bir çocuk komünist propagandası yaparken yakalanmış. Ben o zamanlar Kadirli'deydim. Arzuhalcilik yapıyordum. Küçük bir tahta kulübeydi dükkânım. Çocuğu çok dövmüşler. O da bildiği adların hepsiyle bir olmuş Çukurova'da Komünist Partisi kurmuş. Ben de o kurucular arasındaydım. Bir sabah candarmalar geldiler. Şangır şungur, ellerinde kelepçeler, birini bana taktılar; savcıya, sorgu yargıcına götürdüler, oradan da doğru hapishaneye. Kadirli Hapishanesi'nde on beş gün kaldım.⁵

Yazar, cezaevinden çıktıktan sonra İstanbul'a gider. Yazmış olduğu Bebek adlı hikâyesini Nadir Nadi'ye gönderir. Eseri beğenen Nadi, Yaşar Kemal'e röportaj yazarı olarak iş verir. Bu iş yazarın ilk gazetecilik deneyimidir. 1952 yılında ilk öykü kitabı (Sarı Sıcak) yayımlanan Yaşar Kemal'in, eşi Thilda Hanım ile tanışması da bu senededir. İlk röportaj dizisi olan 'Sünger Avcıları' büyük ilgi toplar (1953). 1955

³ Yaşar Kemal, age, s:39-40

⁴ Feridun Andaç, age, s:309

⁵ Yaşar Kemal, age, s:50

yılında kendisine büyük ün kazandıran İnce Memed'i yayımlayan Yaşar Kemal'in, 'Yanan Ormanlarda Elli Gün' gibi dizi röportajları da bir yandan yayımlanmaya devam eder. Tezimizin konusunu oluşturan Dağın Öte Yüzü serisinin ilki olan Ortadirek⁶ romanı, 1959'da Cumhuriyet'te tefrika edildikten bir yıl sonra kitaplaşır. Bu üçlemenin ikinci romanı Yer Demir Gök Bakır⁷, 1962 yılında Cumhuriyet'te tefrika edildikten bir yıl sonra, 1963 yılında, kitaplaşır. Serinin üçüncü eseri Ölmez Otu⁸, 1968 yılında Yeni Gazete'de tefrika edilir. Aynı yıl eserin ilk baskısı yapılır. Edebi ve siyasi faaliyetlerine devam eden yazar, dönemin en popüler haftalık siyasi dergilerinden olan Ant'ın (Doğan Özgülen ve Fethi Naci ile birlikte) kurucuları arasında yerini alır. (3 Ocak 1967-Mayıs 1971) Sorumlusu olduğu Ant Yayınevi'nin yayımladığı 'Marksizmin Temel Kitabı' adlı yapıttan dolayı 18 ay hüküm giyer. Karar, Yargıtay'ca bozular.⁹Yazar, 1974-75 yılları arasında Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ilk genel başkanı olur. 1988 yılında da PEN Yazarlar Derneği'nin ilk başkanlığını üstlenen Yaşar Kemal, ileri yıllarda yazıları nedeniyle defalarca yargılanır.

Birçok sanatçı ve bilim insanıyla (Orhan Kemal, Abidin Dino, Güzin Dino, Pertev Naili Boratav, Ahmet Kutsi Tecer v.s.) münasebet halinde bulunması onun sanatçı kişiliğini müspet olarak etkilemiştir. Sanat hayatına şiir ile başlayan Yaşar Kemal, öykücülüğe ve romancılığa yönelmiştir. Romanları birçok dile çevrilip

⁶Ortadirek on sekiz bölümden müteşekkildir. İlk baskısı 1960 yılında Remzi Kitabevi tarafından yapılmıştır. OD birçok kez tiyatroya uyarlanmıştır. Bu uyarlamaların ilki Alan Seymour tarafından İngilizce olarak sahnelenmiştir. Bunun dışında 1974 yılında Finlandiya'nın Turku kentinde, Turun Kampungin Teatteri'de sahnelenen eser, aynı yıl Paris'te Mehmet Ulusoy Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir. Bkz. Osman Şahin, Geniş Bir Nehrin Akışı Yaşar Kemal, Can Yay. İstanbul 2004, s: 19.

⁷Yer Demir Gök Bakır kırk yedi bölümden müteşekkildir. Eserin ilk baskısı 1963 yılında yapılmış, sonraki yıllarda da birçok kez basılmıştır. Yaşar Kemal'in bu eseri 1977 yılında Fransa Eleştirmenler Sendikası tarafından en iyi yabancı roman ödülüne layık görülmüştür. Bununla birlikte Yer Demir Gök Bakır'ın film olarak çekildiğini de söylemeliyiz. Filmin senaryosu, müziği ve yönetimi Ömer Zülfü Livaneli'ye aittir. Filmin çekimleri Erzincan'ın Pınarlıkaya kazasına bağlı Hınzoru Köyü'nde yapılmıştır. YDGB birçok kez tiyatroya da uyarlanıp sahnelenmiştir. Bkz. Bkz. Osman Şahin, age, s: 19-20.

⁸Ölmez Otu ilk olarak 1968 yılında Ant Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Toplam kırk yedi bölümden oluşan eser, 1978 yılında Fransa'da en iyi yabancı kitap ödülünü almıştır.

⁹ Feridun Andaç, age, s: 310.

ödülleri almıştır. Böylece entelektüel dünyanın saygın kişileri arasında yerini almıştır. Köylü kesimin sesini keskin bir çığlığa dönüştürmeyi başaran yazar, fakir insanların sorunlarını kravatlı adamlara duyurabilmeye gayret etmiştir. Bu tutumuyla toplumcu görevini yerine getirmeye çalışmıştır. Kendi kendini yetiştirmeyi ve geliştirmeyi başaran yazar, kendi coğrafyasından yola çıkıp bütün insanlığa sesini duyurabilmiştir. Kendi deyişiyle onun *“bir ayağı Anadolu’da, bir ayağı da dünyadadır.”* Yaşar Kemal, modernleşme sürecindeki Türkiye’nin köylü aydınıdır. Köy ile büyük dünya arasında bir nevi katalizördür. İlk eserini 1939 yılında veren Yaşar Kemal’in kırkı aşan eseri mevcuttur. Yazar halen yaşamını ve edebi faaliyetlerini İstanbul’da sürdürmektedir.

Yaşar Kemal şiir, öykü, roman, anı, röportaj, derleme, söyleşi, deneme, oyun, fıkra, makale, senaryo gibi birçok edebi türde eser vermiştir. Çalışmamızın konusunu bir roman üçlemesi oluşturduğu için yazarın aşağıda sadece romanlarını belirttik.

Teneke (1955), İnce Memed I (1955), İnce Memed II (1969), İnce Memed III (1984), İnce Memed IV (1987), Dağın Öte Yüzü/ I. Ortadirek (1960), II. Yer Demir Gök Bakır (1963), III. Ölmez Otu (1968), Üç Anadolu Efsanesi (1967), Ağrıdağı Efsanesi (1970), Binboğalar Efsanesi (1971), Çakırcalı Efe (1972), Akçasazın Ağaları/ I. Demirciler Çarşısı Cinayeti (1973), II. Yusufçuk Yusuf (1975), Yılanı Öldürseler (1976), Al Gözüm Seyreyle Salih (1976), Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca (1977), Allah’ın Askerleri (1978), Deniz Küstü (1978), Kuşlar da Gitti (1978), Kimsecik/ I. Yağmurcuk Kuşu (1980), II. Kale Kapısı (1985), III. Kanın Sesi (1991), Hüyükteki Nar Ağacı (1982), Fırat Suyu Kan Ağlıyor (1998), Karıncanın Su İçtiği (2002), Tanyeri Horozları (2002).

Bölüm 2

DAĞIN ÖTE YÜZÜ ÜÇLEMESİNDE –ORTADİREK, YER DEMİR GÖK BAKIR, ÖLMEZ OTU- YAPI, TEMA ve ANLATIM ÖZELLİKLERİ

2.1 Olay Örgüsü

2.1.1 Ortadirek

Üçlemenin ilk eseri olan Ortadirek,¹⁰Toros dağlarının bir yüzünde yaşayan köylülerin Çukurova'ya iniş süresince karşılaştığı güçlüklerin, insanın doğayla mücadelesinin muhasebesini gözler önüne seren bir eserdir. Köylü, yaz mevsiminde Çukurova'ya göçerek pamuk toplamaktadır. Bu iş köylülerin tek geçim kaynağıdır.¹¹ Yalak'tan Çukurova'ya gidiş, köylülerin yaşam kalitesizliği nedeniyle yaya olarak gerçekleşmektedir. Bu gidiş, göçün konaklamalarıyla beraber on beş günü bulmaktadır. Yalak köylülerinin Çukurova'daki çalışma süresi bir, bir buçuk ay kadardır.

Romanın ilk olay halkası, köylülerin Çukurova'ya göçme vaktinin geldiğini düşünüp göç hazırlıklarına girişmesiyle başlar. Romanın önemli kişilerinden eski bir at hırsız olan Koca Halil, Çukurova'da pamuğun açtığını anlamasına yardımcı olan döngeler (Güzün kökünden kopup bozkırda uçuşan bir bitki, insan başı kadar bir diken)¹² görmesine rağmen, pamuğun sonra açacağını düşünür. Buna sebep olarak

¹⁰Yaşar Kemal, Ortadirek, YKY, 6. Baskı, İstanbul 2008. (Çalışmamızda eserin bu baskısı esas alınmıştır.)

¹¹ Çukurova'da 19. yy.dan bu yana ağırlıklı olarak pamuk üretimi yapılmaktadır. Bernard Lewis bunun sebebini Batı'daki pamuk talebinin artmasına bağlamaktadır. Bkz. Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev. Boğaç Babür Turna, Arkadaş Yay. 2. Baskı, Ankara 2009, s: 610.

¹² Ali Püsküllüoğlu, Yaşar Kemal Sözlüğü, YKY, İstanbul 2006, s: 58.

döngüle köklerinin kurtlar ve sıçanlar tarafından yenmesini gösterir. Aslında Çukurova'ya inmeye yardımcı olacak bir atının veya eşeğinin olmaması, pamuk zamanının geldiğini köylüye söylememesinin sebebidir. Halil, OD'nin başkışisi Meryemce'nin tek çocuğu olan Uzunca Ali'den yardım ister. Ali'nin cılız ve yaşlı bir atı vardır. Halil, bu atın üzerinde Çukurova'ya inmek ister. Defalarca Ali'nin yanına gelip dil döker. Geçmişte kocası İbrahim'i yoldan çıkarttığını, ona kötülük ettiğini düşünen Meryemce, Koca Halil'e düşmandır. Bundan dolayı Halil'in attan faydalanmasına şiddetle karşı çıkar. Yufka yürekli Ali, Meryemce'nin gazabından korktuğu için Halil'in yardım isteklerine kulak tıkamak zorunda kalmıştır.

Köylüler, kasabada Adil Efendi diye bir tüccardan alışveriş etmektedir. Veresiye mal alan köylüler, borcunu pamuktan döndükten sonra kazandığı parayla öder. Borçlarını ödeyememekten çekinen köylünün Adil Efendi korkusu gittikçe artar. Bundan dolayı bir an önce Çukurova'ya gidip pamuk toplamaları gerekmektedir. Göç hazırlıkları başlar. Göç hazırlıkları sırasında Taşbaşıoğlu, Uzunca Ali ve Öksüzdoğan'ın başını çektiği bir topluluk, ağalarla anlaşma yaparak kendi köylülerini kurak tarlalarda çalıştıran bundan da rant elde eden Muhtar Sefer'in döndürdüğü çarka çomak sokmak ister. Bu topluluk içinde Taşbaşıoğlu, Uzunca Ali, Öksüzdoğan, Öksüz Duran, Gümüšoğlu, Köstüoğlu ve Koca Halil vardır. Grup, Sefer'e karşı koyup haklarını arayacaklarına dair ant içer. Fakat aralarında bir güvensizlik sorunu vardır. Köylü son beş yıldır birlik olamamış, her defasında Muhtar Sefer köylünün planlarını bozmayı başarmıştır.

Romanın ikinci olay halkasını yolculuk oluşturur. Bu, Uzunca Ali ve ailesinin tabiatla olan mücadelesinin vurgulandığı kısımdır. Köylü yola düşmüş, uzun ve yorucu yolculuk başlamıştır. Ali'nin yaşlı atı daha yolculuğun başlarında halsiz düşer. Bu durum Ali'nin canını çok sıkır. At, hem zayıf hem de bakımsızdır.

Yolculuk sırasında Ali'nin, Koca Halil'i bitkin görmesi onu üzer. Yaşlı adamı kolundan tuttuğu gibi ata bindirir. Bu olaydan sonra Meryemce öfkesinden çılgına döner. Sürekli söylenir. Koca Halil, Meryemce'nin söylediklerini duymamazlıktan gelir.

Yolda Ali, köyün muhtarı olan Sefer'e Çukurova'ya indiklerinde onun değil, kendilerinin belirlediği tarlada pamuk toplayacaklarını, aralarında böyle kararlaştırdıklarını söyler. Muhtar bu duruma çok sinirlenir. Ali'ye esip gürelemeye başlar. Daha sonra kurt bir politikacı tonuyla köylüye hitap eder. Onları kendi yanına çekmeye çalışır. Canına tak eden bazı köylüler muhtarın sözlerini hiddetle dinler. Göç devam eder. Meryemce ve Koca Halil ikilisi yine sahnededir. Meryemce'nin sözleri, Halil'i yaralamaktadır. Fakat yaşlı adam ata muhtaç olduğu için bu sözleri yutar. At üzerindeki yük sebebiyle fazla dayanamaz. Bir yerde çöker kalır. Meryemce atın başında bekler. Halil, Meryemce'yi oradan uzaklaştırmak için dil döker. Fakat İnatçı Meryemce atın başından ayrılmaz. Koca Halil kendilerinden ileride göçe devam eden köylülere durumu haber vermek için hızla yola koyulur. Köylüye yetişir. Meryemce'nin durumunu anlatır. Fırsat kollayan Sefer, bu durumu iyi değerlendirir. Koca Halil'in Meryemce'yi öldürdüğüne, bu şekilde de cinayeti ört bas ettiğine dair bir söylenti çıkarır. Köylü geri dönerek Meryemce'yi bulur. Yaşlı kadın soğuktan donmak üzeredir. Gereken müdahaleyi yapan köylüler yaşlı kadının iyi olmasını sağlar. Vakit ilerlemektedir. Hayvanlardan iyi anlayan Yemen Ağa, atın öleceğini, beklemenin yersiz olduğunu söyler. Muhtar, hareket emrini verir. Uzunca Ali'yi ve ailesini arkasında bırakan köylü, göçüne devam eder. Taşbaşoğlu, Ali'ye göçe katılması için yalvarır. Ali ise çaresizce atın iyileşmesini bekler. At çok geçmeden can verir. Meryemce, Ali'ye düşman olur. Oğlunun atın ölmesine neden olduğunu düşünür.

Karaduman Yokuşu'na gelen Meryemce'nin dizlerinde derman kalmamıştır. Ali'nin geri dönüşleri işte burada başlar. Ali, var gücüyle ilerlemesini sürdürürken geride kalan Meryemce için geri döner. Onu sırtına alır. Ailesinin konakladığı yere Meryemce'yi ulaştırır. Tekrar ilerleyip ailesini konaklandırır. Arkasında bıraktığı Meryemce'yi almak için geri döner. Onu sırtına alıp konakladığı yere götürür. Bu git-gel Çukurova'ya ulaşınca dek sürer.

Ali, bütün çabasına rağmen anası Meryemce'ye bir türlü yaranamaz. Meryemce'nin inadı ve kini azalmak bilmez. Meryemce, sürekli Ali'ye beddua eder. Uzunca Ali'nin eşi Elif bütün hanımefendiliğiyle Meryemce'yi bu tutumundan vazgeçirmeye çalışır. Fakat inatçılığıyla meşhur bir ailenin kızı olan yaşlı kadın, asla taviz vermez. Ali'nin yaptığı her hareket Meryemce tarafından farklı yorumlanır. Öyle ki Meryemce ceviz ağacının altında namaz kılan Ali'yi, Allah'ı kandırmakla suçlar. Ali'nin gidiş-dönüşleri sürer. Bu sırada, geride kalan Meryemce'nin içi korkuyla dolar. Ali'nin, Elif'in, torunlarının kendisi ölüme terk ettiğini düşünen Meryemce, köye dönmeye karar verir. Ama ıssız köyü düşündükçe içini bir korku kaplar. Bu sırada Vurgun Ahmet'e yer verilir. Vurgun Ahmet Yalak Köyü'nün meczubudur. Köylü, bu şahsı evliya derecesine kadar yükseltmiştir. Meryemce kendisine Vurgun Ahmet'in yardım edeceğini umarak korkusunu gidermeye çalışır. Bu düşünceyle köye doğru yol alır. Ali de bu sıralarda 'Toros'un Ormanı'nda konaklar. Ali, sabah uyandığı zaman Meryemce'nin hala gelmediğini görüp telaşa kapılır. Hemen geriye dönen adam her yerde anasını arar. Sonunda Meryemce'yi bulur. Onu sırtına alıp konakladıkları yere doğru ilerler.

Çukurova'ya yaklaşan köylünün bir hayli arkasında kalan Ali, Koca Halil'in pamuk toplama zamanını şaşırma olasılığını aklına getirerek rahatlamaya çalışır. Bu rahatlayış, rehavete dönüşür. Başta Elif olmak üzere aile, Ali'nin aklını yitirdiğini

düşünür. Yorgunluğun beraberinde getirdiği perişanlık, Ali'nin fiziğine de yansımıştır. Ayakları yürümekten paramparça olmuştur. Meryemce, ormandan topladığı malzemeye bir ilaç kürü yapar. Bu kür, Ali'nin ayaklarına iyi gelir.

Anlatıcı, kronolojik olarak ilerleyen eserin on üçüncü bölümünde, Koca Halil ile İbrahim'in askerliğine ve sonrasına yer verir. Burada Meryemce'nin Halil'e duyduğu nefretin cevabını buluruz. Halil ve Meryemce'nin kocası İbrahim, Yemen'de asker ocağındadır. Yedi yıldır askerlik görevini yapan Halil ve İbrahim, zorlu savaş şartlarına dayanamayarak firar etmeye karar verir. Köye dönen ikili yakalanmaktan dolayısıyla ölüm cezasından kurtulmak amacıyla Aslan Ağa isminde bir çete reisine sığınır. Kozan'da illegal bir örgütün reisi olan Aslan Ağa, adamlarını boğaz tokluğuna çalıştırır. Vatana ihanet suçuyla yargılanacak olan firariler asılmaktan korktukları için Aslan Ağa'nın himayesinden çıkmak istemezler. Zaman ilerledikçe Aslan Ağa'nın nüfuzu azalmaya başlar. Gâvur Dağları'nda jandarmaya yakalanan kaçaklar (Kürt Dursun, Çerkez İdris, İbrahim ve Koca Halil) tutuklanır. Halil, mahkemede bütün suçu İbrahim'e atar. Fakat hâkim, Halil'i suçlu bulur. Halil, Dursun ve İdris ikişer yıl hüküm giyer. Adana Hapisesi'nde yatarlar. Halil'in bütün yaptıklarına rağmen İbrahim, cezaevindeki Halil'e sürekli yardım eder. Aradan zaman geçer. Başından geçen olayları köylülere anlatan ikilinin anlattıkları birbirini tutmaz. Halil'in İbrahim hakkında anlattıkları övgü dolu hikâyeler İbrahim'in hoşuna gider. Bundan dolayı İbrahim, Halil'in anlattıklarını sessizce dinler, onu yalanlamaz. İbrahim, Koca Halil'in aklına uyarak Aslan Ağa'ya sığınmış, Adana'da iki yıl boyunca hapisteki arkadaşına bakmıştır. Yedi yıl sonra kocasına kavuşan Meryemce bu sebeplerden ötürü eşinden tekrar uzun bir süre ayrı kalmıştır. Koca Halil'in İbrahim'i her zaman ayarttığını ve kendisinden uzaklaştırdığını düşünen Meryemce, Halil'den nefret eder.

Göçünü sürdüren köylüler Söğütlü'ye konar. Söğütlü son konak yeridir. Burada Taşbaşıoğlu'nun Muhtar Sefer'e haklı olarak başkaldırıldığına tanık olunur. *“Sen bu köylüyü pamuk bittikten sonra Çukurova'ya indiremezsin. Yazık değil mi bize? Baksana çoluk çocuğumuzla ne hallere düştük yollarda sürüne sürüne. Baksana şu köylüye arkadaşı!”* (OD, s: 251) Sefer, yine politikacı edasıyla Taşbaşıoğlu'na cevap verir. Koca Halil, köylüye Çukurova'ya iniş zamanını geç haber verdiği için köylünün kendini suçlayacağından korkar. Köylüden korkan Halil kaçır. Taşbaşıoğlu bu sıralarda köylüyü örgütlemek ister. Ama köylü Muhtar Sefer'den korktuğu için her defasında Taşbaşıoğlu'nu yalnız bırakır. Taşbaşıoğlu köylülere şöyle sitem eder:

Sizden bıktım. Yüzüme gelince benimle birlik olup, Sefer'e söver, onun yoluna gitmeyeceğinize avrat boşarsınız. Sonra da karşınıza geçer iki laf eder, ona doğru hiç düşünmeden kayar gidersiniz. Şimdi günlerdir burada boş boş bekleyip duruyorsunuz. Önce bizi köyden geç çıkardı. Elin köylüleri yola çıktıktan çok sonra. Bunu Koca Halil'in sırtına yükledi sonra da. O fikara kocanın. (OD, s: 265)

Muhtar Sefer köylünün kendisine karşı ayaklanacağı haberini çok geçmeden öğrenir. Taşbaşıoğlu'nun tarafını tutanların aklını çelmeye çalışır. Muhtar Sefer'in geçmişte köylülere biraz yardımcı olmuştur. Bu yardımları köylüye hatırlatan Sefer, onları kendi yanına çekmeye çalışır. Zaten yoksul ve perişan olan köylünün Sefer'e karşı bir girişimde bulunma olasılığı çok düşüktür. Sefer'e karşı durabilen köylü sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. Bütün köylülerin tarlaları tuttuğu haberini alan Sefer, tekrar yola çıkmak için hazırlanır. Köylünün çalıştırılacağı yer Miralay'ın Çiftliği'dir.

Eserdeki son olay halkasını varış ve hüsrana diye isimlendirebiliriz. Önce köylüler daha sonra Uzunca Ali ve ailesi Çukurova'ya ulaşır. Umduğunu bulamayan köylülerin bütününe sirayet eden duygunun adı hüsrandır. Gecikmeli de olsa köylülerin arkasından Çukurova'ya ulaşan Ali ve ailesini Taşbaşıoğlu karşılar. Yalak

Köyü'nün çalışacağı tarlaların verimsiz olduğunu gören Ali, diğer köylüler gibi, hayal kırıklığına uğrar. Bu sırada Meryemce, yolculukta başörtüsünün düğümüne sakladığı peri böceğiyle meşguldür. Onun ölmüş olduğunu gören Meryemce, bütün şefkatiyle böceğe “uyu” der. “*kadersizim kimsesizim burada uyu!*”

OD'nin olay örgüsünün merkezinde Meryemce ve Uzunca Ali vardır. Bu merkezde köylülerin tabiatla olan mücadelesine ağırlık verilmiştir. Gezi türünden olay örgüsüne giren OD basit bir kuruluşa sahiptir. Merak unsuru bakımından zayıf olan eser, serinin diğer iki romanına göre daha realisttir. Yazar, romanında birçok sembole yer vermiştir. Meryemce'nin başörtüsüne sardığı peri böceği, “*o uzun yolları aştıktan, yani doğayı yendikten sonra hiçbir şey elde edemeyip açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya kalan köylünün simgesidir*”.¹³

Yaşar Kemal, serinin ilk eserine Ortadirek ismini verme sebebini Erdal Öz ile yaptığı röportajda şöyle açıklar:

Ortadirek alegorik bir romandır. Üstelik de yaşanmış bir romandır. Bu roman benim tanıklığımdır. Bu romanın alegorisi, beş aşağı beş yukarı insanlığın yaşamıdır. İnsanoğlu, anasını, yükünü, yüzyıllardan beri öyle taşımıştır. Adını Ortadirek koymam da bundan. Yaşamın ortadireği yaşamın direncidir. Geçen gün Norveç'ten bir yazar geldi, benimle konuşmak için. ‘Bütün romanlarınızda istediğiniz nedir?’ dedi. Saniyesinde söyledim, bir tek sözcükle: ‘Direnc’ dedim. Ortadirek insanlığın direncidir. İnsan gücüdür. Yılmayan insan. O korkunç salgınlardan, kırımlardan, yokluklardan, açlıklardan buraya kadar insanlığı getiren, insan direncidir; benim hayran kaldığım, destanını yazmak istediğim odur. Onun alegorisidir Ortadirek.¹⁴

OD'nin ana temasını, Yalak köylülerinin pamuk toplayabilmek için dağdan düze iniş yolunda çektiği çileli yaşantı oluşturur. Geçimlerini pamuk toplayarak elde eden köylüler yoksul bir yaşam sürmektedir. Yoksulluğun beraberinde getirdiği çaresizliği vurgulamak isteyen anlatıcının, eserine başlarken Gündeşlioğlu'ndan

¹³ Cevdet Kudret, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, Cumhuriyet Dönemi 1923-1959, İnkılâp Kitabevi, 3. Cilt, İstanbul 1990, s: 408-450.

¹⁴ Ramazan Çiftlikçi, Yazar-Eser-Üslup, TC. Kültür Bakanlığı, TTK Basımevi, Ankara 1997, s: 234-235.

alıntıladığı iki dize söz konusu çaresizliği özetlemektedir: “*Yürü bre fıkıralık elinden/ Dolanıp da belime kuşak olmuşsun*”. (OD, s: 7) Eserde kendi çıkarları için köylüleri kullanan muhtar ve ona karşı çıkmak isteyen grubun çatışması, köy romanlarının genelinde görülen ezen ile ezilen arasındaki mücadeleye örnektir.

2.1.2 Yer Demir Gök Bakır

Serinin ilk eserinde çalışmak için dağdan düze inen köylülerin çileli yolculuğuna yer veren yazar, Yer Demir Gök Bakır’da¹⁵ Çukurova’dan eli boş dönen köylülerin Yalak’taki hayallerle ve korkularla dolu yaşamlarını ele almıştır.

Eserin ilk olay halkasını Taşbaşoğlu’nun evliyalştırılmasından önce köylünün korku dolu yaşantısı oluşturur. Hasan ve Ummahan’ın meşeliği doğru gitmesiyle başlayan eser, köylülerin Adil Efendi korkusuyla devam eder. OD’de köylülerden korktuğu için kaçan Koca Halil’e oğlu Hacı tarafından Mevlit okutturulur. Bu Mevlit olayı Halil’in öldüğüne inanmayan Meryemce’nin tekrar küskünlüğüne neden olacaktır. Bu sırada Koca Halil’in köyde, kendi ambarının içinde olduğu anlaşılır. Yaşlı adam köylüden korkusuna ambarda saklanmaktadır. Ona göre köylülerin pamuğa geç inmesindeki tek sebep kendisidir. Bundan ötürü de köylülerin kendisini parçalayacağını düşünür. Gömleksizoğlu ve diğerleri Koca Halil’in yanına gelip onun elini öperler. Korkmaması gerektiğini ve bütün köyün kendisini saydığını söylerler. Halil, köylülerin sözlerine inanmaz. Hala köylünün kendisini öldüreceğini düşünür.

Köydeki Adil Efendi korkusu devam eder. Yalak’a gelen Küplüzadelerin büyük oğlundan korkan köylüler, çıt çıkarmaz. Yazar, bu adamın kim olduğunu belirtmez. Sadece adamın bundan on bir yıl önce, partiyle ilgili bir iş için köye

¹⁵Yaşar Kemal, Yer Demir Gök Bakır, Güven Basım ve Yayınevi, İstanbul 1966. (Çalışmamızda romanın bu baskısı esas alınmıştır.)

geldiğine dair kısa bir açıklama yapar. Köylüler evlerine saklanarak bu atlı kişiye köyün boş olduğunu düşündürmeye çalışır. Boş köyden ürken atlı, arkasına bakmadan Yalak Köyü'nü terk eder. Köylüler Adil Efendi'nin adamı sandıkları bu kişiden kurtuldukları için çok sevinir.

Adil Efendi'nin mallarına el koyacağından korkan köylüler çare düşünmeye başlar. Muhtar Sefer'in aklına bir fikir gelir. Köylü bütün malvarlığını saklayacaktır. Adil köye geldiği zaman köylüde birşey olmadığını görüp onları bağışlayacaktır. Herkes sahip olduğu değerli eşyaları gizlemeye başlar. Hayvanlar da bir mağaraya saklanır. Köyde eşyalarını, sahip olduğu kıymetli nesnelere saklamayan tek kişi Taşbaşoğlu'dur. Taşbaşoğlu hariç köyde bir sevinç, bu sevincin getirdiği tatlı bir telaş iyiden iyiye kendisini gösterir.

Adil Efendi hâlâ beklenir. Ama gelen yoktur. Hayvanların mağaraya saklanmasıyla evler buz gibi olur. Çünkü evler hayvanların nefesleri ile ısınmaktadır. Morca danasını özleyen Meryemce, yolda Sefer'le karşılaşır. Sefer, Adil'in köye gelmeyişine sebep olarak Taşbaşoğlu'nu suçlar. Ona göre Taşbaşoğlu, kasabaya gitmiş ve Adil'e "...*gitme köye. Köylü nesi var, nesi yoksa sakladı*" demiştir. Bu söylenti hızla yayılır. Fakat köylüler Taşbaşoğlu'nun böyle bir şey yapacağına ihtimal vermez. İstirap veren bekleyiş sürmektedir. Bu gidişat köylüyü canından bezdirir. Bir çıkar yol arayan Sefer, köylüyü toplayarak bir konuşma yapar. Köy kurulundan üç kişiyi Adil'le konuşmak için kasabaya göndereceğini söyler. Köy kurulu Adil'e ya gelip köylünün elinde ne varsa al, ya da köylüyü bu yıl bağışla diyecektir. Köylü, bu çileli bekleyişin bir an önce bitmesini istemektedir.

Sefer'in konuşmasından sonra köylüler sakladıkları malları yerlerinden çıkarır. Köylünün düşüncesine göre Adil, köylünün eşyalarını gizledikleri yerlerden

çıkardıklarını öğrenecek ve alacağını istemek için köye gelecektir. Fakat Adil Efendi köye bir türlü gelmez.

Taşbaş'ın köylüye duyduğu nefret artar. Köylünün tutarsız davranışları, Sefer'in mantıksız planlarına ortak olmaları Taşbaşoğlu'nu çılgına çevirir. Köye ve köylüye sürekli beddualar eder. Köylüler Taşbaş'tan ürkmeye başlarlar. Taşbaşoğlu, karısının bir kavgada yaralanmasından sonra küfür ve beddualarının dozunu iyice arttırır. *“Bir yandan Adil Efendi korkusu, bir yandan Taşbaş. Köy iki cendere arasında”* sıkışıp kalmıştır.

Bu olaylar arasında eş zamanlı olarak Hüsne ve Recep isimli iki aşığın köydeki ilişkisine yer verilir. Birbirlerine sevdalı bu iki kişi, kaçamak buluşup, ilişkiye girmektedir. Hüsne köyün başına gelen bütün felaketlerin sebebi olarak kendisini ve Recep'i suçlar. Bundan dolayı köyden kaçmaya karar verirler. Karda kıyamette yola düşerler. Köydeki buhran dolu havadan firar eden iki âşık kaderden kaçamaz, nitekim ölürler.

Tarlalardan eli boş dönen köylülerin perişanlığı ve Adil Efendi korkusu... Anlatıcı, mitin doğması için oluşturduğu şartları tamamlar. İkinci olay halkası Taşbaşoğlu'nun mitleştirilmesi ile başlar. Vurgun Ahmet, âşıkların karlar altında öldüğünü bildirmek için köye gelir. Köylülerin kapılarını teker teker çalıp hepsine serzenişte bulunur. Âşıkların köylüler yüzünden kaçıp öldüğünü düşünen Vurgun Ahmet'in tavrı Taşbaş'ın evine gelince değişir. Köylü tarafından bir kutsiyet atfedilen Vurgun Ahmet'in *“Bu köy şimdiye kadar ölüp yitmediyse, eey Taşbaşoğlu, senin yüzünden, senin yüzün suyun hürmetine”* demesi, Taşbaşoğlu'nu Yalak köylülerinin gözünde yüceltir, git gide evliya mertebesine çıkarır.

Adil'in yanına giden köy kurulu, ondan beklemediği bir yanıt alır. Adil köye gelip alacaklarını istemek bir yana, köylülerin dükkânına gelip diledikleri kadar mal

alabileceklerini söyler. Adil'in bu davranışı geçmişte yaşanan bir olay yüzündendir. Geçmiş yıllarda borcunu ödeyemeyen bir köy, Çukurova'da herkesin gözü önünde borçlu oldukları bir ağayı öldürür. Adil Efendi'nin köye bir türlü gelmeyişi bu olayla izah edilebilir. Bu arada Muhtar Sefer, Kır İsmail'in kızıyla evlenmeye karar vermiştir. Kır İsmail'in Kızı bir tecavüz mağdurudur. Sefer, başından geçen hikâyeyi kıza anlattırarak cinsel arzularını tatmin etmeye çalışır. Sefer, bu kızla evlenerek köylülerin gözünde itibarını arttırmak ister. Böylece bir taşla iki kuş vuracaktır. Kız, Sefer'e karşı duygusal bir şey hissetmez. Fakat başından geçen olay sonrasında evlenebilme ve muhtar karısı olabilme ihtimali kıızı Sefer'e yakınlaştırır. Muhtar, Kır İsmail'i çağırarak kıızı ister ve olumlu bir cevap alır. Zaten Kır İsmail ve bütün köy, Sefer'le kız arasında geçen muhabbetin farkındadır. Tüm bunlar olurken Taşbaşıoğlu efsanesi de ağızdan ağza yayılır. Sefer, köylünün gözünde evliyalışmaya başlayan Taşbaşıoğlu'yla ilgili hikâyeleri uyduran kişinin bizzat Taşbaşıoğlu olduğunu düşünür. Bunları Taşbaşıoğlu'na da söyler. Taşbaşıoğlu, çılgına döner.

Sefer, köylünün Taşbaşıoğlu üzerindeki ilgisini dağıtmak için adamlarına emir verir. Sefer'in adamları eşkıyaların köyü bastığı intibamı uyandırmak amacıyla köy üzerine mermi yağdırır. Taşbaşıoğlu adına türlü iftiralarda bulunarak, Taşbaşıoğlu'nu aşağılamaya çalışır. Eşkîya oyunu Sefer'in beklediği etkiyi göstermez. Sefer'in tek çaresi kalmıştır. Taşbaşıoğlu Mehmet'i öldürtmek. Bunun için adamı Ali Ömer'i kullanır. Ali Ömer, muhtarın akrabası, kardeşinin oğludur. Bu adam Sefer'in fedailiğini yapar. Geceleyin Ömer'le beraber Taşbaşıoğlu'nun evine giden muhtar, Taşbaşıoğlu'nu evde bulamaz. Bütün köy Taşbaşı'ın evliyalığına inanmıştır. İnanmak zorundadır. En fazla da Memidik buna inanır ve Taşbaşı'ın evliyalığına dair başından geçen bir hadiseyi köye yayar. Sefer, Memidik'i evinde hapseder. Hadisenin tam aksini köye yayması şartıyla onu bırakacağını söyler. Memidik, uydurduğu hikâyeye

tüm kalbiyle inanmaktadır. Sefer'in dayatmalarına karşı çıkar. Ömer tarafından kemikleri kırılıncaya dek dövülür.

Taşbaşıoğlu'na gösterilen hürmet, Seferin içindeki kıskançlığı tetiklemektedir. Kasaba karakoluna giden Sefer, Taşbaşıoğlu'nun köyde peygamberliğini, evliyalığını ilan ettiğine, onun T.C. kanunlarına aykırı eylemlerde bulunduğuna dair bir ihbarda bulunur. Bunun üzerine Onbaşı Cumali ve jandarmalar Taşbaşı'ı tutuklamak üzere köye gelirler. Sefer burada yine bir oyun oynar ve Cumali'ye rüşvet vererek, kendisini Taşbaşı'nın gitmesini istemiyormuş gibi gösterir. Cumali'nin önüne atlayarak "göndermeyin ermişimizi" diye sözde feryat eder. Karakola getirilen Taşbaşıoğlu başına gelenleri, kendisini evliyalılaştırmaya çalışan köylülere engel olmaya çalıştığını, fakat köylülerine söz geçiremediğini tüm samimiyetiyle Yüzbaşıya anlatır. Yüzbaşı Taşbaşı'nın ifadesindeki samimiyete güvenerek onu serbest bırakır.

Yüzbaşı Şükrü'nün Taşbaşı'ı serbest bırakması bile Taşbaşı'nın ermişliğine bağlanır. Taşbaşıoğlu da aklıyla kalbi arasında bocalamaya başlar. Acaba gerçekten ermiş miyim diye düşünür. Eserin son olay halkası Taşbaşıoğlu'nun iç çatışmasıyla başlar. Köylülerin anlattığına göre Taşbaşı'nın evinin üzerinde bir top ışık durur. Taşbaşı o ışığı görebilmek için, soğuktan donma pahasına da olsa, avlusunda beklemeye başlar. Işığı görürse evliya olduğuna inanacaktır. Ama ışığı bir türlü göremez. Sonunda uğraşıp didinerek kendini evinin üzerinde küçük bir ışık gördüğüne dair ikna eder. Belki de o kadar insan yanılmıyordur. Belki gerçekten de ermiştir.

Sefer, tekrar kasaba karakoluna giderek Yüzbaşı Şükrü'ye Taşbaşı'nın ermişliğe devam ettiğini, üfürükçülük yaptığını söyler. Kendinin ermiş olduğuna inanan Taşbaşıoğlu gerçekten, kendisine gelen hastaları tedavi etmeye kalkışır. Hemen harekete geçen Yüzbaşı Şükrü, en güvendiği üç jandarmayı hasta gibi

Taşbaş'ın evine gönderir. Taşbaş durumdan habersiz gelen yabancıları tedavi etmeye çalışır. Bu durumun haberini alan Yüzbaşı, Onbaşı Cumali'ye Taşbaş'ı tutuklaması için emir verir. Muhtar Sefer geçmişte oynadığı oyunu burada tekrarlar. Taşbaş'ı tutuklamak için köye gelen Cumali'ye rüşvet vererek onbaşının Taşbaş'ı götürmesine sözde engel olmaya çalışır. Taşbaşoğlu giderken kimsenin Sefer'le konuşmamasını, aksi takdirde konuşan kişiye lanetler edeceğini söyler. Bu sözler köylü üzerinde çok etkili olur. Kimse Muhtar Sefer'le konuşmaz. Köylüler lanetlenmekten korkar.

Taşbaşoğlu ve jandarmalar karakolun yolunu tutarlar. Yüzbaşı'ya ermişlik yapmayacağına dair söz veren Taşbaşoğlu, sözünü tutamamanın utancıyla üzüntülüdür. Yolda bir boran başlar. Karakola giden grup mağaraya çekilir. Boranın bitmesi beklenir. Taşbaşoğlu bu fırsattan yararlanarak, yüzbaşından yiyeceği dayığı düşünerek firar edip ortalıklardan kaybolur. Bu olay da efsaneleşir ve Cumali'nin anlattığı olay kısa sürede yayılır.

YDGB'nin olay halkaları kronolojik olarak devam eder. Yazar sebep-sonuç ilkesine bağlı olarak, OD'de Çukurova'ya zorlu inişin ardından köylülerin hayal kırıklığına yer vermiş, YDGB'de ise eli boş dönen köylülerin daha çok korku dolu bekleyişini anlatmıştır. Berna Moran'ın metni bir tür lirik şiire benzetmesi de ilginç bir tespittir. Hakikaten üç eserde de bu durumu destekleyecek birçok kanıt bulmak mümkündür. Araştırmacıya göre olaylardaki tekrarlar ve roman kişilerinin ağzından çıkan lanet dolu sözlerin tekrarlanması, bir manzumedeki nakarat bölümünü çağrıştırmaktadır. Eser *“bir olay örgüsünün gelişimi yerine, ayrı mekânlarda geçen, birbirinden bağımsız ama benzer ve eşzamanlı sahnelerin art arda dizilmesiyle kurulmuş”*tur.¹⁶

¹⁶ Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2, İletişim Yay. İstanbul 2008, s: 137.

Üçlemenin ikinci eserindeki ana tema, adından da anlaşılacağı gibi, yerin demire göğün bakıra dönüştüğü bir köyde borçlarını ödeyemeyen köylülerin, Adil Efendi'den duyduğu korkudan ve diğer çaresizliklerden kurtulmak amacıyla yarattıkları Taşbaş mitinden müteşekkildir. Berna Moran eserin temasını *“korku içinde başlarına gelecek felaketi bekleyen köylülerin, çaresiz kalınca kendilerine tutunacak bir dal yani bir mitos yaratmalarıdır”*¹⁷ diye açıklamaktadır. Ayrıca eserin toplumsal temasını hocalık, üfürükçülük gibi uydurmaların kişisel çıkarlara alet edilmesi, boş inançlar ve bunları sorgusuz sualsiz kabullenen insanların trajikomik halleri diye özetleyebiliriz. Eserde dikkati çeken başka bir nokta da rejim hassasiyetidir. Türkiye Cumhuriyeti rejimindeki laiklik hassasiyetini kendi çıkarları doğrultusunda kullanan Sefer'in Taşbaşoğlu olayındaki rolü yukarıdaki tespitimizi somutlaştırır.

Eserde görülen bir diğer tem “kaçış”tır. Halil'in köyü terk edişi üçlemedeki ilk firardır. Halil'in firarının ardından köylülere ve oğluna tahammülü kalmayan Meryemce'nin kaçışı gelmektedir. Meryemce, baygın olarak bulunur. Elif, kayınvalidesini tekrar köye getirir. Köyün masum âşıkları Hüsne ile Recep'in kaçışları da dikkat çekicidir. Uzun zamandır aşk yaşayan iki sevdalı, bilhassa Hüsne, köyün başındaki felaketlerin sorumlusu olarak bu ilişkiyi görmektedir. Bu ruh haliyle gerçekleşen kaçış vakası sevgililerin ölümüyle sonuçlanır. YDGB'nin son kaçışı Taşbaşoğlu tarafından yapılır. Taşbaşoğlu, Yüzbaşı Şükrü'nün dayağından, hapisane korkusundan ve sözünü tutamamanın verdiği utançtan ötürü firar eder. Köyde hâkim olan korkunun boyutu, firar temi ile gözler önüne serilir.

¹⁷ Berna Moran, age, s. 139

2.1.3 Ölmez Otu

Dağın Öte Yüzü üçlemesinin son eseri olan Ölmez Otu¹⁸ romanında, diğerlerinden farklı olarak, Memidik'in Muhtar Sefer'den almak istediği intikam sonunda onu öldürmesi ve köylülerin Taşbaşoğlu mitini yok etmeleri anlatılır.

ÖO'daki ilk olay halkası, Memidik'in "dayanılmayacak bir hal alan" intikam duygusunun, psikolojisinde meydana getirdiği tesirin açıklanmasıyla başlar. Memidik, Ömer'den yediği dayağı erkeklik gururuna yedirememiş ve kimsenin yüzüne bakamaz hale gelmiştir. Memidik, insanların karşısında dimdik durabilmek, sevdiği Zeliha'yı elde edebilmek, zedelenen erkekliğini geri kazanabilmek için Sefer'i öldürmek gerektiğine inanmıştır. O yine de korku ve intikam duyguları arasında bocalar. Bu çatışma ve bocalama hali Memidik'in yaşamını zindan eder. Memidik gerçekte hayali birbirine karıştırmaya başlar. Bu yüzden Memidik'in öldürdüğü yahut öldürdüğünü zannettiği Şevket Bey'in cenazesi ile olan ilişkisi de eserde geniş olarak ele alınmıştır. Memidik, Şevket Bey'i Muhtar Sefer'e benzediği için yanlışlıkla öldürür yahut öldürdüğünü düşünür. Hemen ölüyü saklama telaşına girer. İlk önce cenazeyi suyun içindeki bir ağaç köküne bağlar. İnsanlar tarafından fark edilebileceği düşüncesiyle ölüyü sudan çıkarıp bir kuyuya atar. Kuyunun üzerine üşüşen kartallar Memidik'i tedirgin eder ve Şevket Bey'in ölüsünü yakmaya kalkar. Tekrar karar değiştiren Memidik, neticede ölüyü gömer.

Eserdeki bir diğer olay halkası Meryemce'nin ve oğlu Uzunca Ali arasında geçen hikâyeyi içerir. OD'de Meryemce'yi Çukurova'ya kadar sırtında taşıyan Ali'nin perişan vaziyetine değinmiştik. ÖO'da Ali, yaşlı anasını alıp Çukurova'ya pamuk toplamaya gitme konusunda kararsızdır. Daha önce çektiği sıkıntılar

¹⁸Yaşar Kemal, Ölmez Otu, YKY, 5. Baskı, İstanbul 2007. (Çalışmamızda eserin bu baskısı esas alınmıştır.)

yüzünden annesini köyde bırakmayı düşünür. Bütün köy hazırlıklarını tamamlamış, Çukurova'ya doğru yola çıkmıştır. Ali, kendisine yardım edeceği umuduyla Taşbaşıoğlu'nu beklemektedir. Fakat Taşbaşıoğlu bir türlü gelmez. Beklemenin fayda getirmeyeceğini düşünen Ali, annesini uyurken köyde bırakır ve karısı, iki çocuğunu yanına alıp yola koyulur. Aklı hep annesindedir. Bundan dolayı Çukurova'da var gücüyle çalışır. Bir an önce köye dönmek ister. Koca Halil de Ali'ye yardım eder. OD'de atın ölümüne sebep olduğunu düşünen Halil, ÖO'da bu şekilde borcunu ödemektedir. Hatta Halil, Ali'nin hasta olduğu ve pamuk toplayamadığı bir zamanda çoktan vazgeçtiği pamuk hırsızlığını bile yapar. Ama bunun cezasını çok ağır öder. Pamuk hırsızlarken Süllü adında bir genç tarafından yakalanan yaşlı adamın boynuna bir ip geçirilir. Oradan oraya sürüklenen Koca Halil'in suratına Çukurova'da çalışan bütün pamuk işçileri tükürür. Ali'nin çalışkanlığı ve Koca Halil ile yaptığı işbirliği köylüler tarafından kıskanılır. Ali hakkında anası Meryemce'yi öldürdüğüne dair bir dedikodu dolaşmaya başlar. Hatta bütün bunların sonucu olarak Ali, köylüler tarafından dövülür. İşlerin kendi lehine geliştiğini gözlemleyen Muhtar, Uzunca Ali'den intikam alma vaktinin geldiğini düşünür. Tetikçisi Ömer'i, evlendireceğine ve para vereceğine dair vaatlerde bulunarak Meryemce'yi öldürmesi için köye gönderir. Meryemce ise köyde tek başınadır. Yalnızlık ona çok ağır gelmektedir.

Eserin üçüncü olay halkasını Taşbaşıoğlu'nun Çukurova'daki köylülere katılması oluşturur. Ceyhun suyu yanında verimli tarlalarda çalışan köylüler, üstü başı perişan ve cılız Taşbaş'ı görünce tepkisiz kalırlar. Gördükleri kişinin gerçek Taşbaş olmadığına, onun bir suretinin olduğuna inanırlar. Taşbaşıoğlu'nun kendi karısı ve çocukları bile gördükleri kişinin bir suretten ibaret olduğunu düşünürler. Uydurdukları evliyalık hikâyesine tüm benlikleriyle sadık kalan köylüler, gerçek Taşbaş'ı tamamen reddeder. Zorda kaldıkları zaman zavallı bir insandan evliya

yaratan köy halkı, gerçek Taşbaş'a bir yabancı, bir düşman, bir zavallı gibi davranır. Çünkü Taşbaşoğlu'nun dış görünüşü oldukça zavallıdır. Böyle bir insanı ermiş diye niteledikleri için civar köylerden utanan Yalıklılar, gördükleri insanın Taşbaşoğlu'nun bir sureti olduğuna dair söylentiler çıkarır. Aslında başından beri Taşbaşoğlu'nun normal biri olduğunu bilen köylüler, sıkıntılarında bir nebze olsun kurtulmak amacıyla zavallı adamı kutsallaştırmıştır. Köylüden ve ailesinden beklediği ilgiyi göremeyen Taşbaşoğlu'nun psikolojisi alt üst olur. Köylüler ihtiyacını karşıladıktan sonra onu bir kenara atmıştır. Bütün bunlar yetmezmiş gibi tarla sahibi Muttalip Bey'in Taşbaşoğlu ile dalga geçmesi bardağı taşıır. Dayanacak gücü kalmayan sözde evliya intihar eder. Muhtar tabii bu sonuçtan çok memnun kalır. Çünkü en güçlü rakibini alt etmiştir. Yediği dayaktan sonra Sefer'i öldürmeyi düşünen ve erkekliğini geri kazanacağını uman Memidik, Sefer'in bu gururlu halini görünce dayanamaz. Hızlı bir bıçak darbesiyle Muhtar'ı öldürür. Bunun sonucunda tutuklanarak cezaevine gönderilir.

Çukurova'daki pamuk toplama işi sona erer. Köylüler, Muttalip Bey'in tarlalarından başka beşi Kızir Ali Ağa'ya ait olmak üzere toplam on dört tarlanın pamuğunu toplamıştır. OD'de hayal kırıklığına uğrayan köy halkı bu kez emeklerinin karşılığını alır. Ali köye dönerken hep anasının çürümüş, kokmuş, cesedini görmekten korkar, hatta bunu gerçekmiş gibi hayal eder. Memidik'le başlayan eser Memidik'le sona erer. Başlangıçtaki huzursuzluk hali yerini dinginliğe bırakmıştır. Cezaevindeki Memidik'i sevdalısı Zeliha, Koca Halil ve Hasan ziyarete giderler.

Roman kronolojik olarak ilerler. Merak unsuru eserin geneline başarılı bir şekilde yayılmıştır. Bundan dolayı okuyucunun ilgisi hep en üsttedir. Taşbaşoğlu ve Sefer'in akıbetlerine en sonda yer verilmesi, Meryemce'nin akıbetinin gizemi, hem neden-sonuç ilişkisinin ele alınışı bakımından hem de merak unsurunu tetiklemesi

bakımından başarılıdır. Anlatıcı iyilerin ödüllendirilip kötülerin cezalandırılması noktasında alışılmışın dışına çıkar. Yaşlı ve yalnız Meryemce, hayallerine kavuşmak ümidi ile yaşayan bir fedai tip tarafından öldürülmeye çalışılmıştır. Köylü tarafından kutsallaştırılıp ileride alay konusu olan Taşbaşoğlu'nun sonu intihar olmuştur. Eserde kötülerin cezalandırılmasına tek örnek olan Sefer'in öldürülmesi olayı, belki de Memidik'in ömrü boyunca hapis yatmasına neden olacak, genç adamın hayallerine prangalar takacaktır. Bu noktada Yaşar Kemal'in geleneksel anlatının dışına çıktığını söyleyebiliriz.

ÖO'nun ana temasını, maddi bakımdan az çok rahatlayan köylülerin kendi kutsalları olan bir miti yok etmesi oluşturur. Yaşar Kemal, Doğan Hızlan'la yaptığı bir görüşmede Ölmez Otu isminin nereden geldiği konusunda şöyle bir açıklama yapmıştır. “(...) efsanelerde bir türlü yok edilemeyen bir ot olarak geçer Ölmez Otu... Ayırık otuna benzermiş. Kökünü kazımaya, kurutmaya asla imkân yokmuş. Yok ettiğinizi sandığınız yerde, bir kuyu kazsanız, gene çıkarmış karşınıza, Ölmez Otu bu işte. Dedim ya, bu efsane otu.”¹⁹ Ölmez Otu cinsellik, çalışma şartlarının güçlüğü, sağlık sorunları, yalnızlık gibi temlerle kurulu olan bir romandır. Bu temleri çalışmamızın içinde açıklamaya çalışacağız.

2.2 Kişi Kadrosu

Dağın Öte Yüzü üçlemesinde kişiler ortaktır ve her üç romanda da yer alırlar. Ancak bazı kişiler romanlarda daha çok öne çıkarak asli kahramanlar halinde anlatılmışlardır. Biz de buna uyarak romanlarda önce asli kişileri, sonra tali yani ikinci ve üçüncü derecede kişileri ele alacağız.

¹⁹ Ramazan Çiftlikçi, age, s: 257

2.2.1 Asli Kişiler

Meryemce

Meryemce OD romanının asli kişisi kabul edilebilir. İbrahim'in karısı ve Uzunca Ali'nin anası, “*Gök Hacı'nın kızı Anşa'dan doğma Meryemce Uzunca*” 1302 (1886) yılında dünyaya gelmiştir. Romanda, Meryemce'nin fiziğini şöyle tasvir edilir:

İriyarı, beli bükülmüş, sivri çeneli, uzun yüzlü, elmacık kemikleri çıkık, gençliğinde iri gözlü olduğunu gösteren güzel, kara gözlü bir kadındı Meryemce. Tüm dişleri dökülmüş, avurduna geçmişti. Yüzü, gözlerinin kenarları, alnı, dudakları kırış kırıştı. Yeldirmesinin altındaki azıcık kalmış ak, kınalı saçının bir kısmı alnına dökülmüştü. (OD, s: 17)

Köyün en yaşlı kadınlarından biri olan Meryemce, ailesine bağlı, fedakâr, inatçı ve dayanıklı bir kadındır. OD'de oğlu Uzunca Ali ile olan ilişkileri geniş yer tutar. Bu ilişkiler, inişli çıkışlıdır. Kocasını erken yaşta kaybeden Meryemce'nin tek oğlu olan Ali, yaşlı kadının hayattaki en kıymetli varlığıdır.

Meryemce, söylediğinin aksi yapılınca sinirlenen ve herkese, başta kendine, hayatı çekilmez kılan bir kadındır. Bu özelliği eserin birçok yerinde vurgulanır. Çukurova'ya inerken Ali'nin Koca Halil'e acıyıp, onu yaşlı atına bindirmesi Meryemce'yi çılgına çevirir:

Höst, domuzun bindiği! Hööst! Sen de yere kapanıp durursun hep. Höst, gâvurun malı! Küt deyip de canın çıkınca ben nişlerim? Körolası koca domuz, on beş yaşlı delikanlıdan daha iyi yürür. Alimin çocuklarının ayağı şişti yürümekten. Şimdi bu koca dinsiz olmasaydı üstünde atım, ben de kızcağızı kucağıma alırdım. Sen de bir çocuğun sevabına girer, cennete giderdin, atım. Yerlerini şu arkamdaki, geberesice, orospu gelinli, sakalı boklu, sakalı da sirkeli, bitli, pireli... it nasıl pirenir de götünün altına başını sokup kaşırsa, o da hep pireli sakalını kaşır. Kaşır da kaşır. Yürür işte. İşte bu geberesice koca, yerlerini alırsa. Sen bilirsin atım, bu dinsiz kulağını sağır etmiş de, gelininin pis beziylen kulaklarını tıkamış da... kulağına kurşun akıtılası, duymuyor da... Höst! Hööst... (OD, s: 61)

Halil, bu sözleri duymamazlıktan gelir ama yine de bu sözler ona ağır gelir ve onu susturmaya çalışır. “*Meryemce, halim olsa yürürdüm. Senin bu ite atsan it yemez sözlerini dinlemezdim. Allah’ını dinini seversen, sus, Meryem Bacı. Sus, hatun bacım!*” (OD, s: 63)

Meryemce, kızdığı kişiyle diyaloga girmek istemediği için en yakınında ne varsa ona konuşur, böylece hitap etmek istediği kişiyi iğneler. Onun bu tarzli konuşmaları karakterinde öne çıkan yönlerden biridir. Meryemce’nin doğadaki varlıklarla bu şekilde konuşması halk edebiyatındaki âşıklarla benzerdir. Âşıklar eline saz alarak ağaçlara, hayvanlara türküler söyler, onlarla konuşur. Bu bir halk geleneğidir. Çünkü tabiat ile insan iç içedir.

Meryemce’nin buna benzer birçok diyaloguna yer verilir. Kimi zaman yokuşla konuşan Meryemce, “*Yokuş, yokuş sana diyorum. Ölse de ben seni çıkarım. Söyle de yokuş, sütümü haram ettiğim, beni sırtından indirsin, indirsin.*” (OD, s: 100) kimi zaman da oğluyula konuşmamak için geline hitap eder. “*kim demiş ayakta duramıyorum. Kızım, sana söylüyorum, Elif! Siz işinize bakın, varın, gidin, koyun gidin. Ben inerim kendi kendime. Ta Çukur’a kadar.*”(OD, s: 174) Görüldüğü gibi Meryemce, inatçı bir yaratılışa sahiptir. Koca Halil, Meryemce’nin inatçı bir soydan geldiğini şöyle ifade eder: “*Ben ne yapayım, sen Gök Hacı’nın kızısın. Siz İnatçı bir soysunuz. Çare yok. Ben burada kalıp buymadansa, varıp gitmeliyim.*” (OD, s: 73)

Yalak Köyü’nde birçok sağlık sorunu göze çarpar. Öyle ki köyde bir tek doktor yoktur. Bundan dolayı bir çeşit halk hekimliği görevini üstlenen Meryemce, tabiattan aldığı malzemeyle merhemler yapar. Tedaviye ihtiyacı olan kişiyi bu merhemlerle iyileştirmeye çalışır. Nitekim Meryemce, sürekli hareket halinde olan

Ali'nin ayakları şiştiğinde bir tutam çam sakızı, bir tutam mezdeğe sakızı biraz da kekikten oluşan bir kür yaparak Ali'yi tedavi etmiştir.

Atın ölümünden sonra Çukurova yolculuğuna yürüyerek devam eden kadın, eserin bazı noktalarında Allah'ı bile sorgular. Yolunun üstünde kendini engelleyen bir kayayla karşı karşıya kalan Meryemce şiddetli bir tepki verir. İsyan eder. Sonra pişman olur:

Şu kayayı, yolun üstünde dağ gibi oturmuş şu kayayı dolanıp çıkmak güç olacaktı. Kim getirip o pisi koyuvermişti oraya? İşleri güçleri yok da kayaylan oynarlar. Koskoca, yeri göğü yaratan olmuşlar da. Of, of, dinden çıkıyordu! Aman Allah başışla, diyordu. Büyük kusurları, şu yol boyunca işlediği günahları vardı. (OD, s: 216)

Yaşar Kemal Ortadirek önsözünde Dağın Öte Yüzü üçlemesiyle ilgili olarak “benim yaşantım ve tanıklığımdır” diye bir değerlendirme yapmıştır. Anlaşıldığına göre bu üç roman, Yaşar Kemal'in hayatından bir takım izler taşımaktadır. Örneğin Meryemce karakteri birçok yönüyle yazarın babaannesi Hirde Hatun ile benzerlik gösterir. Yazarın ailesi, Van'dan Çukurova'ya göç ettikleri sırada çalılıkların içerisinde inleyen bir çocuğa rastlarlar. İlk önce çocuğun öldüğünü düşünürler. Annesinin “*Bir müslümanın ölüsü böyle dağda kalamaz, kurda kuşa, çakala köpeğe yem olamaz*” demesi üzerine Yaşar Kemal'in babası çocuğu kucaklar. Derken çocuğun ölü olmadığı anlaşılır. Yaralı olan Yusuf'u (çocuğun adı Yusuf'tur) iyileştirmek babaanne Hirde Hatun'a düşmüştür. “*Büyük anam otlardan, reçinelerden ilaçlar yapmış, çocuğun yaralarını o ilaçlarla sıvamışlar.*”²⁰ Hirde Hatun'un bu yönü, yukarıda vurguladığımız Meryemce'nin halk hekimliği ile bire bir örtüşmektedir. Bunlarla birlikte Alain Bosquet ile görüşmelerinde Hava Ana diye bir kişiden bahseden Yaşar Kemal'in, Hava Ana'nın köyde şifalı otlardan merhem yaptığına dair söylemini de gözlerden uzak tutmamak gerekmektedir. (Hava Ana,

²⁰ Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor, s: 29.

Yaşar Kemal'in babasının çok yakın bir dostunun karısıdır.) Bu olaylar Yaşar Kemal'in muhayyilesinde öyle derin izler bırakmıştır ki Hirde Hatun'un yahut Hava Ana'nın bazı özellikleri Meryemce'ye verilmiştir. Yukarıda anlatıldığı gibi Meryemce, atın ölümü ve yaşlılığı sebebiyle oğlu Uzunca Ali'nin sırtında Çukurova'ya gitmektedir. Bu olay yine babaanne Hirde Hatun'un yaşamından izler taşımaktadır:

Ailemim macerasını yazarken, bir de babamın anasından söz etmek gerek. Dediklerine göre babam bir metre doksandan daha uzun bir adamdı, anasıysa küçücük bir kadın. Köyden yola çıktıklarında büyük anam hastaymış. Babam anasını sırtına almış, Van'a kadar onu sırtında taşımış. Mezopotamya çölünü de böyle geçmişler. Atları olması gerek. Çünkü yaşamlarını anlatırlarken attan, hem de soylu atlardan çok söz ediyorlardı. Öyleyse babam anasını niçin sırtında taşıyormuş, ben buna bir takım sebepler aradım, sanırım buldum da. Anama söyledim de sebebi beni onayladıydı. Doğru olabilir. Tahir amcam da beni onaylamıştı. Atları varmış ya o atlara yataklarını, öteki eşyalarını, yiyeceklerini yüklüyorlarmış. Anaları da atın birine binebilir ya babam hasta anası incinmesin diye bir buçuk yıl, Van'dan Çukurova'ya kadar onu sırtında taşımış.²¹

Hızlı gitmek için Meryemce'yi geride bırakan Ali ve ailesi, onu geri almak için döndüklerinde Meryemce'yi bıraktıkları yerde bulmazlar. Yana yakıla Meryemce'nin arandığı bu bölümler, Yaşar Kemal'in aşağıda dikkat çekmeye çalıştığımız gerçek hayatıyla benzerlikler gösterir:

Yolda başlarından geçen en önemli olay ananın Mezopotamya çölünde yitişiydi. Bir sabah tanyeri ışımadan kalkıyorlar ki, ana yatağında yok. Babam orayı burayı, yanı yöreyi araştırıyor ki, ana ortalarda yok. Göçmeye hazırlanıyorlar, denkleri toplamışlar ya ana ortalarda yok. Gün kızdırıyor, öğlen oluyor, ikindiye varıyor, bütün, evde kim varsa, çöle düşüyor o gün, gün kavuşuncaya kadar arıyorlar, koydunsa bul. Babam o gece sabaha kadar uyumuyor, anasının adını çağırarak çölü dolaşiyor. Sabah oluyor, gene aramalar... Anayı o gün de bulamıyorlar. Üçüncü gün babam öğleye kadar hiçbir yere kıvıldamıyor, sonra da yerini buldum ananın, diye fırlıyor, geldikleri yöne koşarak yola düşüyor. O gün akşama doğru birkaç hurma bitmiş küçücük bir yeşillik gözükken bir koyağı uzaktan görüyor, ona doğru umutla koşuyor. Varıyor bakıyor ki anası bir hurma ağacının altında uyumuş. Onu uyandırmıyor, kendisi de

²¹ Yaşar Kemal, age, s: 20.

zaten yorgunluktan ölüyor, o da anasının yanına kıvrılıyor. Gün ışırken bir de uyanıyor ki anası yok yanında, hemen koşarak yola düşüyor, o çöldeki çizgilere de yol denirse, eğer. Uzaktan yumulmuş konuşmuyor. Onu sırtına almak istiyor. Ana oğlunun sırtına binmemek için çırpınıyor. Hurmaların altına, iki kat olmuş giden anasının karartısını görüyor. Ona yetişiyor. “Ana nereye?” Ana geliyor. Bir yerlerden parmak kalınlığında bir su kaynıyor. O da az ilerde çölün kumlarında uçup gidiyor. Bir su içip dinleniyorlar. Babam inatçı, durmadan anasının nereye kaçtığını soruyor. Ana edemiyor. Öfkeyle karşılık veriyor oğluna: “cehennemin dibine gidiyorum. Nereye gideceğim, elbette köyüme, gâvurların içine gidiyorum. Onlar da insan, beni yiyecek değiller ya, siz kaçın, bakalım nereye kadar kaçacaksınız.”²²

Şimdi inatçılığıyla meşhur bir ailenin kızı olan Meryemce ile Hırde Hatun arasındaki benzer inatçılığı açıklamaya çalışalım. Yaşar Kemal, Alain Bosquet ile görüşmelerinde bu konuyla ilgili şu açıklamaları yapar. “*Anam her zaman diyordu ki: “Dünyaya böyle inatçı bir insan gelemes. Ben çok insan gördüm ya böyle bir insana hiç rastlamadım.”*”²³Bu verilerden hareketle yazarın, Meryemce’yi yaratırken babaannesinden oldukça etkilenmiş olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır.

Ayşe Bozatalı, yüksek lisans tezinde Meryemce’nin annelik yönüne şöyle dikkat çeker:

Meryemce kendisini her açıdan oğluna adanmış yaşlı bir kadındır. Meryemce’nin oğluna düşkünlüğü, Uzunca Ali’den önce dünyaya getirdiği diğer çocuklarının ölümüne ve kocası İbrahim’in onu çoğu zaman yalnız bırakarak, sorumsuz davranışlar sergilemesine bağlanabilir. Meryemce, oğlunu neredeyse yalnız başına büyütüştür. Annelik rolünün yanı sıra babalık rolünü üstlenmek, onu hayata karşı ayaklarını yere sağlam basan bir kadın haline dönüştürmüştür. Meryemce Ortadirek’te yoğun annelik duyguları ve bu duyguların şekillendirdiği davranış özellikleriyle ele alınır. Onun hemen bütün davranış ve duygularını, Uzunca Ali’yle yaşadığı gerginlik, ya da tartışmalar yönlendirir.²⁴

Bu yargı bizce doğru olmakla birlikte aynı zamanda eksiktir. Çünkü Meryemce’nin duyguları ve duygularının şekillendirdiği davranış özellikleri sadece

²²Yaşar Kemal, age, s: 20-21.

²³ Yaşar Kemal, age, s: 21.

²⁴ Ayşe Bozatalı, Yaşar Kemal’in Orta Direk, Yer Demir Gök Bakır ve Ölmez Otu Romanlarında Kadının Yeri, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Gazimağusa 2008, s:15.

annelik duygularıyla izah edilemez. Ayrıca duygu ve davranış yönünü de Uzunca Ali ile yaşadığı gerginlik ya da tartışmalara indirmek hatalı olacaktır. Bütün köylülerde olduğu gibi Meryemce de sosyal, kültürel ve ekonomik şartlardan dolayı huzursuzdur. Yaşlılığın beraberinde getirdiği güçsüzlüğü de bunlara ekleyebiliriz. Meryemce'nin ve diğer köylülerin davranışlarını daha çok bu sebepler yönlendirmektedir.

Yaşar Kemal'in ifadelerinden OD'nin oluşum aşaması ve Meryemce'nin ete kemiğe dönüşmesi rahatlıkla anlaşılmaktadır:

Benim adını koymak istediğim roman başıma ne işler açmıştı. Gittikçe, sevineceğim yerde İnce Memed'e öfkem artıyordu. İnce Memed'in arkasından Teneke'yi yazdım 1954'te. Ondan sonra 1959'a kadar hiçbir şey yazamadım. Bir bunalıma girmiş canımla uğraşıyordum. Dr. İbrahim Kıray yakın arkadaşım ve bana bakıyordu. Durmadan da, "yaz, bir romana başla, bir şeyin kalmaz," diyordu. Bir gün elime Kadirli'de geniş kâğıtlar üstüne kopya kalemle yazdığım Ortadirek'in taslağı geçti. Dr. İbrahim Kıray'a biraz okudum. İbrahim çok sevdi okuduklarımı. Bundan iyi roman olur, dedi. Yazdığım parça sonra Ölmez Otu adıyla çıkan bölümün bir parçasıydı. Köyde iki gözü de kör Meryemce tek başına kalıyordu. Ortadirek'e başlayınca Meryemce'nin gözlerini açtım. Ve Meryemce üç bölümlük koca kitabı sırtına aldı götürdü.²⁵

OD'de birçok varlıktan medet uman Meryemce'nin Allah'ın sureti hakkındaki yorumları çocukçadır. Meryemce, zamandan ve mekândan münezzeh olan yaratıcıya beşeri özellikler atfeder:

Hey koca Allah'ım, kara gözlü güzel Allah'ım, ben tüm dediklerimi geri alıyorum. Sütüm helal olsun Ali'me, ince de yürekli kara gözlüme, tüm emeciklerim. Bu yaşa geldi de ana, şuradan kalk şuraya otur demedi. Benim ne geçmişim varsa, bu yaşa geldim, hepsi helal olsun. Güzel kara gözlü, koca Allah'ım, ben bir hoş oldum, öfkeye gelince ağzıma geleni söylüyorum. Başım sıkışınca... sen onları, o söylediklerimi hiçe say. Aklı ermez bir delice karıyım, kara gözlüm. Cümle suçlarımı bağışla. Ali iyi oğlan. Ona yardım et, kara gözlüm. Namaz da kıldı sana." (OD, s: 134) "Allah geldi gözlerinin önüne. Saçı sakalı ışıklı, ak sakalı ışık içinde yanan, pırıl pırıl bir kocaydı. (OD, s: 185)

²⁵ Yaşar Kemal, age, s: 76.

Meryemce'nin, Allah'ı böyle tahayyül etmesi, tanrılara insan özellikleri veren İslam öncesi dini ve kültürel inanışlardan kalma olmalıdır. Üç eserde de köylülerin din konusunda yeterince bilgiye sahip olmadıkları görülür. Bu durum Yaşar Kemal'in köyü ile benzerdir:

Bizim köyde dinsel söz çok az edilirdi. Köyün bir camisi vardı minaresi olmayan. Cumadan cumaya, o da yaşlı köylüler namaz kılarlardı. Başka din üstüne bir şey anımsamıyorum. Geçenlerde Suriyeli bir şair bana sordu, sizde, sizin romanlarınızda dedi, insanlar çok az namaz kılıyorlar, ya da hiç kılmıyorlar, acaba sizin halk Müslüman değil mi? Bizim halk Müslümandı ama din onlar için yaşamın çok aşağısındaydı. Din, son otuz yılda halka inebildi. Benim yazdıklarım gelenekler, Müslümanlığa sığınmış eski mitler olacak.²⁶

OD'deki en güçlü kadın karakter olan Meryemce, YDGB'de de yerini almıştır. Karakteri doğrultusunda olayların içinde varlığını hissettiren Meryemce'nin Koca Halil'e duyduğu nefret bu romanda da devam eder. Köylü, uzun zamandır ortalarda görünmeyen Koca Halil'in öldüğünü düşünmektedir. Bundan dolayı da bir Mevlit okutturulur. Meryemce, "dört kitapta katli vacip" Halil için Mevlit okutulduğunu öğrenince köylülere küser:

Güzelim kara toprak, varımız yoğumuz ışıklı toprak, buradaki hiç kimseye demiyorum, sana diyorum. Bu köylünün hiç birisinin yüzüne bakmamak, atıyla itiyile bile konuşmamak, çocuğuyla bile merhabalaşmamak gerekir. Sana söylüyorum güzelim toprak, babam toprak, bu köylü tüm dinden imandan çıkmış. Çıkmış ki, toplanıp da dört kitapta katli vacip bir murdar murtada mevlit okutur. Okutur da adı güzel, kendi güzel Muhammed Efendimiz Hazretlerinin canını sıkır. Bu, bu köylünün arasında kalmazdım ama... Yaşlılıktır belimi büken. Yoksa durur muydum bu gâvur köylünün içinde? Sana diyorum da, bu koca köyden kimseciğe ağzımı açıp da söylemiyorum sultanım toprak. Bir daha, ben ölünceye kadar, bu köyün karıncasına bile ağzımı açmam. İşte sana diyorum, sen duy, Koca Halil ölmedi. Ölse bile ona, o dinsize mevlit okunmaz. Duydun mu, şahinim toprak. (YDGB, s: 19)

Meryemce bu sözlerin ardından kimseyle konuşmayacaktır. Koca Halil'in İbrahim'e ettiği kötülükler, Küheylan'ın başına gelenler Meryemce'nin kinini

²⁶ Yaşar Kemal, age, s: 89.

tetiklemiştir. Meryemce'nin öfkesi psikolojisinin iniş ve çıkışına göre değişiklik gösterir. Kendisini iyi hissettiği zaman öfkesinin azaldığı görülür. Muhtar Sefer'in eşyaları saklama, hayvanları mağaraya gizleme fikri bütün köye bir bayram havası getirir. Adil köye gelirse, köylüde hiçbir şey olmadığını görenek onlara acıyacaktır. Plan böyledir. Meryemce herkes gibi bu planı çok beğenmiştir:

Öfkeli Meryemce bile kalkıp oğlunun çaldığı düdüğe göbek atacaktı. Az kaldı ağzını açıp oğlu Ali'yle, cümle köyle barışacak, konuşacaktı. “Sizi bağışladım. İnsanoğlu ne kadar kötü, ne kadar zalim de olsa bir iyi yanı var” diyecekti. “Şu Koca Halil, şu fikaracık” diye geçiriyordu içinden, “Şu karda kıyametlerde nerelere gitti ki? Bulup getirseler fikarayı” (YDGB, s: 97)

Meryemce gibi bir kadının, can düşmanı Halil'den “fıkara” diye bahsetmesi, öfke dozundaki azalışa örnektir. Kimseyle konuşmayarak herkesten çok kendisini cezalandıran, kendini yalnızlığa sürükleyen Meryemce'nin konuşma özlemi dikkat çekicidir:

Yürüdü. Dört bir yanında yürüyen çocuklar cıvıl cıvıldı. İnsanoğlunun, belki de en güzel yeri çocukluğu. Büyüyesiniz, büyük büyük, uzun ömürlü olasınız, çocuklar. Benim ak güvercinlerim. Bunu çocuklara söylemek isterdi ama o olmaz olası yemin ağzını dilini bağlıyordu. Keşke etmeseydi o yemini. Yemini batsın. Sanki ne vardı yemin edecek. Varsın, Koca Halil'e Mevlit okutsunlar. Ne olurdu sanki? Rezil oldular. Koca Halil de kaçtı gitti. Karların altında kaldı. Ama o ölmez. Baharın karlar erir, varır görürler ki Koca Halil karların altından dipdiri çıkmış, uyanmış. Ne domuzdur o, ne domuz! O ölüme gider mi hiç? (YDGB, s: 109)

Meryemce'nin liderlik yönü YDGB'de daha belirgin olarak görülür. O, Adil Efendi'den korkan kadınların umududur. “*Meryemce'nin dört bir yanına sıkıştılar. Ondan bir çare bekler gibiydiler. İstiyorlardı ki bir kere daha, “geldik ya, indik ya” desin. Meryemce gözlerinde bir güçtü.*” (YDGB, s: 69) Adil Efendi'nin yanına giderek köylüye veresiye vermemesini söyleyen Muhtar Sefer'in evini taşıyan grubun başında yine Meryemce vardır. OD'de tabiata ve yaşlılığına meydan okuyan bu inatçı kadın, YDGB'de zulme başkaldırmaktadır. Anlatıcının YDGB'de

Meryemce'nin liderliğini ve otoritesini öne çıkardığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayşe Bozatlı bu liderlik vasfını şöyle açıklamaya çalışır: *İlginç olan Meryemce'nin iletişimini konuşmadan kurabilmesidir. Kadınlar ve çocuklar Meryemce'yi köyün içinde bir yere yürürken bile görseler, peşine takılıp, bakışlarından bile ne demek istediğini anlarlar. Her davranışını gözlemleyip, bir anlam ararlar. Bu durum ona sorgusuzca duyulan güvenin sonucudur.*²⁷ Nihayetinde Meryemce yaşlı bir kadındır. Kendi ihtiyaçlarını bile zor karşılamaktadır. Fakat yaşlı kadın, zor zamanlarında kendilerine bir kurtarıcı yaratan bu köylüler için, geçici olarak, umut ışığı olmuştur. Ama bütün köylüler gibi onun da bir kurtarıcıya ihtiyacı vardır.

Üçlemenin genelinde olduğu gibi ÖO'nun da en canlı kadın kahramanı Meryemce'dir. Meryemce OD'de yaşlılığın beraberinde getirdiği takatsizlikten ötürü oğlu için büyük bir yük haline gelir ve zamanında Çukurova'ya ulaşmak için Meryemce'yi köyde bırakır. Bu olaydan dolayı ÖO'daki Meryemce'nin maceraları hep Yalak Köyü'nde geçmektedir.

Yalnızlığıyla baş başa kalan Meryemce, bu durumdan kurtulmak için Vurgun Ahmet'ten medet umar. Yaşlı ve yalnız kadın her gün onun geleceğini, kendisini periler mağarasına götüreceğini hayal eder. Nihayetinde hayalleri hep hüsrana dönüşür. Meryemce'nin zoruna giden şey yalnızlık duygusudur.

Meryemce'nin yalnızlığını okuyucuya somut olarak hissettirmek isteyen romancı, yaşlı kadınla bir horoz arasındaki psikolojik ilişkiye yer vermiştir. Yoksul köyde yiyecek sıkıntısı içine giren Meryemce, kendine ziyafet çekmek amacıyla bir horozu gözüne kestirir. Türlü türlü oyunlarla çil horozu yakalamaya çalışır. Ama her seferinde başarısız olur. Meryemce, Horozu yakalamak için ermiş Taşbaş'tan ve

²⁷ Ayşe Bozatlı, agt, s: 52.

Vurgun Ahmet'ten medet umar. Romandaki köylü insanının bir horozu bile yakalatmak amacıyla kutsal saydığı insanlardan medet ummasının anlatılışındaki detay, üçlemenin tezini vurgulaması bakımından dikkate değerdir. Meryemce horozu yakalamak için plan kurmaya devam eder. Çingenerin ve Koca Halil'in iyi bildiği bir yöntem aklına geliverir. İpe mısır dizme yöntemi... Meryemce planı uygular. Horozun mısırları yemesiyle ipi bütün gücüyle asılan yaşlı kadın en sonunda horozu yakalar. *“Meryemce senin ayaklarını bağladı ki demirden muhkem. Haydi, çırpın çırpınabildiğin kadar. Meryemce seni kesecek. Bir köz yakacak bugün, vay, vay, vay anam vay! Meryemce seni közde kızartacak.”* (ÖO, s: 276) Horozun kızartılması için bütün hazırlıkları tamamlayan Meryemce, yalnızlığının boşluğunu dolduran bu horozu kesmekten vazgeçer. *“Horozcuk, horozcuk,” dedi. Meryemce'nin şu darı dünyadaki tek yoldaşı, acından ölse de Meryemce seni kesip yiyemeyecek. Allah güzel sesini eksik etmesin Meryemce'nin kulaklarından. Horozcuk, horozcuk, güzel sesli, güzel tüylü horozcuk... Meryemce'nin can bir yoldaşı...”* (ÖO, s: 277) Anlatıcının da vurguladığı gibi horoz, Meryemce'nin karnını doyurmak amacıyla yakalamak istediği bir hedef olmaktan çıkmış, onun can yoldaşına dönüşmüştür. Çünkü Meryemce'den başka köyde nefes alıp veren, canlı olan tek yaratık bu horozdur. Ta ki, Ömer köye gelene kadar... İnsansız yaşayamayan bu kadını insansızlığa mahkûm etmek acıların en büyüğü olsa gerektir. Nitekim yaşlı kadının kesmek üzereyken köydeki tek arkadaşı olduğunu anımsayıp yaşam bağışladığı horozla ve kendisini öldürmeye gelen Ömer'le girdiği diyaloglar oldukça etkilidir. Ramazan Çiftlikçi Meryemce-horoz ilişkisini şöyle yorumlamaktadır: *“Yaşar Kemal, Meryemce'yle horoz arasındaki ilişkileri aktardığı bölümlerde yalnızlık temasını işlerken gerçekten hümanizmin doruğuna çıkmaktadır.”*²⁸Meryemce'nin yalnızlığı

²⁸ Ramazan Çiftlikçi, age, s: 261.

bazen korkuya da dönüşmektedir. Kadının kendi adını telaffuz ederek mevcut yalnızlıktan doğan korkusunu yenmeye çalıştığı bölüm, etkileyici bir sahneyi gözler önüne serer. (ÖO, s: 274)

Yaşar Kemal pamuk toplama işleminin ardından köye dönen Ali'ye 'soluk soluğa bir koşu' içindeyken yer vererek Meryemce'nin akıbetine dair birkaç betimleme yapar. Yazarın Ali'yi soluk soluğa bir koşu halinde tasvir etmesi aklımıza bir soru getirmektedir. Acaba Ali eve doğru koşarken Meryemce'nin öldüğünü mü tahayyül ediyor? Yazar, okurda bunu kestirebilme hususunda ikilik yaşatmaktadır. Bizce Meryemce'nin ölmemiş olma ihtimali yüksektir. Ali, koşarak köyüne dönerken anasının öldüğüne dair gerçek dışı bir yargı içerisinde olmalıdır. Çünkü yazar, Meryemce'nin öldürülüş sahnesine hiç yer vermemiştir. Ömer'in Meryemce'yi öldürme teşebbüslerindeki başarısızlığını uzun uzadıya anlatan yazarın öldürme sahnesini atlayacağını düşünmüyoruz. Eserin kırk yedinci ve son bölümünün özetlendiği kısımda da Ömer'in Meryemce'yi uykuda öldürdüğüne dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Yaşar Kemal belki de Meryemce'ye kıyamamıştır. Nitekim köye doğru soluk soluğa bir koşu halinde olan Ali'nin Meryemce'nin ölüsünü *gözlerinin önüne getirmesi* bu olayın gerçek dışı olduğu ihtimalini arttırır. Bu bakımdan biz Ramazan Çiftlikçi'nin ve Ramazan Kaplan'ın, Ömer'in Meryemce'yi öldürdüğüne dair yaptığı tespiti katılamıyoruz.²⁹

Uzunca Ali

1338 (1912) doğumlu Uzunca Ali, OD'nin başkışisi Meryemce'nin tek çocuğudur. Elif'in kocası, Hasan ve Ümmühan'ın babasıdır. OD'de merhameti, dayanıklılığı ve sabrı ile dikkati çeker. Anlatıcı, Uzunca Ali'nin fiziki tasvirini şöyle

²⁹ Bkz. Ramazan Çiftlikçi, age, s: 262-263, bkz. Ramazan Kaplan, Türk Romanında Köy, Akçağ Yay. Ankara 1997, s: 288.

yapar: “ *Ali, upuzundu, incecikti. Buğday benizli, kapkara kalın kaşlıydı. Yüzü de uzundu. Yüzüne bakınca ilk kaşlarını görürdün. Çenesi kadınların çenesi gibi sivriydi. Şalvarı da eski, yamalıydı. Mintanı eskilikten rengini yitirmişti.*” (OD, s: 38)

Ali'nin sanatkâr bir tarafı vardır. Keyifli olduğu zamanlarda belindeki düdüğü çıkarır, çalmaya başlar. “ *Uzun Ali düdüğünü belinden çıkardı. Oynak, belalı, adamı durduğu yerde oynatan havalar çalmaya başladı. Döngeler nasıl koca Halil'in, geride kalan köy nasıl Öksüz Duran'ın, muhtarlık nasıl Hıdır Kâhya'nın oğlunun işiyse düdüğü çalmak da Uzun Ali'nin işiydi.*” (OD, s: 38)

Annesi Meryemce'nin huysuzluğu, kocalık ve babalık görevlerini yerine getirme mecburiyeti Uzunca Ali'nin ruhunu sıkıktır. Bu sıkılış, göç yolunda fazlasıyla kendini gösterir. Göç yolunda en çok eziyet çeken Uzunca Ali'dir. Kendisine zulmeden tabiata karşı isyan ederek ayakta durmaya çalışan Ali, annesinin kaptisleri ile de mücadele halindedir. Koca Halil'in haline acıyan Ali, Halil'i yaşlı ve güçsüz atına bindirir. Çok geçmeden zavallı at ölür. Zaten kocasından dolayı o güne kadar Koca Halil'e kin besleyen Meryemce bu olay ile sinirinden çılgına döner. Anne-oğul arasındaki duygusal çatışma bu noktada kendini göstermeye başlar. Eser boyunca da sürer.

Uzunca Ali, Muhtar Sefer'in köydeki baskısına karşı çıkanlardan birisidir. Onun bu yönü, zulme uğrayan bir köylünün hakkını araması bakımından dikkate değerdir. OD'de zulme karşı dikleşen baş, tabiata ve kadere karşı öne eğilir.

Göç yolunda Ali'nin yorgunluğu ve sabrı oldukça realist tasavvur edilir. Eseri okuyan kişi birden Uzunca Ali'nin yorgunluğuyla bütünleşir. Bu bölümlerde okur neredeyse dizlerinin ağrıdığını hisseder. Ramazan Kaplan'ın Uzunca Ali'nin bu psikolojisine yaptığı yorum dikkate değerdir:

Çukurova'ya pamuk toplamaya giden köylülerin karşılaştıkları güçlükleri ele alan Ortadirek, Uzun Ali ve ailesi (karısı, çocukları ve annesi)'nin ön

plana alınmasıyla daha da canlılık kazanır. Bir bakıma Ortadirek, atı öldükten sonra, onun taşıdığı yüklerle birlikte, seksen yaşın üstündeki annesi Meryemce'yi de taşımak zorunda kalan Uzun Ali'nin, dram ölçüsüne varan çilesinin romanıdır.³⁰

Ali'nin, atı öldükten sonra, tek gayesi köylüye yetişerek, köylüyle beraber Çukurova'ya inmektir. Nitekim tabiata, başına gelen tüm olumsuzluklara ve annesinin kaprislerine rağmen insanüstü bir güçle Çukurova'ya inmeyi başaran Ali, gördüğü manzara karşısında şaşkınlık ve hayal kırıklığını bir arada yaşar. Çünkü karşısında verimsiz bir tarla vardır. Adil Efendi'ye olan borcunu ödeyememek düşüncesi moralini çok bozmaktadır. Ali'deki bu moral bozukluğu Yer Demir Gök Bakır'da, bütün köylüde olduğu gibi, yerini korkuya bırakmıştır.

Ali, göç yolunda hızlı ilerlemek için anasını sırtında taşır. Onu konakladıkları yere bırakır. Bu işlem defalarca tekrarlanır. Berna Moran Ali'nin bu geliş-gidişlerini şöyle yorumlar:

Ortadirek'te bu sarkaç hareketi beş kişilik ailenin yolculuğu süresince hem fiziksel düzeyde görülür hem de ruhsal düzeyde. Bir kere Ali'nin, karısı anası ve çocuklarıyla Çukurova'ya doğru yürüyüşü hep ileriye doğru değil, bir ileri bir geridir. Çünkü at öldükten sonra onun yük taşıma görevi de Ali'ye yüklenmiştir. Ali ağır yükleri de, uzun yolu yürüyecek gücü olmayan anasını da sırtında taşımak zorunda olduğu için ilk önce yükü sırtlar, saatlerce hızlı hızlı yürür, yükü bırakır gerisin geri döner, anasını sırtlar ve yeniden yürür aynı yolu. Durmadan tekrarlanan ve Çukurova'ya varmalarını geciktiren bu ileri ve geri hareketinde çeşitlemeler yapar yazar.³¹

Yukarıda Meryemce'nin Yaşar Kemal'in babaannesi Hirde Hatun ile benzerliğine dikkat çekmiştik. Uzunca Ali ile Yaşar Kemal'in babası arasında da böyle bir benzerlik söz konusudur. *“Dediklerine göre babam bir metre doksandan daha uzun bir insandı... Babam anasını sırtına almış, Van'a kadar onu sırtında*

³⁰ Ramazan Kaplan, age, s:274.

³¹ Berna Moran, age, s. 126.

taşımış.”³²Görüldüğü gibi romancı, üçlemedeki bazı kişileri yaratırken hayatından yararlanmıştır.

OD'nin tabiat savaçısı YDGB'de de yerini korumuştur. Ali'nin YDGB'deki görevi ilk esere nazaran azdır. Daha çok anası Meryemce ile girdiği diyaloglarda ortaya çıkan Ali, Taşbaşoğlu Mehmet'e verdiği manevi destekle kendini gösterir. Bütün köylüye küsen Meryemce, ailesiyle de konuşmaz. Bu durum yufka yürekli Ali'nin bir hayli canını sıkır. Eserin ikinci bölümünde annesini konuşurmak için seferber olan bir evladın çabası görülür:

Ali: Ana, dedi. Bu en son başvurduğu hileydi. Bunda da konuşmazsa, artık bir daha ölünceye kadar hiç konuşmayacak demektir. Ana, diyorlar ki Koca Halil ölmemiş, köylü daha Çukurova'dayken, o evde gelip saklanmış, oğlu kapıyı açınca ne görsün, Koca Halil içerde uyuyup durur. Okuttuğu Mevlit de boşa gitti. Öyle değil mi ana? (YDGB, s: 34)

Adil'e olan borç Ali'yi de rahatsız etmektedir. Bundan dolayı, Sefer'in aklına uyup eşyalarını saklayan grubun içinde o da yer alır. Fakat Adil korkusu içinde yaşayan köylü ahalisi içinde durumu ilk sorgulayan kişi de Uzunca Ali'dir:

Adil Efendi ki malı mülkü bir dünya kadar yeri tutmuş, bir kasabanın çarşısı tüm onun, bizi mi düşünecek? Biz bu yıl vermezsek borcumuzu gelecek yıl veririz. Adamın belki de hiç aklında yokuz. Biz burada kendi kendimize gelin güvey oluyor, mal saklayıp mal çıkarıyoruz. Bir de aylardır Adil'i bekliyoruz. Adil gelmez. Gelseydi şimdiye kadar çoktan gelirdi. (YDGB, s: 141)

Ali'nin yukarıdaki değerlendirmesi mevcut durumun ilk olumlu tahlilidir. Ancak Ali eserin devamında, sürü psikolojisi ile hareket eden Yalaklıların korku mıknaşına yapışarak yekpare olmaya mahkûm kalacaktır.

Uzunca Ali ÖO'da Meryemce'nin Çukurova yolunda yaşattığı zorlukları tekrar yaşamamak için yaşlı kadını köyde bırakmaya karar verir. Rızkını kazanmak ve ailesini geçindirmekle yükümlü olan bu fakir köylünün akıbeti oldukça trajiktir.

³² Yaşar Kemal, age, s. 20.

Ali, yaşlılığı yüzünden kendine yük olan annesini köyde bırakarak Çukurova'ya rahatça inebilme düşüncesi ile gelenekleri yıkmama fikri arasında gidip gelmektedir. Bu ikilem, Ali'nin istemeyerek de olsa bir tercihte bulunmasına yol açacak, annesini sorumluluklarına feda etmek durumunda bırakacaktır. Ali'nin üçlemenin son eserindeki bütün çatışması bunun üzerine kuruludur.

Taşbaşoğlu Mehmet

OD'de ikinci planda kalan Taşbaşoğlu, Yalak Köyü'nde Sefer'in oluşturduğu diktatörlüğe isyan eden topluluğun başını çeker. Köylüyü Çukurova'ya inmek için bekleten Muhtar'a karşı harekete geçen ilk kişidir. Muhtarın huyunu ve bütün planını bilen Taşbaşoğlu, Sefer'in çarkına çomak sokmak ister. Bundan dolayı köylüyü örgütlemeye çalışır:

Önce yapacağı işi size söyleyeyim, bizi Çukurova ağalarına söyler. Köylü isyana, ayaklanmaya kalktı. Bunlara bir yıl iş verdirmemeli. Vermemeli de akılları başlarına gelsin, der. Ve de bu köylünün ve de hükümetimize, milletimize, güzel Ağalarımıza başkaldıranların ve de nankörlerin başlarını yılanbaşı ezer gibi ezmeli, der. Ve de... Ve de, diye diye anamıza beller. Bu yıl bize hiçbir pamuk tarlası vermez. Eli boş döneriz Çukurdan bu yıl. Bu adam her bir namussuzluğu yapar selamet. Gelecek yıl istediğimiz yerden, istediğimiz tarlayı alırız. Başımızda da Koca Halil varken pamuğun açıp açmadığını her köyden iyi biliriz. Öteki köylülerin daha haberi yokken biz tarlaların başına inmiş oluruz. (OD, s: 28)

Sefer, Taşbaşoğlu ile münakaşaya girmekten kaçınır. Çünkü Taşbaşoğlu, köyün en arkalı adamlarından biridir. Romanda Koca Halil'in ağzından Taşbaşoğlu'nun soyu şöyle tasvir edilir: "*Dedeni sen bilir misim? Şöyle karşıdan gelirken dokuz tuğlu vezir bellerdin. Hükümete çok sözü geçerci. Hıdır Kâhya olacak o yezidi senin deden çaldı başımıza. Kasabaya inse mutasarrıf kalkar da buyur Taşbaş Ağa, derdi.*" (OD, s: 255)

Taşbaşoğlu, köylüyü bekleten muhtara ateş püskürür. İsyân planını harekete geçirme vakti gelmiştir. Fakat Sefer, her defasında köylüleri kandırır. Taşbaşoğlu,

kendi tarafında gördüğü köylülerin bir anda çark ederek Sefer'den yana olmasına serzenişte bulunur:

Sizden bıktım. Yüzüme gelince benimle birlik olup, Sefer'e söver, onun yoluna gitmeyeceğinize avrat boşarsınız. Sonra karşınıza geçer, iki laf eder, ona doğru hiç düşünmeden kayar gidersiniz. Şimdi günlerdir burada boş boş bekleyip duruyorsunuz. Önce bizi köyden geç çıkardı. Elin köylüleri yola çıktıktan çok sonra. Bunu Koca Halil'in sırtına yükledi sonra da. O Fıkara kocanın. (OD, s: 265)

Canına tak eden Taşbaşoğlu, çekip gitmeye karar verir. Köylüye son kez çağrıda bulunur:

Komşular, dedi, "ben yarın sabah akrabalarımı, bana uyan, güvenen komşularımı yanıma alarak Çukurova'ya iniyorum. İnip kendimize tarla bulacağım. Tutulmadık tarla da kalmadı ya şimdiye kadar talihimizi bir sınayacağım. Bu böyle sürüp gidemez. Bu adam yıllar yılı kanımıza ekmek doğradı. Benimle gelen var mı? Gelen gelsin, gelmeyene de uğurlar olsun. Dediklerimi bir iyice anladınız mı? (OD, s: 265-266)

Köylü evvela Taşbaşoğlu'na katılsa da akıbet farklı olacaktır. Sefer, Taşbaşoğlu yandaşlarını yine kendi safına çekmeyi başaracaktır.

Eserin sonunda Çukurova'ya inmeyi başaran Ali'yi ilk karşılayan Taşbaşoğlu'dur. Köyde sözüne güvenilen bir kişi olarak bilinen Taşbaşoğlu kendi başına karar alabilen, sorgulayan, gerektiğinde başkaldıran bir kurtarıcı karakterdir. Fakat köylü, darda kalmanın verdiği çaresizlikle bu kurtarıcıyı gelecekte ermiş ilan edecek, akli yok sayacaktır.

Üçlemenin ikinci eseri YDGB'nin başkişisi Taşbaşoğlu'dur. Yalak Köyü'nde okumasını yazmasını bilen tek kişidir. Muhtar'ın zırvalarla dolu söylemlerine kulak asmaması, yapılan haksızlıklar karşısındaki başkaldırısı, olayları sorgulaması ve çıkarımlarda bulunması köyde akli temsil eden tek karakter olduğunu gösterir. İdeal köylü tipi olan Taşbaşoğlu'nda Meryemce'nin inadını, Sefer'in entrikalarını, Halil'in kuruntularını ve egosunu görmek mümkün değildir. O, köylünün çıkarları için mücadele eder. Fakat hemşerileri her defasında Taşbaşoğlu'nu hayal kırıklığına

uğrattır. Sefer'in siyasi gücü ve Adil Efendi'ye olan borç, köylülere mantıksız işler yaptırır.

Taşbaşıoğlu YDGB'de ilk kez Ali'yle girdiği diyalogda görülür. Adil Efendi'ye ödenemeyen borç onu da rahatsız etmektedir. Rahatsızlık yerini korkuya bırakır. Bu yönüyle köylünün bütünüyle benzerlik gösterir. Yukarıda Taşbaşıoğlu'nun akli temsil ettiğini söyledik. Bu temsiliyet diğer köylülere kıyasladır.

Taşbaşıoğlu, içindeki tüm korkuya ve endişeye rağmen mantıksız işler yapmaktan kaçınır. Zira Adil Efendi'nin korkusuyla yaşamaya mahkûm olmuş köylüler tüm eşyalarını ve hayvanlarını saklarken, Taşbaşıoğlu düzenini bozmadı. *“Taşbaşıoğlu da her zamanki giyim kuşamındaydı. Evi de olduğu gibi duruyordu. Hiçbir şey saklamamıştı. Hayvanlarını bile mağaraya götürmemişti. Buysa köylüyü deli ediyordu.”* (YDGB, s: 95)

Taşbaşıoğlu'nun evinin tasvirindeki bazı unsurlar dikkat çekicidir. Evin içinde bir Mustafa Kemal resmi vardır. Anlatıcı, bilinç akışı yöntemini kullanarak Taşbaşıoğlu'nun bu resimde gördüklerini okuyucuya aktarır:

Tam ocaklığın altında, orta yerinde de büyük bir Mustafa Kemal resmi asılıydı. Başında kalpak vardı. Kaşları kalkıktı. Yüzüne inceden, alay eden bir hal takınmıştı. Taşbaşıoğlu ona baktıkça, içinden bir hoş, acımaya benzer bir duygu geçiyordu. Ona göre Mustafa Kemal iyi adamdı, hem de babayiğit bir kişiydi. Azıcık da alaycı. Bu neden böyleydi? Çok çalışmıştı. Varını yoğunu bu millete vermişti. Hocalar ona karşı koymuşlar, millete gâvur diye ilanet vermişlerdi. Çok şey yapmış, çok engeli aşmış... Ama bir eksik yönü vardı, bir yapamadığı işi vardı. Üstesinden gelemediği... Yoksa bir insan böyle inceden inceye oturup da dünyaya gülmezdi. Hiç kimseye belli etmeden. (YDGB, s: 142)

Bu resim, Taşbaşıoğlu'nun akla ve sağduyuya verdiği önemi gösterir. Ancak yine de o, YDGB'de akılla inanç arasında bocalar ve köylünün kendisi hakkında uydurduğu efsanelere direnemeyerek ermiş olduğuna inanmaya başlar.

Muhtar Sefer ve Delice Bekir'in köylüyü verimsiz tarlalarda çalıştırma planına ses çıkarmayan Yalıklılara korkunç bir kin biriktiren Taşbaşıoğlu, içinde

barındırdığı öfkeyi her fırsatta onların yüzüne haykırır. Bu sitem dolu haykırış köylülerin zihinlerde bir oyun oynayacak, onu üstün görmelerine sebep olarak ermişlik sürecini hızlandıracaktır. Köylüler, Taşbaşıoğlu'nun bütün sövmelerine ve beddualarına hak verir. *“Hakkı var Taşbaşı'ın,” demişlerdi. “Hem de yerden göğe hakkı var. Hem de onun dediği çıktı. Bu Muhtar sizi ot bitmez tarlalara sürer de avucunuzu yalarsınız dedi, dediği de çıktı. Her ne dediyse o oldu. Bu Taşbaşı kadar...”* (YDGB, s:163)

Köylülerin içinde bulunduğu buhran dolu yaşam bir mitin doğuşuna fazlasıyla zemin hazırlamaktadır. Taşbaşıoğlu daha önce köylülere Sefer'in ve Delice Bekir'in izinden gitmemeleri gerektiğini aksi takdirde köylünün mağdur olacağını söylemiş ve haklı çıkmıştı. Kendisini dinlemeyen köylüye ateş püskürmüştü. Taşbaşı'ın öfkesi köylüde korku ve saygı uyandırır. Taşbaşı gözlerinde büyüyüp mitleşmeye başlar. Bunda Vurgun Ahmet'in de rolü vardır. Vurgun Ahmet, Recep ve Hüsne'nin köyden kaçma teşebbüslerinin canlarına mal olduğunu kapı kapı dolaşıp herkese bildirir. Bir taraftan da onları suçlar. Bu tutumun şefkate ve saygıya dönüştüğu yer Taşbaşıoğlu'nun evidir. Vurgun Ahmet bir kehanet gibi şu sözleri söyler: *“Bu köye bahar inmeyecek. Ekinler bitmeyecek. Avratları kısır kalacak. Bu köyü seller, zelzeleler alıp götürececek. Lanetler, yılanlar yağacak. Bu köy şimdiye kadar ölüp yitmediyse eyy Taşbaşıoğlu, senin yüzünden, senin yüzün suyu hürmetine!”* (YDGB, s: 181) Vurgun Ahmet, Taşbaşıoğlu'nun toprağını üç kere öper. Köylü tarafından meczupluğuna karşılık bir kutsiyet de atfedilen Vurgun Ahmet'in bu davranışı bütün köyde yankı uyandırır. Köyde, Vurgun Ahmet olayından sonra, Taşbaşıoğlu üzerine efsaneler türemeye başlar. Köyde meydana gelen her müspet olay Taşbaşıoğlu'nun kerametine bağlanır. Köylü Taşbaşıoğlu'nun ermişliğine ve kerametine tüm kalbiyle inanır. Buna inanmayan tek kişi Taşbaşıoğlu'dur. Vurgun

Ahmet'in sözleri ve hareketlerinin yanı sıra Zalaca'nın rüyaları da bu durumu hazırlayan etkenler arasındadır. Bütün bunların sonunda Taşbaşoğlu ve ataları hakkında yirminin üzerinde hikâye türetilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Çarüksüz Murat'ın uydurduğu “Taş kafa ve Erciyes'teki evren” hikâyesi. Geçmişteki Molla Ahmet efsanesinin Taşbaşoğlu'na uyarlanmış şeklidir. (s: 195-198) Bu, Taşbaşoğlu isminin doğuşu hakkında uydurulan bir hikâyedir.
- “Taşbaş Lokman” hikâyesi. Bunun kim tarafından uydurulduğu belli değildir. Romanda bu hikâye bütün köyde yankılanan anonim bir mit olarak anlatılır. (s: 198-202) Hikâye Taşbaşoğlu'nun ölüme çare bulmasını konu eder.
- “Kazdağı'ndaki Sarı Kız ile Ulu Taşbaş Mehmet” hikâyesi. Bu uydurma, Sarı Kız efsanesinin değişik şeklidir. (s: 225-228) Bu, Taşbaşoğlu'nun bir atasıyla Sarı Kız'ın aşk hikâyesini anlatır.
- Taşbaşoğlu'nu öldürmeye gelen Sefer ile Ömer'in efsaneleşmesi. Taşbaşoğlu'nun hanımı bu iki kişiyi “*başı sıkışmış köye yardım için gelen Taşbaş'ın dedeleri, atalarıdır*” diye nitelemesi, köyde bir efsanenin daha doğuşuna zemin hazırlar. (s: 240- 243)
- Memidik'in “ışıklar evliyası Taşbaş” hikâyesi. (s:250-253) Köyde en fazla yankı bulan hikâyedir. Ömer, Sefer'in talimatıyla, Memidik'in uydurduğu bu mit yüzünden genç adama işkence yapar.
- “Ak güvercin” hikâyesi. (s: 281-282) Taşbaş'ın bir ak güvercin kılığına girerek Adil Efendi'nin yanına gidip, onun köye gelmesini engellediği hakkında uydurulan bir hikâyedir.
- “Kutsal ateş” hikâyesi. (s: 297) Taşbaşoğlu'nun evinin önünde kimsenin görmediği bir ateşin yandığına dair uydurulan bir hikâyedir.

- “Cennete giden Taşbaş” hikâyesi. (s: 298) Meleklerin Taşbaş’ı cennete götürdüğünü konu eder.
- “Kâbe’ye varan Taşbaş” hikâyesi. (s: 298) Hikâye, gece yarları Kâbe’ye Hz. Muhammed’in yanına giden Taşbaşoğlu’nu anlatır.
- “Yeşil renk alan Taşbaş” hikâyesi. (s: 298) Taşbaş’ın elinin ayağının yeşillendiğine dair bir uydurmadır.
- “Taşbaş’ın evinin üzerindeki ışıklı ceviz ağacı” hikâyesi. (s: 298-299) Bu efsane Taşbaşoğlu’nun zihnini kurcalayan, onu en çok etkileyen efsanedir. Evinin üzerindeki ışığı görebilmek için donmak pahasını bekler. Ona göre ışığı görmek, ermişliğinin delili olacaktır.
- “Bal” hikâyesi. (s: 299) Canının bal çektiği bir gün önüne bal gelen Taşbaş’ın, ben bunu köylüm açken yiyemem, deyip balı reddettiğine dair bir uydurmadır.
- “Hurma” hikâyesi. (s: 299) Yemeğe muhtaçlığı kalmayan Taşbaşoğlu’nun her gün Bağdat’tan gelen bir hurmayla karnını doyurduğuna dair bir hikâyedir.
- “Hayat suyunu bulan Taşbaş” hikâyesi (299-300) Divan edebiyatındaki Hızır’la İlyas Peygamberlerin ab-ı hayat efsanesinin Taşbaş’a uyarlanmış halidir.
- “Tekeç Dağı’nın doruğundaki peri sarayı” hikâyesi. (s: 300) Taşbaşoğlu’nun periler tarafından yapılan sarayını konu eder.
- “Alnından üç top ışık çıkan Taşbaş” efsanesi. Anonim. (s: 337) Yüzbaşı Şükrü’nün Taşbaşoğlu’nu serbest bırakışı ile ilgili uydurulan bir hikâyedir.
- Bu hikâyelerden başka Taşbaşoğlu’nun dertlere deva olduğuna dair birçok efsaneye değinilmiştir. (s: 338-339)

Taşbaş'ın atalarının övüldüğü ve efsaneleştiği bölümler, İslamiyet öncesindeki atalar kültü inancının bir yansıması olabilir. Bu hikâyelerin bazıları öncekilerin değiştirilerek Taşbaş'a uyarlanmasıdır. Diğerleri ise yeni türetilmiştir. Romanda yeni uydurulan efsanelerin kim tarafından çıkarıldığına dair Kısacık Musa'nın ağzından bir açıklama yapılır. Bu açıklama miti yaratan kişilerin belirsizliğini özetlemektedir:

Ben en çok bununla uğraştım, bir türlü hikâyeleri kimin çıkardığını bulamadım. Sanki hikâyeleri insanların kulağına toprak anlatıyor, kaya, ağaç, esen boran, kopan fırtına, yağın kar anlatıyor. Belki şu ulu bozkırdan çağalıp esiyor. Bu hikâyeleri çıkartanı o kadar çok çalıştım, bulamadım. Bütün dünyanın en akıllı adamları da çalışsalar bulamazlar. Her şeyi bulurlar, bu hikâyeleri kimin çıkardığını bulamazlar. (YDGB, s. 225)

Romanda Taşbaşoğlu efsanelerinin köyde ilk olmadığı, geçmişte Murtaza isminde bir şahsın da ermiş edildiğine, şahsın aklını kaybedip akıl hastanesine yatırıldığına dair bir bilgi de vardır. (YDGB, s. 202) Dağın üzerinden düşen kartopu artık çığa dönüşmüştür. Bu çığ Taşbaşoğlu'nun üzerinden geçecek, onun hayatını yerle bir edecektir.

Taşbaşoğlu zıtların geriliminde gidip gelir. İnsanların ona duyduğu saygı hoşuna gider; fakat bu ermişlik oyunu da aklına, mantığına sığmaz. Herkesin ağzında olan evinin üzerindeki ışığı görmek için dışarı çıkar. Her gün evinin üzerindeki ışığı görebilmek için karda kıyamette dışarıda bekler. Eğer ışığı görürse ermiş olduğuna inanacaktır. Günler günleri kovalar. Sonunda evinin üzerinde bir ışık gördüğüne kendini inandırır.

Sefer, Yüzbaşı Şükrü'ye tekrar ihbarda bulunur. Sefer'e güvenmeyen Şükrü, Taşbaşoğlu'nu kontrol etmek üzere hasta kılığında girmiş jandarmaları köye gönderir. Eğer Taşbaşoğlu bu sözde hastaları tedavi etmeye niyetlenirse tutuklanacaktır. Gerçekten de Taşbaşoğlu hasta kılığındaki jandarmaları tedavi etmeye kalkışır. Bu,

tutuklanmasına sebep olur. Jandarmalar ve Cumali Onbaşı bir kez daha köye gelir. Cumali'ye tekrar rüşvet veren Muhtar, yine Taşbaşıoğlu'nun gitmesini istemiyormuş gibi görünmektedir. Böylece köylünün tepkisini çekmeyecektir. Ama Taşbaşıoğlu son hamlesini yapar. Köydeki kimsenin Muhtar Sefer'le konuşmaması için fetva verir. Dini gücünü son kez kullanan Taşbaşıoğlu'nun Sefer'e verdiği ceza köylü tarafından yerine getirilecektir.

Hatice Katar Bolat, yüksek lisans tezinde halkın Taşbaşıoğlu'nu ermişleştirmesini şöyle açıklar: *“Halk sığınacak başka bir şey, somut bir varlık bulamayınca, efsaneye, mite yönelmiş, kendilerine bir ermiş yaratmıştır. Yerin demir, göğün bakır olduğunu, yani hiçbir yerden bir gelirin gelmez olduğu bir ümitsizlik anında doğar bu ermiş.”*³³ Yaşar Kemal ise Taşbaşı'nın ermişleştirilişini ve DÖY üçlemesini yazış amacını Erdal Kırıl'la yaptığı bir görüşmede şöyle ifade etmiştir:

Bir de üç bölümlük uzun bir roman dizisi yazdım... Bir ermişin doğuşunu anlatmağa çalıştım. Bu bir alegoriydi. Dinlerin, diktatörlerin, peygamberlerin, ermişlerin doğuş sebeplerini araştırdım. Ortadirek, YDGB, ÖO bu araştırmanın sonucudur. İnsanoğlu sıkışınca toplum olsun, kişi olsun kendine sığınacak bir düş dünyası yaratıyor, bir kişi yaratıyor. Yani, insanoğluna yer demir gök bakır olunca insanoğlu kendisine bir başka sığınacak dünya, sığınacak bir kişi yaratıyor. Bu, insanoğlunun yaşamında üstünde durulacak önemli bir yer.³⁴

İkinci eserin başkişisi ve Yalak Köyü'nün kutsalı ermiş Taşbaşıoğlu, ÖO'nun en dinamik erkek kahramanlardan biridir. Jandarmaların elinden kaçarak donmak üzereyken Ese adındaki bir çoban tarafından kurtarılmasıyla hayata dönen Taşbaşı, ailesinin özlemiyle yanıp tutuşmaktadır. Karakola götürülürken firar eden Taşbaşıoğlu yalnız kalmıştır. Bu ermişlik işi onu bütün sevdiklerinden ayırmıştır. Bundan dolayı onun çektiği yalnızlık köyde yalnız kalan Meryemce ve köylüden

³³ Hatice Katar Bolat, Yaşar Kemal'in Romanlarında Sosyal İlişkiler Açısından Şahıs Kadrosu, Fırat Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2006, s: 52.

³⁴ Ramazan Çiftlikçi, age, s: 233.

kaçan Halil ile benzerlik gösterir. Taşbaşıoğlu karısına ve çocuklarına bir an önce kavuşmak ümidiyle Çukurova'ya gelir. Fakat karşılaştığı tablo onu hayal kırıklığına uğratar. Verimli tarlalarda çalışmalarının Taşbaş'ın kerameti olduğuna inanan köylüler, gerçek Taşbaş'ı umursamamaktadır. Gördükleri kişinin köyü ve köylüyü denetlemeye gelen Taşbaşıoğlu'nun bir sureti olduğuna dair inanç hızla yayılmaktadır. Hatta cılız ve perişan adam köylüler tarafından dayak bile yemiştir. Ermişlik ve sıradanlık arasında gidip gelen adamın psikolojisi bu olayla iyice yerle bir olur. Gerçekle inanç arasında bocalayan köylülerin söz konusu tutumu ve alayları Taşbaşıoğlu Mehmet'in sonunu getirecektir.

Taşbaşıoğlu, köylünün ve ailesinin kendisine yaptıklarına dayanamayarak intihar eder. Nehirdeki cesedi karısının feryatlarıyla çıkarılmıştır. Ölümü de yaşamı gibi acı olmuştur. Öldükten sonra gözlerinin açık olması yapmak isteyip de gerçekleştiremediklerinin bir göstergesi, elinde tuttuğu Hasan'ın verdiği kibritler ise muhtaç olduğđ gerçek sadakat ve gerçek sevginin bir sembolüdür. Taşbaşıoğlu'nun ölümü de mitlere yol açar. *“Zaten Taşbaşıoğlu mezarında duracak değil. Bu gece Kırklar dağına çekilir gider.”* (ÖÖ, s: 345) Taşbaşıoğlu'nun sureti denilerek türlü türlü psikolojik işkenceye maruz bırakılan zavallı adamın sonu oldukça trajik olmuştur.

Ölümlle tamamlanan Taşbaşıoğlu mitine Berna Moran'ın yaptığı yorum dikkate değerdir. Berna Moran, Taşbaş'ın ölüp kırklar dağına çekileceği inancıyla Ön Asya ve Mısır'daki ölüp dirilen Tanrı inancının benzerliğine dikkat çeker.³⁵ Kel Âşık'ın aktardığına göre Taşbaş'ın ölümünden sonra hayat durmuş, *“evren saygısından susmuştur.”* A. Clare Brandabur ise arşetipal kahramanlıkla ilgili

³⁵ Bkz. Berna Moran, age, s: 146-147.

bildirisinde Taşbaşıoğlu'nun sonunu “ *hiçbir suçı olmayan, ama topluluğun yaşaması için ölmesi gereken tragedya kahramanının yazısına*” benzetir.³⁶

Memidik

OD'de olay örgüsü içinde hiç görünmeyen “*Osman Delibaş oğlu 1940 doğumlu Memidik Delibaş*”a ilk olarak YDGB'de yer verilir. “*Toros ülkesindeki*” en iyi sansar yakalayıcısı olan bundan dolayı da kendine “çakal” lakabı takılan genç adam ÖO'nun başkişisidir. Eserde fiziki özelliğinden de bahsedilen Memidik oldukça kısa boyludur. Onun kısa boyu, köyün kızları tarafından dalga konusu olmaktadır. Bu durum Memidik'i oldukça rahatsız eder.

Memidik, YDGB 'de Taşbaşı'nın ermişlik sürecine katkıda bulunan kişiler arasındadır. Taşbaşıoğlu'nu kutsallayan efsanesi bütün köyde yayılır. Memidik, uydurduğu hikâyeye öyle gönülden bağlanmıştı ki Ömer'den gördüğu işkence bile bu inancını yok edememiştir.

Memidik'in Taşbaşıoğlu hakkında uydurduğu ışıklar evliyası hikâyesi şu şekildedir. Bir gece sansar avına çıkan Memidik, borana tutulduğu için Periler Mağarası'na çekilir. Derken “yedi top” ışığı arkasına alıp ona doğru yaklaşmakta olan birini görür ve çok korkar. Gözlerini bu yedi top yeşil ışığa diken Memidik, bu kişinin Taşbaşıoğlu Mehmet olduğunu görür. Hikâye tüm köyde hızla yayılır. “*Bugün köyün en mutlu günü. Herkes bu hikâyenin tadında. İliklerine kadar bu hikâyeyi duyuyorlar. Köyün güzel konuşanları bir, bir daha, bir daha anlatıyorlar. Ocak başlarında toplananlar, birken üç, üçken beş oluyorlar. Ocak başlarındaki topluluklar gittikçe çoğalıyor.*” (YDGB, s: 253)

³⁶ Geçmişten Geleceğe Yaşar Kemal, Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Merkezi Uluslararası Yaşar Kemal Sempozyumu, Yayına Hazırlayan: Süha Oğuzertem, Adam Yay. İstanbul 2003, s: 65.

Sefer, çok geçmeden bu “ışıklar evliyası” hikâyesini duyar. Bekçiyle fedaisi Ömer’i Memidik’i yanına getirtmek için gönderir. Sefer, Memidik’e bir ceza vermeyi aklına koyar. Böylece cezayı gören köylüler efsane türetmeye korkacaklardır. Memidik uydurduğu hikâyesine sonuna kadar sadık kalır. *“Gece sabaha kadar böylecene, Sefer’le Ömer, çocukla uğraştılar. Memidik bir türlü, öldü bitti, parça parça oldu da Kuran’a el basmadı. Sabaha kadar yalvardılar, dövüldüler, işkence ettiler, Memidik dediğinden şaşmadı.”* (YDGB, s: 271)

Memidik, ÖO’nun başkişisidir. YDGB’de Muhtar Sefer’in kendisine attığı dayağın intikamını almak için yanıp tutuşur. Memidik’teki intikam hissi bir iç çatışmaya dönüşmüştür. Eser, genel olarak bu çatışma etrafında örülmüştür. ÖO’nun başında Yalak Köyü’nde karşımıza çıkan genç adam, “dayanılmaz bir hal alan öfkesi”nden dolayı kıvrınmaktadır. Sefer’i öldürmek için kendini cesaretlendirmeye çalışan Memidik, her defasında korkularına yenik düşer. Faturayı da kış mevsimine ve soğuğa keser. Bundan dolayı Sefer’i Çukurova’ya inince öldürecektir. *“Bu kışta kıyamette, bu donda soğukta, insan beklemekten çözülyüyor, dedi. Çukurova’ya indiğimiz gün, onu Çukurova toprağına sermek boynumun borcu olsun.”* (ÖO, s: 9)

Memidik’in hayattaki tüm gayesi Sefer’i öldürmek, böylece zedelenen erkekliğini geri kazanmaktır. Sevdiği Zeliha’yı ancak bu şekilde elde edebileceğine inanır. Romanda Memidik’in seksüel deneyimlerine ve fantezilerine de yer verilmiştir. Memidik, Zeliha isimli bir kıza âşıktır. Sevdiği biri olmasına rağmen Döndülü Gelin ile cinsel beraberlik yaşaması, Kır İsmail’in Kızı’nı arzulaması Memidik’in sevgisindeki sadakatsizliğinin bir göstergesidir. Bunun yanında eserde Memidik ile Zeliha’nın sevişme sahneleri de betimlenmiştir. Genç kız nikâhsız olarak kendini sevdiğine teslim etmekten çekinmez. Kızın bu davranışı YDGB’deki Hüsne ile benzerlik gösterir. Memidik, ilk önce Muhtar’ı öldürmeden kıza elini

süremeyeceğini ifade etse de şehvetine yenik düşer. (ÖO, s: 183, 267) Berna Moran Memidik'in bu tutumunu Devlet Ana'daki Kerim Can'la benzeştirir. Genç adamın söz konusu psikolojisini çocukluktan erkeklığe geçiş olarak özetler.³⁷ Memidik'in Çukurova'da bir gece Sefer zannıyla öldürdüğü veya öldürdüğünü düşündüğü Şevket Bey'in ölüsüyle olan ilişkisi romanda en fazla üzerinde durulan konulardan biridir.

Roman, olaylarla Memidik'in iç çatışmalarını birlikte verir. Bunun sonucunda Memidik'in Şevket Bey'i gerçekten öldürdüğü veya bunu hayalen yaptığı hususları birbirine karıştır. Okur, tam öldürme hadisesi gerçek diyecekken, başka bir olayla hadisenin gerçekliğinden şüphe eder. Anlatıcının okurda yaratmak istediği bu karmaşıklık, eseri daha da etkileyici hale getirir. Memidik, ölüyle ne yapacağını bilemez. Ölüyü suyun içindeki bir ağaç köküne bağlar, sonra kör kuyuya atar, yakmayı dener, sonunda da gömer. Memidik'in ölü ile olan ilişkisi farklı boyutlara geçer. Ölüyü harmanda yakacakken ondan kopamayacağını hisseden Memidik, onu ateşlerin arasından çıkarır. Memidik'le Şevket Bey'in cesedi arasında garip bir yakınlık vardır, öldürdüğü adamdan bir türlü kopamaz. *“Yanıyor yanıyor, kurtuldum, derken habire, birden içinde dayanılmaz bir boşluk, bir yalnızlık duydu, ölüyü koyduğu yere doğru yalımlara atıldı, ölüyü çıkardı, sırladı.”* (ÖO, s: 169) Yaşar Kemal, Nedim Gürsel'le yaptığı bir söyleşide Memidik'in psikolojisini ve insanların mit yaratma konusundaki yeteneğini anlatırken, insanların gerçeklerle hayalleri arasında bir yerde yaşadıklarına dikkat çeker:

Ölmez Otu'ndaysa sıkışmış bir adamın yarattığı mit vardır. Memidik'in miti. Ne ölçüde gerçek dünyada, ne ölçüde yarattığı mit içinde yaşıyor insanoglu? Modern dünyada da böyle bu. İç içe girmiş, sınır belli değil. Şu anda bile düşte yaşıyoruz belki, kendimize sürekli mitler bulup yaratıyoruz. İnsanların ikinci bir dünya yaratmadan yaşadıkları daha

³⁷ Bkz. Berna Moran, age, s: 145.

görülmemiş yeryüzünde. Doğum ve ölüm oldukça, insanoğlu bir karanlıktan başka bir karanlığa gittikçe, sürecek bu.³⁸

Memidik, Taşbaş'ın intihar olayından sonra istediği şeyi gerçekleştirme gücünü kendinde bulur ve muhtarı öldürür. Sefer'in, Taşbaş'ın ölümünden sonraki tavırları kendisini çileden çıkarmıştır. Üç bıçak darbesinin ardından muhtarın yaşamına son verir. Böylece şeref ve haysiyetini veya erkekliğini kurtarır. Hapishaneye gönderilen Memidik'i son kez, sevdalısı Zeliha, Koca Halil ve Hasan'ın ziyareti ile görürüz. O, artık hapiste huzur içindedir.

2.2.2 Tali Kişiler

Üç romanın önde gelen kahramanları dışında ikinci üçüncü derece önem taşıyan kişiler de vardır. Bunları önem sırasına göre ele alacağız.

Koca Halil

Üçlemenin en canlı karakterlerinden biri olan “*Mustukoğlu, Anakızdan doğma*” Halil Taşyürek, 1300 (1884) doğumludur. Halil, OD'de seksen yaşını geçmiş olduğunu dile getirir. “*Seksenini de geçmiş olacağım allalem.*” (OD, s: 12) Egosu yüksek, “*en çok kulağını dayayıp saatlerce toprağı dinlemeyi seven*” bu toprak adamı, Yalak'ın güçlü şahıslarından biridir. Yaşlı adam asker kaçağı eski bir at hırsızıdır. Onun at hırsızlığı yapması tesadüf değildir. Bu konu da Yaşar Kemal'in hayatından izler taşımaktadır. “*Bütün toplumlarda olduğu gibi kişiler hem serüvenlerini yaşıyorlar, hem de ortak bir yazgı içinde eriyorlardı. Çok eşkıya vardı dağlarda, çok at hırsızları vardı ovada.*”³⁹

Romancı Halil'in geçmişi hakkında bize bazı bilgiler verir. Yemen'e asker olarak giden Halil, bir grup arkadaşıyla birlikte Yemen'deki asker ocağından kaçarak, Aslan Ağa adındaki bir çete reisine sığınmıştır. İşi, Uzun Yayla'da Çerkez

³⁸ Nedim Gürsel, Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı, Doğan Kitap Yay. İstanbul 2008, s: 119.

³⁹ Yaşar Kemal, age, s: 81.

atlarını çalmak olan Halil, Meryemce'nin karşıt karakteridir. Koca Halil zeki, işine geleni yapan, çıkarıcı bir kişiliktir.

Koca Halil'in üçlemedeki işlevi veya köydeki görevi, köylüye Çukurova'ya inme zamanını bildirmektir. Bunun zamanını bozkırdan kopup gelen döngelerden anlar. OD'de Çukurova'ya giderken bir binek bulamamasından dolayı köylüye Çukurova'ya iniş zamanını geç haber verir. Bu sırada Uzunca Ali içlerinde de olmak üzere dört kişiden yardım ister. Hiçbiri bu isteğe olumlu yanıt vermez. Göç sırasında Halil'in yaşlı haline dayanamayan Ali, onu atına bindirir. Zaten hayatının son demlerini yaşayan zavallı at bu yüke dayanamaz ve ölür. Meryemce, bu olay karşısında çılgına döner. Meryemce, Koca Halil ve Uzunca Ali arasında bir şeytan üçgeni meydana gelir. OD, bu üçgen iskelet alınarak bina edilmiştir.

Koca Halil, istediği bir şeye olumlu yanıt alamadığı zaman aniden sinirlenen bir yapıya sahiptir. Karşısındaki istediğini yapmayınca ona kinlenir. Bu yönü ile Meryemce ile benzerlik gösterir. Koca Halil, Ali'den şöyle yardım ister:

Keşke İbrahim'le beraber öleydim. Öleydim de bu hallere düşmeyeydim. Senin gibi bir oğlum olsa neysem ne. Allah bana boyu devrilesi bir sümüklü Hacıcık verdi ki, vermese daha iyi ederdi. Bir atı, bir eşeği bile yok. Senin gibi. Beni bindirecek. Senin küheylan bu eve geldiğinde... (OD, s: 14)

Ali'nin olumlu yanıt vermemesi üzerine Halil'in iç monologları devreye girer:

Hayır, mı, hayır mı çıkar Meryemce kaltağının doğurduğundan! Bu, İbrahim'in dölü değil. Kim bilir kimden aldı Meryemce bunu. O koca orospu. Ulan o küheylan'ı kim getirdi de bağladı kapınıza? Kimse bilmez bunu. Kimsecik bilmez ama şu Meryemce de mi bilmez. Bilmez mi kocasının karıncayı incitmez biri olduğunu. (OD, s:15)

OD'de Koca Halil, Meryemce'yle olan diyaloglarıyla öne çıkar. Atın ölümü ikisi arasındaki husumeti tetiklemiştir. Halil, bu olay sonrasında Allah'ın kader anlayışını sorgular:

Allah'ım, dedi. Senin de aklın hiçbir şeye ermiyor. Sonra: Tövbe tövbe. Günaha girdim, tövbe tövbe! dedi. Ya gözünü sevdiğim Allah'ım, aklın erse şu Uzunca Ali'nin fikara atını öldürür de baş belası anasını Gök Hacı'nın kızı Meryemce'yi kor muydun? Tövbe tövbe! Tövbe günahıma, Allah'ım. Ters işlerin var senin. (OD, s: 84)

Köylülerin kendisini öldüreceğini düşünen Halil'deki ölüm korkusu üçleme boyunca devam eder. OD'de Koca Halil ortaldan kaybolur. Çukurova'daki bu kayboluşun ardından tüm köylü onun öldüğünü düşünür. Hatta oğlu Hacı, babasının ruhuna Mevlit bile okutur. Halil'in öldüğüne inanmayan tek kişi Meryemce'dir.

YDGB'de Koca Halil bir ambar içinde görülür. Yaşlılığının ilerlemesi nedeniyle, Çukurova'ya gidecek bir binek bulamamasından ötürü köylüye Çukurova'ya inme zamanını geç haber veren Koca Halil, korkusundan evinin ambarına saklanmıştı. Aslında tüm köylü Koca Halil'in ambarda saklandığını bilir. Köylüler, Çukurova'daki verimsiz tarlada çalışmaktan Halil'i değil, muhtarı sorumlu tutarlar. Oğlu Hacı ve gelini Fatma, Koca Halil'e korkmaması gerektiğini ve suçun Muhtar Sefer'de olduğunu söylerler. Bu Koca Halil'i tatmin etmez. Çünkü ona göre Çukurova'ya gitme zamanını tek bilecek kişi, kendisidir. Korkusunun yersizliğini göstermek için ambarın kapısına dayanan bir grup onu sevip saydıklarını anlatırlar. Halil bu olay karşısında şaşkına döner. Köylülerin kendisini öldüreceğine yürekten inanmıştır. Ona göre Adil Efendi'yi köylünün başına musallat eden, onların kurak tarlalarda çalışmasına sebep olan kişi, kendisidir. Eğer köylüler otuz yıldır Çukurova'ya gitme vaktini haber veren Halil'i dinlemeyip, Sefer'i dinlemişse yaşlı adamın söylemlerini önemsememiş demektir. Bu bahiste köylünün kendisiyle bir "oyun oynadığını" düşünen Halil, korkularından kurtulamaz.

Halil, birçok sıkıntıyı göze alarak köyden kaçmaya karar verir. "Uzunyayla Kürdü yapması" kepeneğini, kibritini, bir parça ekmeği ve peyniri yanına alarak yollara düşer. Bu olaydan sonra ondan uzun süre bahsedilmez. Ancak Sefer'in

kasabaya Adil'in yanına gittiği sıralarda Koca Halil'in sözü edilir. Geçmişte Çukurova'da bir ağanın ölümüyle sonuçlanan vakadan ibret alan Adil Efendi, köylüden alacağını istemeye gelmez. Romanın ilerleyen bölümünde Koca Halil'in, köylüyü Çukurova'ya geç indirmesine karşı duyduğu vicdan azabını Adil'e gözdağı vererek dindirmeye çalıştığına tanık oluruz. Anlaşılan yaşlı adam kasabaya giderek, Adil Efendi'ye köylünün içinde bulunduğu korku ve öfke halini anlatıp, onu köye gelmemesi hususunda üstü kapalı olarak tehdit etmiştir. Bu meselede Halil'in oynadığı rol roman 46. bölümde şöyle anlatılır:

Koca Halil'in ölüsünü Uzundere'de arayanlar, onun üstüne en küçük bir iz bile bulamadılar. Ölüsünü kurtlar parçalamış derken, millet buna inandı, inanacakken, İncecik Köyü'nden bir haber geldi. Kışın Koca Halil o köye gitmiş, postu bir eski arkadaşının evine sermiş, bir daha da köye dönmek istememişti. Yalak Köyü'ne, köyün taşına toprağına, kızına kısrağına, Muhtar'ına Taşbaş'ına sövüyormuş. Zor kurtardım tatlıca canımı, diyormuş. Yoksa o köylü beni parça parça edecekti... Parça parça edip de her parçamı bir dala asacaklardı, diyormuş. Yook, hakları da var. Kim olsa, hangi köy, hangi insan olsa, onların yaptıklarını yapardı. Çünküleyim ki efendim, gül yüzlüme söyleyim ki, ben onları pamuğa geç koyup, Adil'i başlarına bela ettim, diyormuş. Ama ellerinden kaçtım kurtuldum. Adil'den de ben onları kurtardım. Nasıl kurtardım, bir Allah bilir, bir ben bilirim, diyormuş. Bir iki söz söyledim, Adil dize geldi. Ben de o köylüye yaptığımı kefaretimini ödedim. Ama o köye gidemem. Gitsem gene, köye girer girmez beni gökte pişirip, kurda kuşa pay ederler, diyormuş. (YDGB, s: 383)

İkinci eserde Koca Halil'in akıbetine dair kesin bir bilgi verilmeyerek, okurun ilgisi canlı tutulur. Yaşlı adamın ilk romandaki ağırlığı ikinci eserde olmasa bile, esrarlı durumu ve Adil Efendi'ye olan etkisi dikkat çekmektedir.

YDGB'de köylülerin kendisini öldüreceği düşüncesiyle köyden firar eden yaşlı adam İncecik Köyü'ne sığınmıştır. Pamuk toplama zamanında Çukurova'ya giderek köylüleri bekler. ÖO'da karşımıza çıkan bu bekleyişte köylülerin Koca Halil'i fark etmeleri oldukça komiktir. İlk önce Halil'in gözlerini fark eden köylüler, söz konusu gözler ve görülen karanlık suret hakkında yorumlar yapmaya başlar. Romancı, köylülerin korkmaya yahut paniklemeye müsait olan psikolojilerinin

neticesinde bitmek tükenmek bilmeyen hayal güçlerine yer vererek, köy insanlarının mit yaratmadaki kudretlerini ortaya koymak istemiştir.

Koca Halil'in ÖO'daki görevi yardımcıdır. Yaşlı adam pamuk toplamada Uzunca Ali'ye yardım ederek, Meryemce'ye karşı kefareti ödemek ister. Hatta Ali için pamuk toplamakla kalmayarak hırsızlık bile yapar. Hırsızlık onun kanına, ruhuna işlemiştir. Eserin devamında Ali'ye saldıran köylünün daha sonra Ali'ye geçmiş olsuna gelmeleri Koca Halil'i çileden çıkarır ve tekrar köylüsünü terk etmesine yol açar.

Koca Halil, Çukurova'da karşımıza çıkar. Peşine takılan sarı köpeği ve bir adam boyu yüksekliğindeki gümüş renkli kuşu uğursuz sayması, köy insanlarının psikolojik gerilimine ve korkulu vaziyetine başka bir örnektir. Koca Halil, Ali için pamuk hırsızlığı yapmaktadır. Burada anlatıcı, Halil'in koku alma yeteneğini vurgular. *“Koca Halil'in inanılmaz bir koku alması vardı. Neyi nereye koymuşsa koklayarak bulurdu.”* (ÖO, s: 304) Pamuk hırsızlığı yapan yaşlı adam, Süllü adında bir genç tarafından yakalanır. Köy köy dolaştırılan Koca Halil, çok ağır bir cezaya çarptırılır. Gidilen köyün bütün insanları Halil'i taş ve tükürük yağmuruna tutar. Süllü, mecali kalmayan Halil'i köylülerinin pamuk topladığı yere bırakıp gider. Hemşerileri Halil'in bu durumuna çok acır.

Koca Halil, söz verdiği gibi kazandığı bütün parayı Ali'ye verir. Yaşlı adam son olarak Memidik'i hapisanede ziyaret ettiği sahnede görülmektedir. Koca Halil, belki kendi hapis macerasını düşünerek, gökyüzünü göstermektedir. Halil'in gösterdiği sema, geleceğin simgesidir. Halil'in hiçbir şey konuşmayarak Memidik'e gökyüzünü göstermesi, iki insanın konuşmadan birbirini anlaması bakımından ilginçtir.

Muhtar Sefer

Üçlemenin önemli kişilerinden Sefer, Yalak Köyü'nün muhtarıdır. Kendi menfaati için yapmayacağı şey yoktur. Fedakâr köylünün sırtından geçinen bir sömürgecidir. Kendi köylülerini verimsiz tarlalarda çalıştırır. Böylece, köylüleri çalıştırdığı toprak sahiplerinden para alır, öte yandan gariban köylüyü kendine daha bağımlı hale getirir. Sefer'in zavallı köylüler karşısındaki heybeti ve sözde asaleti şöyle tasvir edilir:

Göçün ucuna yakın yerinde, kara, üç yaşında, kulakları dimdik, canlı bir eşeğe binmiş, uzun kalın bacaklarını sarkıtmış, kasketinin siperliğini sağ kulağının üstüne yıkmış Muhtar fili afili gidiyordu. İki karısının ikisi de arkasından saygılıca, onun geniş omuzlarına gözlerini dikmişler, birbirlerine bakmadan, dış gıcırdatarak yürüyorlardı. (OD, s: 53)

Kendi köylüsünü üç kuruşa muhtaç eden Sefer, diğer köylülere göre daha rahat bir yaşantı sürse de tamamıyla onlardan farklı değildir. O ezenle ezilen arasında kalmış bir işbirlikçidir. Romanda Taşbaşoğlu'nun sözünden muhtar şöyle tanıtılır:

Şu bizim muhtar, şu Hıdır Kâhya'nın oğlu gibi bir iblisi lâin bu yeryüzüne gelmiş değildir. Hepiniz huyunu suyunu bilirsiniz. Türlü deliğe, türlü türlü boyalara girer çıkar. Türlü türlü gözdağı verir. Her bir tarakta bezi var. Bir anda on tane adamın kisvesine bürünür. Demokrat olur, İsmet Paşacı olur. Olur, oğlu olur. Onunla başa çıkması epeyce zor." (OD, s: 27)

Sefer, Taşbaşoğlu'nun dediği gibi işine nasıl gelirse öyle davranan biridir. Çıkarı için dini de politikacıları da kullanır veya bu iki kurumun gücünden yararlanır.

Bunu şu sözlerinden anlarız:

Allah kim? Tövbe tövbe! Emirlerinden dışarı çıkılmaz bir büyüğümüz. Onun yeryüzündeki vekili kim? Hükümetimiz. Demirgıratımız. Hükümetin, Demirgıratın kasabadaki vekilleri kim? Kaymakamla Gödece Tevfik Efendi'miz. Kaymakamla Tevfik Efendi'nin köydeki vekili kim? Muhtarımız. Muhtarımız kim? Ben. Öyleyse bana karşı koymak ne demektir? (OD, s. 299)

Politikacılarla ve hâkim sınıfı temsil eden toprak sahipleriyle işbirliği yapan Muhtar Sefer, YDGB'de Taşbaşoğlu ile iktidar mücadelesine girer. Köylünün

kutsallaştırıp gücünden yardım umduğu Taşbaşıoğlu'yla ilgili olağanüstü hikâyeler onu rahatsız eder. Taşbaşıoğlu'nun dini kudreti, Sefer'in dünyevi kuvvetinden ağır basmaktadır. Buna son vermek isteyen muhtar, yine türlü numaralara başvuracaktır.

Bununla birlikte köyde kendini güçlü hisseden muhtar, şehirdeki Adil Efendi'den korkar ve bunun için köylüden akıl ister. Sonra Meryemce'den akıl almış gibi köylünün malını, değerli eşyasını bir mağaraya saklama tedbirini bulur ve köylüye bu fikri uygulatır.

Taşbaşıoğlu'nun ermişliğine dair türlü rivayetler dolaşmaya devam eder. Sefer ne yapsa ne etse buna engel olamaz. Köylünün dikkatini kendi üzerinde toplamak için evlenmeye bile kalkışır. OD'de Kır İsmail'in Kızı'yla girdiği şehvetli diyaloglar YDGB'de de devam eder. Sefer bir yanda Adil Efendi, diğer yanda da Taşbaşıoğlu sorunuyla bunaldığı bir anda kendini rahatlatmak için Kır İsmail'in Kızı'nı eve çağırır ve başından geçen tecavüz olayını kıza anlatır. Bu olay onu tahrik etmiştir. Nitekim daha sonra bu kızla birlikte olur ve onu babasından isteyerek onunla evlenir. Lakin düğün köylüde Sefer'in beklediği etkiyi yaratmaz. Sefer'in çok eşliliğine ikinci eserde tecavüz mağduru bir genç kız daha eklenir. Böylece sık sık hükümeti, İsmet Paşa'yı çıkarı için öne süren muhtar, yine çıkarı için Cumhuriyetin bir kanunu çiğnemiş olur.

Taşbaşıoğlu köylünün gözünde ermişlik mertebesine çıkarılmıştır. Taşbaşıoğlu'na duyulan hürmet, Sefer'i iyiden iyiye kıskandırır. Sefer'e göre Taşbaşıoğlu'ndan kurtulmanın tek yolu kanundur. Muhtar, Taşbaşıoğlu'nun ermişlik yaptığına dair Yüzbaşı Şükrü'ye ihbarda bulunur. Şükrü, Taşbaşı'nın tutuklanması için Cumali Onbaşı'ya emir verir. Sefer, ikiyüzlü bir oyun oynayarak Taşbaşıoğlu'nu almaya gelen Cumali Onbaşı'ya onu götürmemesi için yalvarır. Onbaşı herkes gibi Sefer'den nefret etmektedir. Yüzbaşı ile ilk görüşmesinin ardından serbest bırakılan

Taşbaşoğlu, ermişliğine kendini inandırdıktan sonra üfürükçülük faaliyetlerine devam eder. Sefer'in ikinci ihbarı üzerine tekrar tutuklanan Taşbaşoğlu Mehmet, köylülerin muhtarla konuşmamasını istemiştir. Köyde herkesin saygı duyduğu ve korktuğu bir ermişin buyurduğu fetva bütün köylü tarafından yerine getirilecek, kimse Sefer'le konuşmayacaktır.

İlk eserde köylüleri ikna ederek verimsiz tarlalarda çalıştıran Sefer'in galibiyetini izlemiştik. YDGB'de ise kaybedeceği birşeyi kalmayan bir “ermiş”in sözlü talimatıyla cezalandırılan Sefer'i görürüz. Taşbaşoğlu rövanşı almış, zorlu mücadelede durum eşitlenmiştir. Üçüncü eserde bu iktidar savaşçıların ikisi de yenik düşerler.

Muhtarın çok zalim ve acımasız, çıkarı için her kötülüğu göze alan bir kişiliği vardır. Nitekim ÖÖ'da Ali'nin annesini öldürüp Çukurova'ya geldiği dedikodusundan bile yararlanmak ister. Yakın adamı Ömer'i, Meryemce'yi öldürmek için köye yollar. Amacı hem Meryemce'den hem de Ali'den kurtulmaktır.

Bu arada Taşbaş'ın kendini öldürmesi Sefer'i çok sevindirir. Bu, bir bakıma onun zaferidir. Romancı bu olaydan sonra Sefer'in jest ve mimiklerini, fiziki tasvirini ayrıntılı şekilde verir. *“Tüfeği omzundaydı. En güzel, yeni giyitlerini giymişti. Körüklü çizme, külot pantolon, siyah ceket, beyaz gömlek, kırmızı kravat ve fötr şapka. Bir elinde kırbacı ve kırbaçlı eli beline dayalı...”* (ÖÖ, s: 348) Burada Sefer, köylülerin karşısında adeta bir güç gösterisi yapar. Onun bu halini görünce intikam duyguları kabaran Memidik, muhtarın yaşamına üç bıçak darbesiyle son verir. Burada ilginç olan köylülerin tavırlarıdır. Ölüyü iki gün boyunca olay mahallinden kaldırmazlar. Romanda ölümünden sonra Sefer'le ilgili hiçbir şey söylenmez. Hatırası adeta silinir.

Elif

Elif, Uzunca Ali'nin hanımı, Meryemce'nin gelini, Hasan ve Ummuhan'ın anasıdır. Her yönüyle fedakâr bir Türk kadını izlenimi veren Elif, aynı zamanda çocuklarına çok düşkün bir anadır. OD'de sabrı ile dikkati çeker. Göç sırasında Ali ile birlikte en çok yorulan kişidir. Bu yorgunluğunun yanında, ailesinin gereksinimlerini, gücü elverdiğince, gidermeye çalışır. Elif kocasına sadık, özverili ve vefakâr bir köylü kadınıdır. Bütün yokluklara rağmen mutlu olmaya çalışıp ailesini de mutlu kılmaya uğraşan Elif, aynı zamanda küs olan Meryemce ve Uzunca Ali arasında bir arabulucudur:

Daha kötü olsun. Beterin beterine uğrasın Uzunca Ali,” dedi. “Bir seviniyorum ki bu hallerini gördükçe.”Elif: “Öyle deme ana,” dedi. “Yazık değil mi? Oğlundur.”Meryemce dikeldi: “yazık değil,” dedi. “Hiç de değil. Akılsız baş olunca, cezasını ayaklar çeker. Ne vardı Koca Halil'i bindirip de atımızı öldürecek! Elalem tek Ali iyi oğlanmış desin diye.”Ellerini göğe açtı:“Allah'ım,” diye yalvardı, “şu Uzunca Ali'nin halini bundan beter et. Çoluğunu çocuğunu dağda koydun, kendini de bu hale soktun, daha da perişan et, koca Allah'ım, kara gözlüm, güzel Allah'ım.”Elif:“Etme anam, etme,” dedi. “Etme bunu. Oğlun ne bilirdi?”Meryemce: “Kes!” diye bağırdı. “ Sen de onunla birlik olma! Beter olsun, beter! Sürünsün. İnşallah bu yıl pamuğa yetişemesin de, akılcığı başına gelsin. Adil Efendi de onu boğazlasın. (OD, s: 116)

Elif, eserde fedakâr Anadolu kadınının tipik bir örneğidir. Eserde verilen diğer köylü kadınlarından farklıdır. Köyde kendi menfaatinden önce başkalarını düşünen tek kişidir. Bu tutumu serinin genelinde tutarlı biçimde sürer. Bazı zamanlarda Meryemce'nin kaprisleri Elif'i hayatından bezdirse de bu bezginlik hiçbir zaman yılgınlığa dönüşmez. Onun tek hedefi, bütün zorluklara rağmen, Çukurova'ya inmektir. Elif, hem ailesine hem de tabiata karşı verdiği savaş karşısında çok yorulur. Bu yorgunluğuna rağmen yine kendisini değil de ailesini düşünür. Yorgunluktan perişan olan Ali'ye karşı içinden şunları geçirir:

Elif, sevgiyle içi dolup taşarak, gözleri dolup, boğazı düğümlenerek kocasına baktı. İnsanlar içinde bir kocaman çocuk, diye düşündü. Fıkaram benim, canım, ciğerim, gücüm yetmeli de seni ben sırtıma

almalıyım, götürüp pamuk tarlasının ortasının ortasına koymalıyım. Tarlanın yumuşacık toprağına insan basınca ayak bileklerine kadar gömülür. Çukurova bir düş içinde gibi dumanlıdır. Taşa, toprağına, ak pamuklara, cıvıl cıvıl kaynaşan insanlara, karıncalar gibi, bir mavi çöker. Bir mavi ki, amanallah! İlk denizi görüşünü angıladı. Eline, yüzüne, burnuna saçlarına bir mavi bulaşır, çıkaramazsın. Yu yu çıkmaz. Düş mavisi. Tuzlu. “Aaaah!” dedi, derince. “Aaah, bir yorumdum ki...” Boş bulunmuş, nasılsa ağzından kaçırvermişti. Bir pişman oldu ki. Ne edeceğini şaşırıldı. Şimdi Ali'nin yüzüne nasıl bakmalıydı.(OD, s: 179)

Elif'in vefakârlılığının, fedakârlılığının yanı sıra cinselliğı ile de karşımıza

çıkır:

Elif ocağın başında, yarı aydınlıkta, kızlığındaki gibi güzel gözüktü Ali'ye. İçinden bir şeyler kabarmaya, ılık ılık bir şeyler akmaya, bedenine bir tazelik, bir dinçlik gelmeye başladı. Vardı, arkasından karısına sarıldı öptü. Yanına oturdu, kucakladı öptü. Öptükçe, karısına sarıldıkça yorgunluğu, bitkinliğı kalmıyor, terütaze anadan doğmuşçasına dinceliyordu. Edemedi. Elif'i yeniden kucakladı. Kemikleri çatırdadı. Öylecene ayağına kaldırdı, arkadaki çalılıklara götürdü. Heyecanından tıkanıyordu. Uyuyan çocukları görmediler bile. Çalılıktan çıktıklarında ayakta duracak halleri yoktu. Gün de bir minare boyu kalkmıştı. Keçigözü Pınar'ına girip yıkandılar. Bir çamın altına uzanır uzanmaz da uyudular. (OD, s.247)

Her şeyden evvel fedakâr bir eş, vefakâr bir gelin ve şefkatli bir anne olan

Elif'i, cinsel açıdan da ele alan Berna Moran'ın tespiti dikkate değerdir:

Yazar, Elif ile Ali'yi 14. bölümde bırakıp ve araya, Çukurova'ya yaklaşmış olan Yalak köylüleriyle ilgili 15. ve 16. bölümleri soktuktan sonra 17. bölümde Elif'in yılanların sevişme sahnesine ait anısıyla sürdürür romanı. Elif'in sevişmekten 'halsiz düşmüş' yılanları anımsaması, gerçekte, kocasıyla çalılıklar arasında “ayakta duracak halleri” kalmayınca dek seviştiklerinin ertesi günüdür. Belki Elif'in kafasında erkeklik uzvu ile yılan arasında kurulan bağ da bu çağrışım da yardımcı olmuştur. Nitekim Elif yılanları düşünürken bir masal gelir aklına. Bir yılan bir kıza sevdalanmış, bir gece koynuna girer ve “belinden iki kat olup” kızla yatarmış. Bir gün kızın kardeşleri yılanı öldürmüşler, “kız da ağlamış, kederinden deliye dönmüş.” Yılanların sevişme bahsini yalnızca bir anlatım tekniğı sorunu saymak haksızlık olur. Yaşar Kemal'e, çünkü bu olay aynı zamanda Elif'in bir yönüne ışık tutar. Elif'in iç dünyası kapalıdır okura; dışarıdan gördüğümüz kadarıyla onu çocuklarına düşkün bir ana, şefkatli bir gelin ve iyi bir eş olarak tanıyoruz. Ancak sözünü ettiğimiz on yedinci bölümde iç dünyasının perdesi biraz aralanıyor ve sonra yine kapanıyor ama bu arada Elif'in bilmediğimiz bir yönünü açıklıyor bize. Kocasıyla seviştiğinin ertesi günü yolda yürürken yılanların sevişmesi vardır aklında. “Yılanlar, arılar, kurtlar, kuşlar” dedi kendi kendine. “Tüm yaratık... Allah kimsenin

başına vermemiş böyle dirliği” Bu sözlerde, Elif’in kendi çileli yaşamıyla karşılaştırıldığında hayvanların durumuna bir imrenme var sanırım. Elif’in her gece yılanla sevişen kızın masalını anımsaması ve ertesi gün kendi kendine “ kırmızı yılanlar daha durur mu ki? Daha öyle düğüm düğüm olurlar mı ki? Birbirlerine sıkıca sarılıp şap diye aşktan bayılırlar mı ki?” diye onları tekrar düşünmesi bu cinsel konunun aklına takıldığını kanıtlar en azından. Elif’in iç dünyasına bu kısa bakış, onu ana-gelin ya da fedakâr bir eş olmanın dışında bir kadın, bir dişi olarak gösterir okura; ama ne kadar dolaylı bir yoldan ve nasıl bir incelikle.⁴⁰

OD’in etkili kadın karakterlerinden biri olan *Elif*, YDGB’de oldukça siliktir.

Fedakâr bir anne, vefakâr bir eş ve gelin diye nitelediğimiz bu ideal köylü kadınının üzerine romancı tarafından küçük bir görev yüklenmiştir. O görev, Meryemce’nin köyden kaçtığını fark etmesi ve onu bulmasından ibarettir. ÖO’da Ali’nin Meryemce’yi köyde bırakma fikrine muhalefet eden Elif sonucu değiştirememiştir. Çukurova’da Ali’ye canla başla yardım eden Elif’in bütün amacı bir an önce köye dönmek, Meryemce’ye sağ salim kavuşmaktır. Elif, özverili bir Anadolu kadınıdır. Tüm yokluklara rağmen ailesinin karnını doyurmak, Ali ve Meryemce arasında bir denge unsuru olmak genç kadının başlıca özelliklerindedir.

Hasan

Üçlemenin en renkli çocuk kahramanı olan Hasan, Uzunca Ali’nin tek oğludur. Yedi yaşını henüz bitiren çocuğun hayal dünyası çok zengindir. En büyük zevki kiraz çubuğu toplamak olan Hasan, kiraz çubukları karşılığında kibrit almaktadır. Bundan ötürü sahip olduğu en değerli şey kibritleridir. Kibritler, onun çocuk kalbinde emeği, gerçek sevgiyi ve sadakati simgeler. YDGB’de jandarmaların götürdüğü Taşbaş’ın tek manevi destekçisi Hasan’ın verdiği kibritlerdir. ÖO’da intihar eden Taşbaş, ölmüş olmasına rağmen bir eliyle sıkı sıkıya bu kibritleri tutmaktadır. Aynı durum Memidik için de geçerlidir. Sefer’i öldüren Memidik, hapisanede kendisini ziyaret etmeye gelen Hasan’ın verdiği kibritler karşısında çok

⁴⁰ Berna Moran, age, s: 132-133.

mutlu olur. “*Hasan gülümsedi, bir naylon torbanın içine koyduğu üç kibrit kutusunu Memidik’e uzattı. Memidik, en çok buna sevindi. Hasan beni Taşbaşoğlu’yla bir tutuyor, diye düşündü.*” (ÖO, s: 351) Okur, bu küçük köy adamının öne çıktığı sahnelerde kısmen tebessüm edip, kısmen de üzüntü hissine kapılır. Hayalleri ile mevcut gerçekler arasında çatışma yaşayan küçük çocuk, her daim hayallerine sığınarak hayata tutunmaya çalışmaktadır.

Köydeki ekonomik sıkıntının etkileri çocuklarda da görülür. Bu sıkıntıdan kurtulmak isteyen Hasan da kendine bir mit yaratır. YDGB’nin başlangıcında odun kesip toplamak için ormana giden Hasan’ın zihnindeki Yağmurcuk Kuşu miti dikkat çekicidir. Hasan, mavi renkteki bu kuşun yakalanması ile köydeki uğursuzluğun son bulacağına inanır. Berna Moran Hasan’ın muhayyilesindeki Yağmurcuk Kuşu mitini şöyle açıklar:

Bu birinci bölümde yaratılan korku havası ve buna karşılık Hasan’ın bir mavi kuş mitosunu geliştirmesi, romanın geri kalan kısmındaki ana temanın küçük bir örneğini oluşturur. Çünkü Yer Demir Gök Bakır’ın ana teması, korku içinde başlarına gelecek felaketi bekleyen köylülerin, çaresiz kalınca kendilerine tutunacak bir dal yani bir mitos yaratmalarıdır. Küçük Hasan nasıl bir mavi kuş mitosunu yaratırsa, büyükler de ermiş Taşbaş mitosunu yaratırlar. Nitekim Ölmez Otu’nun başlarında, Hasan ile Ummuhan ermiş Taşbaş’ı düşünerek yağlı yemeklere, giysilere, ayakkabılara kavuştuklarını hayal ederken Hasan’ın kafasında mavi kuş ile Taşbaş mitosunu birleştir.⁴¹

Hasan, kardeşi Ummuhan ile girdiği diyaloglarda ve didişmelerde kendini gösterir. Hayal gücü Hasan’ı kardeşinden ve köyün diğer çocuklarından ayırır. YDGB’de ormanda taşın altında gördükleri köyün bütün çocukları tarafından merak konusu olur. Aslında taşın altında hiçbir şey yoktur. Taşı ve altındaki her neyse onu kıymetli yapan Hasan’ın hayal gücüdür. YDGB’nin sonunda bahar gelmiş, taşın

⁴¹ Berna Moran, age, s: 137.

yerinde üç çiçek filizlenmiştir. Bu çiçekler yokluklar karşısında bir çıkar yol arayan köylülerin umudunu simgeler.

Ummuhan

Ummuhan, Uzunca Ali ve Elif'in iki çocuğundan biridir. Meryemce'nin torunudur. Çocuk olmasına rağmen hayatın zorlu yokuşlarında tırmanış halinde olan Ummuhan, daha çok kardeşi Hasan'la diyalog halindedir. OD'de, kardeşi Hasan gibi, çocuk bedeni zorlu Çukurova yollarında perişan olmuştur. YDGB'de Hasan'ın ormandaki gizemini paylaşmaya çalışan bu küçük köylü kızı sürekli ağabeyi ile didişme halindedir. Aslında bu tatlı didişmeler iki çocuğun da hoşuna gitmektedir. YDGB, üçlemenin en renkli çocuk karakterleri olan bu iki kardeşin didişmeleriyle başlayıp, umutlarının filizlenmesi gibi açan üç çiçek fidanını gözlemlemeleriyle sona ermektedir. Hasan'ın ses tonuyla başlayan eser, Ummuhan'ın sesi ile son bulur. ÖO'daki Ummuhan silik olmakla beraber, yine kardeşi ile olan diyaloglarıyla eserde yer edinir.

Zalaca

Zalaca, maddi imkânları diğer köylülere nazaran daha iyi olan çalışkan bir köylü kadınıdır. Evlendikten bir ay kadar sonra kocası askere gitmiş, geri de dönmemiştir. Geri dönmeme nedeni ise açıklanmamıştır. Dul kalan Zalaca bir daha evlenmemiştir. Hayatını kazanmak zorunda kalan bu dul kadın, kimseye muhtaç olmamak için sürekli çalışmıştır. Maddi anlamda köyün en güçlü kadını olan Zalaca, gördüğü rüyalarla dikkati çeker. Köylülerin bir takım hayallere inanması gibi o da rüyalarına inanır, bunları gerçek gibi kabul eder. Rüyalarını Muhtar Sefer'e tabir ettirir. Her şeyden kendine bir çıkar sağlamayı başaran Sefer, bu işi de ranta çevirmiştir. Tabirinden önce Zalaca'nın getirdiği tuz, yağ, yumurta gibi erzakları aldıktan sonra rüyayı yorumlamaya başlar. Zalaca, rüyasının manasını öğrenebilmek

için Sefer'e rüşvet vermeye her defasında razı olur. Kocasını genç yaşında kaybeden ve çocuk sahibi olmayan Zalaca'nın hayatta tutunacağı tek dal, çok değer verdiği rüyalarıdır. Rüyalarında gerçek yaşantısından daha mutludur.

Zalaca, üçlemenin ikinci eserinde rüya görmeye ve bunları muhtara yorumlatmaya devam eder. YDGB'de bu yaşlı kadının rüyalarını ermiş Taşbaşoğlu süsler. Tüm köylü gibi onun bilinçaltı da bir ermiş yaratmaya müsaittir. Sefer, Taşbaşoğlu'ndan kurtulmak, onun manevi otoritesini sarsmak adına Zalaca'nın rüyalarını kullanmaya çalışır. Taşbaşoğlu'nun köye bir felaket getireceğine, köylüyü mahvedeceğine, Adil'in köylüyü soyup soğana çevireceğine dair yorumlarda bulunan Sefer, Zalaca'nın düş gücünü kendi emellerine alet eder. Muhtar, Zalaca'ya gördüğü düşleri köylüye yaymasını, Taşbaş'ın köyü ve köylüyü perişan edeceğini söylemesini ister.

Köyde sözüne itibar edilen kadınlardan biri olan Zalaca, Taşbaş'ın ermişliğine gönülden inanan kişiler arasındadır. Sefer ne dediyse tersini yapar. Rüyalarını Sefer'in yorumladığı gibi değil, kendi gördüğü gibi anlatır. Zira evliya nazarıyla gördüğü Taşbaşoğlu Mehmet'e iftira atmaktan korkar. Köylüler arasında kısa zaman içerisinde yayılan rüyalar hikâyeye, hikâyeler efsanelere dönüşmeye başlar. Planı ters tepen Sefer, Taşbaşoğlu'nun kudretiyle başa çıkmakta çok zorlanır.

ÖO'da Meryemce, köyde yalnız kaldığında nasıl hayallerine sıkı sıkıya sarıldıysa, Zalaca da rüyalarına o denli sarılır. Zalaca'nın bu özelliği psikanalizci incelemeye oldukça müsaittir. Romancının ÖO'da Zalaca'ya verdiği görev yine rüya gördürmekten ibarettir. Ali'nin Meryemce'yi öldürdüğüne dair gördüğü rüya, Ali'nin dövülmesi olayında büyük rol oynamıştır:

Ben düşümde gördüm. Düşümde gördüm ki, aman ne gördüm! Almış eline Uzunca Ali hançeri, tutmuş Meryemce'yi saçlarından, dayamış hançeri ensesine, kesiyor. Üstüne atıldım ama geç kalmışım. Bir kan fişkirdi, Meryemce'nin başı bir yana, gövdesi bir yana düştü. Düşümde

gördüm, düşümde. Hayra yordum hayra. Bir de baktım ki bir kan gölü içindeyim. Bir güneş doğdu, kan gölünü kuruttu. Toprak dilim dilim çatladı. Kıpırdamıyorum. Ayağım toprağa yapışmış, çalışıyor çabalıyorum kendimi kurtaramıyorum. Bir baktım, Ali yükünü yüklenmiş, tek başına Çukurova yoluna düşmüş. Elinde de Meryemce'nin kanlı başı, saçından, kınalı saçlarından tutmuş, burnunda da altın hızması. Meryemce'nin başı gülüp durur. (ÖO, s: 72-73)

Zalaca gördüğü rüyaları gerçekmiş gibi yaşar. Nitekim bu rüyanın ardından Meryemce için ağıt bile yakmıştır. Gördüğü rüyanın tesiriyle Ali'ye büyük bir öfke duyan Zalaca, Ali'ye saldıran grubun başında yer alır. Ancak daha sonra bundan pişmanlık duyar.

Diğer iki eserden farklı olarak ÖO'da Zalaca'nın cinselliğine de yer verilmiştir. Kocasını uzun yıllar önce askere giden ve bir daha geri dönmeyen Zalaca'nın rüyasındaki yılan figürü onun cinsel dürtülerini dışa vurması bakımından dikkate değerdir. Döndülü Gelin kendine has üslubuyla bu durumu şöyle nakleder:

“Zalaca uyumaktan, düş görmekten korkuyor. Bir yılan musallat olmuş ona. Her gece koynuna giriyormuş. İki kat olup, Zalaca'yla yatıyormuş. Zalaca diyor ki, böyle bir tadı hiçbir erkekte görmedim. Bin erkeğe değişmem yılanımı diyor.” (ÖO, s: 63)

Zalaca'nın düşüne giren yılan motifi, OD'de Elif'in tahayyül ettiği kırmızı yılan motifi ile benzerlik gösterir. Romancı iki kadın karakterin cinsel arzularını sembolik şekilde anlatmak için ikinci defa yılanı yer vermiştir.

Adil Efendi

Yalak Köyü'ne veresiye mal satan Adil Efendi, kasabadaki bir tüccardır.

Romanlarda fazla görünmemesine rağmen ismi çok geçer:

Adil Efendi, önce kafasında ölçer biçer, inanmazsa sorar soruşturur. Sonra da insan başına bir şeyler verir. Sarı deftere yazar. Bilir ki millet Çukurova'dan dönünce, bir ölüm kalım olmamışsa, bir tanesi köyden, topluluktan tezikip başını alıp gitmemişse sarı deftere yazılılar eksiksiz avucunun içindedir. İşte Çukurova böylesine güvenli, böylesine sağlamdır. (OD, s: 25)

OD'de pamuktan umduğunu bulamayan gariban köylü, borcunu ödeyememekten dolayı utanç duyar ve korkar. Bu yüzden Adil Efendi üçlemede daima kendinden korkulan birisi olarak görülür.

Adil Efendi YDGB'de somut olarak karşımıza çıkar. Köylünün Adil'e olan borcu köyde bir korku havasının egemen olmasına neden olur. Eser boyunca Adil'in korkusuyla yaşayan köylüler türlü numaralara başvurarak ondan kurtulmaya çalışmalarına rağmen, bir yandan da onun bir an önce köye gelmesini dileyerek ne olacaksa olmasını ister ve bu bekleyiş, borçların ödenememesinden duyulan korku köylüleri perişan eder. Zaten bundan kurtulmak amacıyla Taşbaş mitini yaratırlar.

Aslında Adil de köylülerden korkmaktadır. Hatta Sefer'e köylülerden korkmadığını söylerken bile bu korku hissedilir. Geçmişte yokluklar karşısında çılgına dönen köylülerin ağalara yaptıklarını aklından çıkaramaz. Adil, bundan ötürü köyün borçlarını bağışlar. Hatta köylülere tekrar veresiye verebileceğini köy kurulu aracılığıyla ilan eder. Bu haber köyde bayram havası estirir. Adil'in böyle davranmasına sebep olarak Taşbaş'ın kerameti gösterilir. Köylünün daima kendine muhtaç kalmasını isteyen muhtar borçları bağışlamaması için Adil'e yalvarmaya gider. Neticede olan yine zavallı köylülere olur.

ÖO'da verimli tarlalarda çalışan Yalak köylüleri Adil Efendi'ye olan borçlarını ödeyebilecek kadar para kazanır. Dolayısıyla korkuları bir süreliğine azalır. Bu sebeple yazar, ÖO'da kasaba tüccarına yer vermemiştir.

Döndülü Gelin

Döndülü Gelin, Sefer'in işbirlikçisi olan Delice Bekir'in hanımıdır. Bu lakapla anılan kadının ismi seride zikredilmemiştir. Köyün bekâr erkekleriyle beraber olan bu kadın sadakatsizliğin simgesidir. Döndülü Gelin'in çarpık ilişkileri,

Delice Bekir dâhil, bütün köy tarafından bilinmektedir. İşin tuhaf tarafı, Delice Bekir'in tüm olanlara sesini çıkarmamasıdır.

Romanda Döndülü Gelin ve köyün erkekleri ile olan ilişkisi şöyle tasvir edilir:

Deli Bekir'in avradının kalçası yuvarlak, oynaktır. Boyu azıcık kısadır amma, cilvesinden geçilmez. Yüzü yanal elma gibi pembeleşir, açılır. Uzun kirpiklerinin gölgesi ak yüzüne düşer. Kömür gibi kara gözlerine bakamazsın. Dur bak, titretir. Zangır zangır titrer kalırsın. El değdiremezsin eline. Ne demiş, yatmaya kaya gölgesi, eğer şahmaran olmasa, sevmeye güzel kıyası, eğer fitnekar olmasa. Gerçekten de fitnekar. Delice Bekir inanmaz. Bir genç gelsin yetişsin de, şu on yıldır Delice Bekir Ağa'nın avradının koynuna girmesin, bu olacak iş değil. Kitapta yazılı gibi, hükümetin kanunu gibi. Bir delikanlı önce Delice Bekir'in avradıyla yatar. Delikanlı evlenir, çoluk çocuk sahibi olur da Döndülü gelinin cilvesini anlata anlata bitiremez. Hemen hemen hiçbir evli erkekle yatmaz Döndülü gelin. Üstelik türküler çıkarılmıştır. Deli Bekir'in yanında da söylerler. Birinde Deli Bekir boş bulunmuş “ kim bu üstüne bunca türkü çıkarılan Döndülü gelin?” diye sormuş. Bir tanesi, “bizim nene,” demiş, çok güzelmiş de üstüne ezelden böyle türküler çıkarılmış. (OD, s. 161)

Yazar, Delice Bekir'in herşeye göz yumar tavrını da şu şekilde anlatır: “*Bilir bilir, her bir şeyini bilir ama Döndülü gelinin Delice Bekir Ağa, göz yumar. O da öyle bir adam. Aldırmaz. Bir güne bir gün avradını karşısına alıp da, bu nedir? Nedir bu ettiklerin avrat, dememiştir.*” (OD, s: 161)

Köyün evlenmemiş yetişkin erkeklerine bir tür ‘eğreti gelinlik’ yapan Döndülü, YDGB’de hemen hemen hiç görünmez. Üçlemenin son eseri olan ÖÖ’da Döndülü Gelin yine sahnededir. ÖÖ’da romanın başkişisi Memidik’le olan gayri ahlaki ilişkisine ayrıntılı olarak değinilir. İkilinin beraber olduğu sahneler açıkça betimlenir:

Ter toprağı çamur eyledi. Ve Memidik kadını elinden tutup kaldırdığında kadının kalçaları çamura bulanmış, yalım gibi olmuştu. Kadın yanıyordu. Memidik’in dizleri titredi, derin bir tat içinde toprağa çömeldi. Kadın, arkasından geldi, onun arada sırada seyiren bedenini bacakları arasına aldı, sıcak yanan kalçalarını, ıslak, onun omuzlarına, boynuna koydu. (ÖÖ, s: 63)

Köyün bekâr erkekleriyle bir kereliğine beraber olan Döndülü Gelin, Memidik'le birden fazla ilişkiye girer. Bu durum Memidik'in erkeklik gururunu yerine getirir. Sefer'den yediği dayak sonucunda utanılacak vaziyete düşen genç adam, bu ilişki ile biraz da olsa ruhen rahatlar. (ÖO, s: 62, 76, 91) Döndülü Gelin'in kendini sivrisineklere parçalattığı ve bundan haz aldığı sahne, ondaki ten hazlarına düşkünlüğü açıkça ortaya koymaktadır. (ÖO, s: 76)

Daha çok cinselliğiyle öne çıkan Döndülü Gelin, ÖO'da farklı olarak Ali'ye ve ailesine dair kötü söylemleriyle köylüyü kışkırtan bir başka görev daha üstlenmiştir:

Su dökmeye kalkmıştım, bir de ne göreyim, Koca Halil, bir de Uzunca Ali, bir de Elif, bir de çocukları girmişler tarlanın en pampal yerine bir pamuk topluyorlar, bir pamuk, amanın bir pamuk... Uzunca Ali tek mil tarlayı yutacak gibi! Yaa, işte böyle. Öbeği bir insan boyu. Gece hırsızlama pamuk toplamasa olur mu, olur mu böyle? (ÖO, s: 177)

Ahlaki değerleri hiçe sayan bir kadının çalışma ahlakı hakkında nutuk çekmesi inandırıcı olmasa gerektir.

Ayşe Bozatlı, Döndülü Gelin'in kişiliğini haklı olarak şöyle analiz eder:

Genel olarak Türk toplumunda kadın cinselliğinin duvarlarını erkek belirler ve kendi istekleri doğrultusunda sınırlar. Döndülü gelin ise cinselliğinin sınırsızlığını kendisi belirler. Onun yaşadığı ilişkilerde o cinsel arzu nesnesi 'erkek'tir. Çünkü Döndülü istediği erkeği beğenir ve birlikte olur. Cinselliğinde edilgen değil etken, nesne olduğu kadar öznedir. Erkeklerin cinsel isteklerine cevap verdiği için bir arzu nesnesi; belirleyici kendisi olduğu ve cinsel dürtülerini duyurduğu için 'özne' durumundadır. Bu tavrıyla genel-toplumsal ahlak kurallarının dışında yer alır.⁴²

Kır İsmail'in Kızı

Kır İsmail'in kızı, bir tecavüz mağdurudur. Kel Osman'ın oğlu İbrahim ve onun suç ortağı tarafından bir mağarada tecavüze uğramıştır. Bu tecavüz sonunda ölü bir bebek dünyaya getirmiştir. İki kişi, harman yerini süpüren kızı kaçıtır. Bir

⁴² Ayşe Bozatlı, agt, s: 65.

mağaraya konan kız çırılçıplak soyulur. Giysileri ateşte yakılır. Kız direnir. Teslim olmak istemez. Sonuç olarak İbrahim emeline ulaşmıştır. Daha sonra İbrahim'in suç ortağı tarafından da tecavüze uğrayan kız, başkalarının da aylarca süren tecavüzüne maruz kalır. Hatta İbrahim'in, onu başka erkeklere sattığını bile söyleyebiliriz.

Köylüyü Sefer'e karşı ayaklandırmak için hazırlık halinde olan Taşbaşoğlu, Kır İsmail'i kendi safına çekmeyi başarmıştır. Kır İsmail'in kızının başından geçenleri bilen Sefer, geçmişte bu kıza yaptığı yardımları hatırlatarak Kır İsmail'i kendi cephesine dâhil etmek ister. Sefer'in geçmişte yaşanan bu olaydaki rolü şöyle özetlenebilir. Kızın tutulduğu mağaranın yanından tesadüfen geçen Sefer, olay mahallinde kızı görür. Kızı çırılçıplak görünce üzerini bir kaputla örter. Elinde tabancayla gece oluncaya kadar nöbet bekler. Gece olunca da kızı köye getirir. Beş ay süren kâbus, kızın eve dönmesiyle son bulur. Genç kız, kadınlara yapılan her şeyin mubah sayıldığı, erkek egemen bir toplumun vahşetine kurban olmuştur. Olmaya da devam edecektir.

Muhtar, yardım bahanesiye Kır İsmail'in kızının başından geçen bu hikâyeyi defalarca anlattırır. Çünkü dinlediği hikâyeye, onu tahrik eder. İlk cinsel deneyimini zorla tadan bundan ötürü de iç dünyası alt üst olan genç kız, Sefer'in amacından habersiz, başından geçenleri bir bir anlatır.

Kız, YDGB'de Sefer'in amacını anlar. Kızın anlattıkları Sefer'in cinsel güdülerini tetiklemektedir. Bütün bunların yanında kızın eski utangaçlığından da eser kalmamıştır. Sefer'in zevk sarhoşluğu kıza da bulaşmıştır. Kız anlatır, anlatır, anlatır... Sefer "yeter" diye bağırarak kızı kucağına alır. Tecavüz olayından bile sapık güdülerini tatmin eden Sefer ve ona uyum sağlayan genç kız eserin devamında evlenirler. Bu evliliğin karşılıklı menfaate dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bahiste Sefer sadece cinsel ihtiyacını karşılamaktadır. Kız ise başından bir

tecavüz olayı geçmesine rağmen Muhtar karısı olmuştur. Sefer'in üçüncü ve son eşi olarak yaşamını sürdürecektir olan genç kız sonunda muhtarın öldürülmesiyle dul kalır.

ÖO'da Kır İsmail'in Kızı, Taşbaş'ın cinsel iktidarını sorguladığı ve Taşbaş'ın karısından bu konuda cevap almak istediği bölümde karşımıza çıkar. Kır İsmail'in Kızı'nın cinsel merakı ve soruları Döndülü Gelin'le benzerlik gösterir. Nitekim anlatıcı söz konusu bölümde Kır İsmail'in Kızı yerine Döndülü Gelin'i konuşturseydi okuyucu bu durumu yadırgamazdı. *“Yatmak istedi mi? ... Kudurdu mu, delirdi mi? ... Kemiklerini kırdı mı? ... Etine değdi mi? ...* (ÖO, s: 334-335) Kır İsmail'in Kızı hakkında son bilgi eserin son bölümündeki özet niteliği taşıyan açıklayıcı kısımda verilmiştir. Memidik'in Sefer'i öldürmesiyle dul kalan genç kadın, üç gün sonra Durmuş isimli biriyle evlenir.

Kel Âşık

OD'de kendinden söz edilmekle birlikte YDGB'de fazla rol almayan şahıslardan biri olan Kel Âşık, köyün ileri gelenlerindedir. Köyün ozanıdır. Meydana gelen olayların ardından sazını alıp destan söyler. Rolü az olmakla birlikte üç eserde de yerini korumuştur. Romancı, ÖO'da Kel Âşık'ın ailesi hakkında şu bilgileri verir: *“Karısı, baldızı, altı oğluyla birlikte topluyorlardı. Altı oğlunun altısı da saz çalar, türkü söylerdi.”* (ÖO, s: 109)

Kel Âşık ve mensup bulunduğu ocak şöyle tasvir edilir:

Kel âşık öyle her zaman coşup söyleyen cinsinden değildi. Bu ocağa Kel Âşıklar Ocağı derlerdi. Dedesi, dedesinin dedesi, amcası, kardeşleri, kimleri varsa hepsi âşıktı. Hepsine de Kel Âşık derlerdi. Soylarını sürünce ta Karacaoğlan'a, Âşık Yunus'a dek çıkardı. Bu yanlarda yıllar yılı, çocuklarında, delikanlılık, kocalık çağlarında, kızlık, gelinlik, karılık çağlarında Kel Âşık türküsünden yüreğinde bir angı saklamayan, hemen hemen kimse yoktu. Analarının ninnilerini, sevgililerinin tatlı sözlerini, düğünlerini bayramlarını nasıl ansırlarsa, Kel Âşık türkülerini de öyle belirli, öyle tatlı bir düş içinde ansırlardı.” (OD, s: 305)

Kel Âşık Yalak Köyü'nün hem ozanı hem de imamıdır. ÖO'nun sonunda Taşbaş'ın cenaze namazını o kıldırır. Kel Âşık bu özellikleriyle İslam öncesi Türk kültüründeki şamanları hatırlatmaktadır.

Ali Ömer

OD'de pek ortalarda görünmeyen Ömer, Muhtar Sefer'in kardeşinin oğludur. En büyük hüneri ses taklitçiliğidir. Taşbaş'ı yok etmek isteyen, Memidik'e türlü işkenceler yaptıran Sefer'in fedaisidir. Köylünün dikkatini ve takdirini üzerine çekip Taşbaşoğlu karşısında güç kazanmayı amaçlayan Sefer, Ömer ve Delice Bekir'e köye tüfekle ateş açmaları konusunda emir verir. Köye eşkıyaların saldırdığı intibamı uyandırmak isteyen Sefer, eve gidip tüfeğini alarak bu sözde eşkıyalara karşı koyacak, köyü kurtaracak ve itibarını arttıracaktır. Fakat plan beklenen etkiyi göstermez.

Eserde Ali Ömer'in fiziki tasvirine ve kısa biyografisine yer verilir:

Ali Ömer'e güvenilir. Uzun boylu, dev gibi bir yiğittir. Taşı tutsa, taşı eritir. Ali Ömer, Sefer'in büyük kardeşinin, en küçük, altıncı oğludur. Ali Ömer'in babası Yunan harbine gitmiş, bir daha dönmemiştir. Babası savaşa gittikten üç ay sonra doğmuştur, Ali Ömer. Ve de Ali Ömer'in altı çocuğu vardır. Gözü pektir. Sefer, bütün hırsızlıkları, alma vurma işlerini, eşkıyalık işlerini on beş yaşından bu yana Ömer'e gördürmüştür. Ömer, bütün Torostaki eşkıyaların ahabası, yatağıdır. Köyde kavga etmediği kimse yoktur. Köyde, Çukurova'da Ömer her yıl, en az üç beş tane olay yaratır, onu candarmanın elinden kurtarmak da Sefer'e düşer.” (YDGB, s: 230)

Memidik'in “ışıklar evliyası” efsanesine son vermeyi amaçlayan Sefer'in işbirlikçisi ve suç ortağı yine Ömer'dir. Üçlemenin ikinci eserinde ortaya çıkan bu fedai, sözü edilen olayların dışında ortalarda görünmez.

ÖO'da Ömer'e benzer bir görevi yerine getirmek için yer verilmiştir. Uzunca Ali'den intikam almak isteyen Sefer, Meryemce'yi öldürtmek amacıyla Ömer'i köye yollar. Muhtar, bunun karşılığı olarak Ömer'e para verip evlendireceğine dair vaatlerde bulunur. Ancak Ali Ömer Meryemce'yi bir türlü öldüremez. Buna vicdanı

elvermez. “*Bir gün daha yaşasın Meryemce anacık*” sözü Ömer’in iç çatışmasını açıkça ifade eder. Ömer, çok sevdiği Bedriye’ye kavuşup güzel bir hayat yaşamak ile Meryemce’nin hayatını bağışlamak arasında gidip gelmektedir. Sonuç olarak Ömer’in Meryemce’yi öldürüp öldürmediğini anlayamayız. Bu, romancının merakı arttırmak için bilerek kapalı bıraktığı noktalardan birisidir.

2.2.3 Geri plandaki kişiler ve diğerleri

Vurgun Ahmet

Yalak Köyü’nün meczubu olan Vurgun Ahmet, OD’de Meryemce’nin iç konuşmalarında ve düşüncelerinde okuyucuya tanıtılır. Vurgun Ahmet, tipik bir halk hikâyesi kahramanıdır. Meryemce, bu meczubun fiziki görünüşünü ve onun peri padişahının kızı ile olan ilişkisini şöyle anlatır:

Vurgun Ahmet, yüzü apak, donmuş gibi ak. Uzun boylu, dal gibi. Bu köye onun gibi yakışıklı, tatlı dilli bir erkek ne gelmiş, ne de gelir. Vurgun hiç kimsenin yüreğini bir güne bir gün ne incitmiş, ne de incitir. Arkadaki ulu dağda, meşelerin orada peri padişahının ülkesi vardır. Sarayı tüm sırçadandır. Gün, onun sırça sarayından doğar. Bir gün peri padişahının kızlarından biri, meşelikte odun keserken Ahmet’i görür. Kız, Ahmet’i görür görmez dili tutulur. Bir vurulur ki, olmaya gitsin. Dumanı tepesinden çıkar. O anda dünya güzeli donunda gözükür Ahmet’e. Ahmet de kızı görür görmez kıza vurulur. Vuruş o vuruş. Kız Ahmet’i alır, babasının sarayına götürür. Babasından gizli evlenirler. Gel zaman git zaman peri padişahı, kızının bir insanla evlendiğini duyar. Duyunca bir öfkeye gelir ki, vay anam vay! Vurunca öfkesinden Ahmet’i, dal gibi Ahmet’i sakat eyler. Öldürecekken kız araya girer, beni öldür Ahmet’imi öldürme, der. Varsın insan olsun. Ben insanoğluna vurgunum der. Şuracıkta bana bir mağara ver de yaşayayım sevdiğimle. Anası, öteki kardeşleri araya girerler, sarayın ötesinde, uzağında bir mağarada yaşamalarına izin alırlar. Kız der ki Ahmet’e, Ahmet anasına aynen böyle söylemiş, dünyada her şeyden çok insanoğlunun kokusunu seviyorum, der. Çocukluğumdan beri sizin köyden bu yana bir yel esmeyegörsün, deli divane olurum, çıldırırdım. Hele bahar vakti, tüm ağaçlar, otlar çiçeğe durmuşken. (OD, s: 142-143)

Ahmet’in OD’de sadece fizyolojisi ve kişiliği tanıtılmış, kendisine lakabını da veren hikâyesi anlatılmıştır.

Vurgun Ahmet, YDGB’de bizzat görünür. Recep ve Hüsne’nin cansız bedenlerinin karlar altında kaldığını söylemek ve köylüye duyduğu hıncı onların yüzüne haykırmak için köye gelir. Ona göre iki aşğın katili köylülerdir. Vurgun Ahmet kapı kapı dolaşarak köylülere hakaret savurur.

Vurgun Ahmet’in Taşbaş’ı ziyareti ise farklıdır. Taşbaşoğlu’na övgülerde bulunur, sonra evinin eşliğindeki toprağı üç kere öper. Bu olay Taşbaşoğlu’nun mitleşme süresinde önemli bir rol oynayacaktır. Köylüler kutsal gözüyle bakılan bu kişinin Taşbaş’ı yüceltmesine çok şaşırır ve ona inanırlar. Taşbaş’a alenen ermiş gözüyle bakılması bu olaydan sonradır.

Öksüz Duran

Öksüz Duran OD’de Sefer’e başkaldıran köylüler arasındadır. Toplantılar Öksüz Duran’ın evinde yapılır. Anlatıcı tarafından fiziki bir tasviri yapılmamakla birlikte eserde fazla görünmez. Daha çok Sefer’e karşı hareket planlarının yapıldığı zamanlarda ortaya çıkar. O, sözünden dönmeyen köylüler arasındadır. Kararlılığıyla dikkat çeker. Kendi fikirlerini açıklamaktan çekinmez. Diğer iki eserde ara ara kendini gösterir.

Fatma

“Pasaklı, boynu uyuz Velice’nin kızı” Fatma, Koca Halil’in gelini, Hacı’nın karısıdır. Koca Halil’in köylüden korkmasının yersiz olduğunu belirtip onu tekrar köy halkının arasına sokmaya çabalar ama bunu başaramaz. Zaman zaman kocasıyla tartışan Fatma, geri plandaki kişiler arasındadır.

Köstüoğlu

Köstüoğlu ilkin Muhtar’a başkaldıran köylüler arasında yer alır. Fakat Sefer’in karşısına geldiği zaman yüz seksen derece saf değiştirir. Bunda, Sefer’in Köstüoğlu’na askerlikte yardım etmesinin payı büyüktür. Nitekim Köstüoğlu’nun

kararlılıkla Taşbaşoğlu safında yer almasından sonra Sefer, onu kendi tarafına çekmek için geçmişteki yardımlarını hatırlatır:

Seni,” dedi, “seni deyyus. Şu parmaklarımı sokar da gözlerini çıkarıveririm. Ulan, askercilikte, ayağına ayakkabı giymedin. Giymeden bitirdin askerciliği. Kimin yüzünden? Desene gavur. Ben, o anadan doğdu doğalı ayakkabı yüzü görmedi, bizim köylü milleti ayakkabı bilmez, diye arzuhal vermeseydin hükümete, sana ayakkabı giydirmezler miydi? Sana tezkere verirler miydi sanıyorsun. Nankör. Haydi, yıkıl karşımdan. Söz istemem! (OD, s: 291-292)

Romancı, Köstüoğlu’nun fiziki tasvirini ve ayakkabıyla olan sorununu şöyle anlatır:

İriyarı, boynu upuzun, kalın yapılı bir adamdı. Ömründe ayağına ayakkabı giymemişti. Askerlikte giydirmek istemişler, ayağına olacak bir ayakkabı bulamamışlar önceleri, sonra ayağının kalıbını almış ona bir ayakkabı yapmışlar, ayaklarına giydirmişler, Köstüoğlu ayaklarında ayakkabıyla bir adım yürüyememiş, bacaklarını gerip, “cankurtaran yok mu?” diye bağırmıştı. Kösteklenmiş gibi olduğu yerde dikilmiş kalmıştı. Çalışmış, çalışmışlar, onu ayağında ayakkabıyla bir türlü yürütememişlerdi. Askerliği yalınayak bitirmişti.” (OD, s: 54)

Kır İsmail’in Karısı

OD’nin silik kişilerinden olan Kır İsmail’in Karısı, tecavüze uğrayan kızıyla Sefer arasındaki konuşmada görünür. Sefer’in, kızına tecavüz eden kişileri cezalandıracağına inanan kadın, kızından olayları ona bir bir anlatmasını ister:

Batasıca, batasıca!” diye kızın omzunu koparırcasına sarstı. Sırtına da zorlu bir yumruk indirdi. “Kocaman adam, bir dünya kadar kocaman adam gelmiş de ağzının içine bakar. Söyle de başına gelenleri, Çukurova Demirgıratlısı onların ağızlarını yırtıversin. Şimdi de tam avucunun içinde onlar Çukurovalının. Tarlalardan alır alır götürürler. Pamuk da toplatmazlar. (OD, s: 277)

Kız başına gelen bu olaydan ötürü öyle utanç duymaktadır ki olayları Sefer’e anlatırken yüzü kızarır. Annesi kızını sürekli dürterek olayı ayrıntılı anlatmasını sağlar.

Bu kadın, köylü Taşbaşoğlu ve Sefer diye ikiye bölündüğünde muhtarı destekler. Bundan dolayı kocası Kır İsmail’in, Taşbaşoğlu ile yaptığı ittifaka şiddetle

karşı çıkar. “*Sen var da,*” diyordu, “*Taşbaş’ın oğluyla git. Ben çocuklarımla Sefer Efendi’nin yanında kalacağım.*” (OD, s: 283)

Delice Bekir

Delice Bekir, Sefer’in işbirlikçisidir. OD’de köylülerden önce Çukurova’ya inip tarlaların durumunu kontrol eder. Sefer, onun verdiği bilgiye göre hareket eder. Kendi köylüsünü kurak tarlalarda çalıştırarak, zaten yoksul olan köylüyü iyice kendine bağımlı hale getirir. Delice Bekir, bu bilgi dışında DÖY’de fazla konuşturulmamıştır. “*Sayende bir dönüm bile ırgat gitmemiş tarla kalmadı. Bir tek Miralay’in çiftliği bekleyip durur. Başkaca ilaç için arasan tarla yok. Yoksa koyar da gelir miydin?*” (OD, s: 309)

Hüsne

Hüsne, anlatıcının YDGB’de yer verdiği en erotik kadın kahramandır. Öksüz Recep adlı bir gençle tutkulu bir beraberlik yaşayan bu kadın, iliklerinde aşkın her zerresini hissetmektedir. Olay örgüsü içerisine yerleştirilmiş Hüsne ve Recep’in hikâyesi eserin heyecanlı sahnelerini oluşturur. Hüsne’nin fiziki tasviri de bu heyecanı yansıtır:

Hüsne hemen soyundu. Elbiselerini ocağın yanına üst üste yığdı. Gülümsüyordu. Bedenine ateşin kırmızısı vuruyor, esmer, ince tüylü bedenini bakır rengine çeviriyordu. Kalçası belinden aşağı inceliyor genişliyordu. Şu kadarcık bir kırışık yoktu. Memelerini avuçlarına almıştı. Dolgun memeler avuçlarından taşıyordu. Bakıra çalan ince tüyler yıldırdıyordu. Epeyce çukur olan göbeği şehvetle gerilmişti, ürperir gibi domur domurdu. (YDGB, s: 99)

Hüsne ve Recep arasında cinsel yönü güçlü bir aşk duygusu vardır. Hüsne her sevişmeden sonra bir kenara çekilir. Dalıp gider. Sonra giysilerini üzerine yerleştirdiği gibi evine gider. Bir pişmanlık duygusu tüm bedenini esir almıştır. Köyün başına gelen musibetlerden kendini sorumlu tutar. Bu gayri meşru, yasak ilişkinin köye bir lanet getireceğinden korkar:

Bu köyün, bundan böyle tüm kadınları kısır kalacak. Baharında çiçekler açmayacak. Toprağı yeşermeyecek. Salgınlardan gidecek herkes. Zلزeler götürecektir bu köyü. Haydi, haydi, şimdi, şimdi kaçalım. Kimse öldürmez bizi. Kimse bulamaz bizi. Hemen, çabuk çabuk. Bak bohçamı da getirdim. Dışarıda hava da dümdüz, yaz havası gibi. Bizim için! Sen gelmezsen ben tek başıma giderim. Kadınlar kısır kalacak, kısır, kısır, kısır kalacak! Doğursalar bile ölü doğacak. Ben gayri bu köyde kalamam.(YDGB, s: 169)

Karda kıyamette yola çıkan iki âşık, kaderlerinden kaçamaz. Bahar gelip karlar eridiğinde karasevdalılarının cesedine ulaşılır.

Recep

YDGB'deki aşk ve şehvet dolu sevdanın erkek kahramanı olan Recep, öksüzdür. Fukaralık, Hüsne'yle seviştiği sırada bile zihnini terk etmez. Recep, Sefer'in planına göre eşyalarını ve tüm ziynetlerini saklayan köylülere katılamamıştır. Çünkü saklayacak bir şeyi yoktur. Aşkı özgürce yaşayabilmek adına tutsak buldukları Yalak Köyü'nden firar eden iki sevgilinin cesetleri Kıymıklı Koyağı'nda bulunur. Cesetlerin birbirlerine sarılır vaziyette donmuş olarak bulunması, iki sevgilinin büyük aşkını kanıtlamaktadır. Eserde Hüsne ile Recep bölümleri, “yer demir gök bakır” olmuş bir köyden kaçmaya teşebbüs eden iki sevdalı yüreğin hüsrana dönüşen öyküsünden ibarettir.

Fatmaca

İlk eserde ortalıkta görünmeyen, cahil, fakat evladına düşkün bir köy kadını olarak anlatıcının ikinci eserinde yer verdiği Fatmaca'nın on sekiz yaşında yatalak bir kızı vardır. Kız yedi yıldır bu halde yaşamaktadır. Taşbaş'ın ermişliğine gönülden inanan Fatmaca, kızı onun evine götürür. Taşbaşoğlu'ndan kızın başına elini sürmesini ister. Kadın, bu hareketten sonra kızının ayağa kalkacağına yürekten inanır ki ve yalvarır:

Allah seni bir gönderdi bize, dertlere derman, yoksulluğa umut diye gönderdi. Nekes olma kurban olduğum. Nekes olma güzel Allah'ımın adamı. Nekes olma sultanım, güzelim. Allah sana umutsuzlara umut,

hastalara ilaç diye gönderdi. Sen de bilirsin ki Taşbaşçam, bu kız çocuğu yedi yıldır yatar. Hiçbir ocak, hiçbir hoca, hiçbir para etmedi. Çukurova'nın Gök doktoru bile gördü, o bile para etmedi, güzel Taşbaşçam. Tam umudum kapanmışken işte o zaman Allah seni gönderdi. Allah bu fikara, bu yedi yıldır yatalaklardan çıkamaz kızın yüzüne güldü de seni gönderdi... Şu kızın başına o güzelce, pamuktan yumşacık da, gülden narin elini koyuver. Koyuver de şu fikara kızcağız da muradına eriversin, yiğidim. Ne eksilir hazinenden, elini şu kızcağızın başına koyuverirsen? Hayda Taşbaşçam, yap şu iyiliği. Başını yukarıya kaldır da bak, sen görürsün, koca Allah'ımız güzel gözlerini açmış da sana bakıyor. Aç kapıyı da dışarıya çık, şu kızcağız yolunu bekliyor, kapı açsın da Taşbaşçamız, elini başıma koysun da bu deritten beni kurtarsın, diyor. (YDGB, s: 301)

Yüzbaşı Şükrü ve Cumali Onbaşı

Şükrü, kasabadaki jandarma komutanıdır. Sefer, Taşbaşoğlu'nun köyde keramet sahibi gibi davranıp hastalara şifa vermeye çalışmasını, çarpıtarak yüzbaşıya ihbar eder. Duydukları karşısında sinirden çılgına dönen Yüzbaşı, Taşbaşoğlu'nun tutuklanıp karakola getirilmesi için Cumali Onbaşı'ya emir verir. Cumali Onbaşı köye gider. Sefer, Cumali'ye rüşvet teklif ederek kendini Taşbaşoğlu'nun köyden gitmesini istemiyormuş gibi gösterir. Yüzbaşı Şükrü'nün yanına giden Taşbaşoğlu, verdiği ifadeyle masum olduğuna dair komutanı ikna eder. Ancak daha sonra evliliğine kendi de inanarak çare arayan köylülere şifa vermeye kalkışır. Muhtar, onu yine ihbar eder ve Taşbaşoğlu tutuklanır.

Romanda, Cumali Onbaşı'nın küçük de olsa bir fiziki tasvirine yer verilmiştir. "*Cumali Onbaşı, Sivas'ın Alevilerindendi. Pos bıyıklı, bir okumuş, bir düşünmüş adamdı*". (YDGB, s: 375) Sefer'in oyununa rüşvet karşılığında ortak olması, Cumali'nin menfaatçiliğini kanıtlar.

Sultan

Sultan, muhtarın iki karısından küçük olanıdır. OD'de muhtarla olan diyaloglarıyla ve kendi kendine konuşmalarıyla karşımıza çıkar. Muhtar köylünün

isyanını bastırıp kendi tarafına çekmek için neler yapacağını anlatırken Sultan şöyle düşünür:

Sözleri eski sözleri aşağı yukarı. Hiçbir değişiklik yok ama ya bu tat ne? Bu ılık ılık içe akan, yeşeren, büyüyen, büyüleyen sihir ne? diye içinden geçiriyordu Sultan. Kocasının daha, daha çok konuşmasını istiyordu. Bu sesin tadı gitmesin, sihri bozulmasın diye kıpırdamıyordu bile. Olduğu yerden kımıldamadan öteki tavayı uzandı aldı. İçine hızmadan yağı boşalttı. Ataşe sürdü. Yağla pekmez keskin bir koku çıkararak eridi. Ateşin kıyısına çekip içine ekmek doğradı.” “Daha bir düş içinde kalmış düşünüyordu kadın. Düşünüp kıvanç içinde gülümsüyordu. Hiçbir zaman, sevişirken bile, öylesi zamanda bile sesi böyle olmamıştı bunun. İçinde yepyeni, duyulmadık bir sevgi mi yeşermişti ola? (OD, s: 270)

Zavallı kadın, Sefer’in kendisine karşı olan bu tavrını “*yepyeni, duyulmadık bir sevgi*”nin yeşermiş olabileceğine yorar. Ama gerçek farklıdır. Sultan, OD’de sadece bu bölümlerde konuşturularak esere dâhil edilmiştir. “*Böyle güzel huyların, böyle tatlı dillerin, böyle sıcacık yüreğin var da, her zaman dışarıya, öz avradına, çocuğun anasına, ne demeye dışarı vurmazsın ya, tırnağına kurban olduğum?*” (OD, s: 271)

Zeliha

Zeliha, ÖO’nun başkişisi Memidik’in âşık olduğu kızdır. Fakat genç adamın Sefer’den yediği dayak, sevdiği kız ile ilişkisini adeta yok etmiştir. İki aşğın kavuşmasının tek yolu Sefer’in ölmesidir. Memidik böyle düşünür. Zeliha da bu fikre katılır. Sefer’in ölümüyle Memidik’in erkekliğini geri kazanacağını düşünür. Bundan dolayı Memidik’i teşvik eder. “*Adamlığını Sefer’den al öyleyse. Adamlığını alıncaya kadar seni bekleyeceğim. Yüz yaşına varsam da...*” (ÖO, s: 267)

Ancak o ve Memidik, Sefer’den alınacak intikamı beklemeden arzularına yenik düşerler. Dini ve resmi nikâh olmadan genç kız karşılıksız, çıkarsız olarak Memidik’e teslim olur. Zeliha’nın bu davranışı YDGB’deki Hüsne ile benzerlik gösterir. İki aşğın sevişmesi ayrıntılı şekilde anlatılır. “*... Memidik’in bedeni gittikçe diriliyor, ateşleniyordu. Bir anda yorgunluğunu unuttu. Döndü Zeliha’yı öptü. Sonra*

kucakladı. Soyundular. Mavi gittikçe koyulaştı. Memidik'in eli Zeliha'nın kalçasındaydı. Zeliha delicene ürperiyordu. Memidik gerindi, kemikleri çatırdadı. Zeliha da gerindi. Bedenler birbirlerine dolandı. Bir aşk çılgılığında birleştiler.” (ÖO, s: 266). Eserde genç kızın fiziki tasvirine de yer verilmiştir:

Kırmızı yanaklı, kalın, kırmızı yalın dudaklı, dik göğüslü, diri, çekik kara gözlü, ışıltılı şehvetli kalçalı bir kızdı. Yaşı yirmiydi. Dul Eşe Karı'nın kızıydı. Dişilik saçılıyordu kızdan, taşıyordu. Memidik onun için deli olurdu. Ama utanırdı. Yüzüne bakamazdı. Hiç aklından çıkmazdı Zeliha. Düşlerinde kudururdu Memidik. (ÖO, s: 66)

Zeliha son olarak Memidik'i hapisanede ziyaret ederken görülür. “Yüz yaşına kadar bekleyeceğim” söylemini destekler nitelikte “Memidik’e bakıp mutluluk içinde” gülümser. Memidik’e uzattığı ipekten beyaz mendil ise genç kızın aşkını ve geleceğe dair umudunu simgelemektedir.

Ökkeş Dağkurdu

Ökkeş Dağkurdu, Yalak Köyü'nün dini vecibelerini yerine getiren tek kişisidir. Bütün emeli para biriktirip hacca gitmektir:

Yumuşak huyluydu. Dini bütün adamdı. köyde namazını hiç terk etmeyen, yıl on iki ay kılan yalnız o vardı. Derdi günü hep hacca gitmekti. O yüzden köyde, kocamış haliyle en çok pamuk toplayan oydu. Aldığı paranın da bir kuruşunu yemiyor, çocuklarına, karısına üst baş almıyordu. Evde dokudukları bezler de olmasa çırılçıplak gezeceklerdi. (OD, s: 297)

Gömlüksizoğlu

Gömlüksizoğlu, asalet meraklısı, övünge, çabuk aldanan biridir. Kendisinin ve ailesinin soylu olduğuna inanır. Geçmişte yaşanmış bir olaydan ötürü gömlüksiz denilen bu aile, kendi soyunun olağanüstü olduğuna inanır. Taşbaşoğlu'nun mitleştirilmesi gibi Gömlüksizoğlu'da kendi ailesini mitleştirir. Taşbaşoğlu ile rekabet halinde olan Sefer, kendi tarafına çekmek için Gömlüksizoğlu'nun ayağına gider. Gömlüksizoğlu'nun soyunu överek onu kendi tarafında kolaylıkla çevirir:

Oğlunu öldürdüm ocağına düştüm. Kovma beni, bağırma bana. Siz ezelden beri soylu bir soysunuz. Öldürdüğünüz adamın, kestiğiniz başın hesabı yok. Siz öyle yüksek bir soysunuz ki, yatakta öleninizi kimse görmemiştir. Kurşundan gitmemişiniz avratlarıdır. Ben bunu bilirim. Bilirim de, Gömleksiz soyunun önünde saygıyla eğilirim. Sizler insanların kurdusunuz. Alıcı kurt gibi girer içlerine, koyun ağılına kurt girmiş gibi, yarar alırsınız. (OD, s: 296)

Gömleksizöglü Sefer'in haksız olduğunu bile bile onun tarafına geçer. Sırf kendi soyunu övdüğü için haksız olmasına rağmen Sefer'den taraf olan Gömleksizöglü şöyle der:

Taşbaşoğlu gelip, senden evvel bu ocağa düşseydi, o haklı olduğundan onunla birlik olurdu Gömleksiz ocağı. Amma sen geldin. Seni boş çeviremez bu ocak. Kimseyi de boş çevirmedi. Arkam ol diyeni boş göndermedi. Sen haksızsın. Köylünün hakkını yiyor, kıraç tarlalara sokuyordun. Bir daha böyle işler yapma. (OD, s: 297)

Taşbaşoğlu'nun Karısı

Taşbaşoğlu Mehmet'in Karısı, YDGB'de yer almış kadın karakterlerden biridir. Fiziki olarak "*çekik gözlü ve güzel vücutlu*" olduğu vurgulanır. İlk olarak köyün içinde kadınların yaptığı bir kavga içerisinde görülür. Bu kavgada yaralanır. Taşbaş'ın Karısı'nın ismi üç eserde de zikredilmemiştir. Bu yönüyle Kır İsmail'in Kızı'yla, Döndülü Gelin'le benzerlik gösterir. Evliyalasmaya başlayan bir kişinin eşi olması, evliyalasan birinin karısı nasıl olur, Bu ikilinin karı-koca ilişkisi nasıldır, sorusunu yanıtlamak için esere sokulmuştur. Kadın, Taşbaş'ın ev halindeki davranışlarını, konuşmalarını köye yaymasıyla, Sefer'le Ömer'in Taşbaş'ı öldürmeye geldiği gece başından geçen hikâyeyi olağanüstü şekilde anlatmasıyla Taşbaş'ın ermişlik sürecini hızlandırmıştır.

Anlatıcı, üçlemenin ikincisinin başkişisi olan Taşbaşoğlu'nun ailevi ilişkilerini yansıtmak amacıyla, yaşamını paylaştığı kadınının duygu dünyasını tasvir etmeye gayret etmiştir. ÖO'da karısını ve çocuklarını özleyen Taşbaşoğlu, dayanamayarak Çukurova'ya ailesinin yanına gelir. Onu görenler gözlerine

inanamaz. Çünkü ermişin hali oldukça bitkin ve acıklıdır. Muhayyilesinde kutsallaştırdığı kocasını uzun zaman sonra gören kadının ilk tepkisi, tepkisizlik olmuştur. Kadının durumu kabullenememesi, karışık duygular içinde kalması bütün köylülere sirayet etmiştir. Bu kadın ve köylüler, gelenin Taşbaşoğlu'nun kendisi olmayıp bir sureti olduğuna inanırlar. Çünkü gelen kişinin sureti, köylülerin kutsallaştırdığı Taşbaşoğlu'nun simasına uymamaktadır. Kadın içinden şunları geçirir:

Yorulmuş fikara... Çorbayı nasıl sömürüyordu! Kırk günlük aç gibi. Sabah olur olmaz, ben kocası yanında olmayan bir kadını, var git başka yere kardaşım, diyeceğim ona. Taşbaş efendimize benziyorsun ama seni yatağıma alamam. Alaçığına alamam. Efendimiz çarpar beni. Sabah olur olmaz, kalk kardaş, ben kocası burada olmayan bir kadını, başka yere misafir ol... (ÖÖ, s: 234)

Eserde Taşbaşoğlu'nun karısına ve psikolojisine yer verilen bir diğer bölüm, Taşbaşoğlu'nun intihar ettiği sahnede yer alır. Gerçeklerle yüzleşen kadının feryadı bütün Çukurova'da yankılanır. Kadın, kocasının ölümü sonrasında kabullenemediği ve yüzleşmek istemediği gerçeklik hakkında şunları söyler. *“Ermişim, evliyam, kırklara karışmışım, karınları yemedi seni, çekemediler ermişliğini, işte bu hale getirdiler seni...”* (ÖÖ, s: 343) Kocasının ölümüyle perişan olan kadın eşinin ardından bir ağıt söyler. Kadının son olarak görüldüğü yer taziyeleri kabul ettiği sahnedir.

Şevket Bey

Üçlemenin en esrarengiz kişisi şüphesiz Şevket Bey'dir. Sadece ÖÖ'da karşımıza çıkan Şevket Bey'in var olan gerçek birisi mi yoksa Memidik'in yarattığı bir hayal mi olduğunu kestirmek oldukça güçtür. Romancı, Memidik'in iç konuşmalarına yer vererek bazı ipuçları vermeye çalışmıştır. *“Sefer yerine, kemiklerimi kıran, bana altı ay kan işeten, öldüren, aşağılayan Sefer yerine bilmediğim bir adamı mı öldürdüm desindi?”* (ÖÖ, s: 183) Gerçekle gerçek

olmayı ayıramayan Memidik'in bu söylemi, Şevket Bey'in gerçekliğini şüpheli hale getirmektedir. Anlatıcı, kasaba karakoluna teslim olmaya giden Memidik'in zihninden geçen Şevket Bey'in ailesi ve hayatı hakkında bazı bilgiler verir. (bkz. ÖO, s: 187-188) Yalnız burada da Şevket Bey'in gerçek olduğuna dair kesin bir yargıda bulunmak mümkün olmaz. Yazar, Memidik'in içindeki cinayet tasavvurunun gücünü bu şekilde vermek istemiş olabilir. Bunun yanında Şevket Bey'i aramaya gelen üsteğmen, jandarmalar, hasır şapkalı adamlar ve atlılar Memidik'in inandığı hayaller olmaya daha müsaittir. Şevket Bey'e dair bütün olayların önünde yahut arkasında Memidik'in olması, bu şahsın hayalden ibaret olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

Yazar, bu üç romanda sözünü ettiğimiz kişiler dışında köy halkını oluşturan başka kişilere de yer vermiştir. OD'deki Tavşan Hüseyincik, Uyuz Mahmut, Tebdilhava Memet, Güdük Murtaza, Mustuk, Durdurman, YDGB'deki Kara Yusuf, Yeşil Osman, Küplüzadelerin oğlu, Lapacı Halil, Vicivici Mustafa, Öksüzoğlan, Çarüksız Murat, Tozo Poyraz, ÖO'daki Anakız Bacı, Apti, Bekçibaşı, Durmuş gibi kişileri örnek olarak zikredebiliriz.

Günil Özlem Ayaydın, yapmış olduğu yüksek lisans tezinde Yaşar Kemal'in *"roman ve öykü kişilerinin psikolojilerini, onların doğayı algılayışları yoluyla"*⁴³ kurduğuna dair bir açıklama yapar. DÖY'de bu tespiti somutlaştıracak birçok veri vardır. OD'de köylülerin zorlu tabiat koşullarıyla mücadelesi, YDGB'de kış mevsiminde yaşadıkları korkulu bekleyiş ve ÖO'da tabiatın kendilerine cömert davranması sonucu kendi yarattıkları miti yok etmeleri, kişilerin psikolojilerindeki doğa algısının önemini açıkça ortaya koymaktadır.

⁴³Günil Özlem Ayaydın, Yaşar Kemal'in İstanbul'una Çevreci Bir Yolculuk, Bilkent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003, s: 4.

Serideki kişiler genellikle tek yönlü şekilde anlatılmakla birlikte Meryemce, Uzunca Ali, Taşbaşoğlu, Memidik, Muhtar Sefer ve Koca Halil daha derinlikli bir şekilde anlatılırlar. Yazar bu kişiler vasıtasıyla köy insanının iç dünyasını, korkularını, sevgilerini ve tutkularını vermek ister. Kişiler çoğu zaman davranışlarının belirtilmesi ve zihinlerinden geçen düşüncelerin nakledilmesi suretiyle ve yazarın fazla müdahalesi olmaksızın tanıtılır. Başka deyişle Yaşar Kemal hem olayları anlatmada hem kişileri yansıtmada realist bir yol izlemiş ve bizi kişilerin iç dünyalarında dolaştırmıştır.

Köylülerin yokluklar karşısında hayata tutunma çabalarını anlatan yazar, mizahı elden bırakmayarak eserde bir takım komikliklere de yer vermiştir. Kimsenin kendisiyle konuşmamasından yakınan Sefer, sevişme sırasında bile eşlerinin kendisiyle diyaloga girmemesinden şikâyetçidir. Çünkü Taşbaşoğlu, Sefer’le kimse sevişmesin, dememiştir. Kimse konuşmasın, demiştir. Eşlerinin sevişme esnasında bile Sefer’le konuşmaması davranışa dayalı komikliklerdendir. Köylülerin ermişlerine bağlılığının trajikomikliği ve Sefer’in içler acısı hali burada açıkça ortaya konmaktadır. (ÖO, s: 129) Öte yandan Ökkeş Dağkurdu’nun Hacca gitmek için pamuk hırsızlaması ve Koca Halil’in “cennet hırsızın ayağının altındadır” ifadesi, davranışa ve söylemeye dayalı komiklikler arasındadır. (ÖO, s: 173-174) Sıra dışı olan Yalak köylülerinin toplanıp yağmursuzluk duası etmeleri, yağmurun pamuklara zarar vermesinden dolayı bu davranışın mantıklı bir sebebi olsa da, davranışa dayalı komikliklere bir başka örnektir. (ÖO, s: 249-254)

Roman kişilerinin çoğu lakaplarıyla anılmaktadır. Roman kişilerinin bu lakapları, onların fiziki özelliklerinden ve hayatlarındaki bir kesitten izler taşır. (Tavşan Hüseyincik, Güdük Murtaza, Çarıksız Murat, Gömleksizoğlu, Lapacı Halil, Köstüoğlu, Tebdilhava Memet v.s.) Romandaki bazı kişiler hakkında dikkati çeken

bir diğerk husus isimlerinin sonuna gelen +cA ekidir. (Meryemce, Fatmaca, Velice v.s.)

2.3 Zaman

Dağın Öte Yüzü'nde zaman, Türkiye'nin tek partili dönemden sonra gerçek demokrasiyi uygulamak için çok partili döneme geçtiği zaman dilimini, Demokrat Parti'nin iktidar olduğu dönemi (1950-1960), kapsamaktadır.

Bununla birlikte eserde zaman bakımından bazı tutarsızlıklar söz konusudur. Bunu Ramazan Çiftlikçi'nin ifadesiyle şöyle açıklayabiliriz:

Ölmez Otu'nda Memidik, 1940 doğumlu olduğunu ve askerliğini istihkâm olarak yaptığını söyler. Bu durumda dizinin zaman açısından bazı aksaklıklar taşıdığı anlaşılır. Çünkü Dağın Öte Yüzü dizisinde yaşanan olay zamanı kesintisiz ve toplam olarak bir, bir buçuk yıldır. 1940 doğumlu ve askerliğini yapmış bir kişinin yaşı yirmiye aşkın olacağına göre olay zamanı 1960'ı geçmiş olur ki, bu durum üç cilt boyunca vurgulanan, olayların Demokrat Parti iktidarı döneminde yaşanmış olmasıyla çelişir. Romanda yer yer İncirlik Hava Üssü'nden kalkan jetlerden söz edildiğine göre dizideki sosyal zaman, bu üslerin kurulduğu 1954 ile Demokrat Parti iktidarının yıkıldığı 1960 yılları arasında kalan dönemdir.⁴⁴

Bu tutarsızlık Koca Halil'in durumunda da vardır. 1300 (1884) doğumlu olan Halil, seksenli yaşlarda olduğunu ifade eder. "*Seksenini de geçmiş olacağım allalem.*" (OD, s: 12) Halil yaşını doğru tahmin ediyorsa aktüel tarih 1960'lı yılların sonrasına gelir. Bu durum da eserin sosyal zamanı ile çelişkilidir.

Ortadirek'te zaman yaz mevsiminin son zamanları ile sonbahar mevsiminin ilk zamanları arasında geçer:

Güz yelleri neredeyse esmeye başlayacak. Boz toprağı soğuk, ürpertici bir yel yaladı yalayacak. Kuşlar boyunlarını kanatlarının arasına çekmiş, kuytularda büzülmüş duruyorlar. Üşümüş kuşlar. Keklik sesleri gelmez oldu. Kınalı ayaklarının izi yok artık çalı diplerinde. Günler geçtikçe bu azıtan ne? Yaz sonu yelleri. Bu yellerin kökünden söküp kopardığı, tepeden tepeye savurduğu ne? Döngeler dikenleri (OD, s: 10)

⁴⁴ Ramazan Çiftlikçi, age, s: 244.

Sonbahar'ın ilk günlerinde Çukurova'ya ulaşan köylüler, YDGB'de kış mevsimini yaşarlar. Anlatıcı, eserin ilk bölümünde kış mevsiminin betimlemesini yapmıştır. *“Ortalık kar içindeydi. Kar dereleri tepeleri silme doldurmuştu. Dünya yalnız bir aklıktı. Bu aklığın üstünde en küçük bir leke bile yoktu.”* (YDGB, s: 9) Ramazan Çiftlikçi, Yaşar Kemal'in kış mevsimi üzerinde çok durmadığını, daha çok olay zamanını kış mevsimi dışındaki dönemlerden seçtiğini vurgular.⁴⁵

Eserde zaman yine Demokrat Parti'nin iktidar olduğu dönemdir. İncirlik Hava Üssü'nden kalkan jetlere bu eserde de yer verilmiştir. Yüzbaşı Şükrü yaşadığı ülkeyi 'devrim Türkiye'si', yaşadıkları çağı ise 'atom çağı' ve 'uzay çağı' diye niteler.

Şiddetli, soğuk bir tabiat tasviri ile başlayan eser, baharın gelişiyle sona erer. *“Bir sabah gözlerini açtılar ki bahar gelmiş. Bozkırın baharı böyledir, birdenbire geliverir. Bozkırda bahar çıldırmıştı. Her yılkinden bin beter. Kayalar, sular, dağ, taş, yer, yemyeşildi. Ve orman tepeden tırnağa kokuydu. Ninnileniyordu. Bir sürü de akkuş doldurmuştu dalları.”* (YDGB, s: 386)

ÖO'da Yalaklılar pamuk toplama zamanında tasavvur edilir. Pamuk toplama işi yaz mevsiminin sonu ile güz mevsiminin başları arasında yapılmaktadır. Üçlemenin genelinde olduğu gibi eserin sosyal zamanı Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu dönemi kapsamaktadır.

Anlatıcı üçlemenin genelinde günlere, başka bir deyişle gün isimlerine pek yer vermemiştir. ÖO'da ise bir Perşembe gününden bahsedilmiş, bu günün önemi hakkında kısa da olsa bir bilgi verilmiştir. *“Yarın değil, öbürsü gün Perşembe.*

⁴⁵ Bkz. Ramazan Çiftlikçi, age, s. 254

Perşembe gecesi deri gecesidir. İyi kimseler, Kırklar, o gece dağ başlarında bir araya gelirler.” (ÖO, s: 165)

Seride Çukurova topraklarındaki İncirlik Hava Üstü’nden bahsedilerek, zaman hakkında vurgular yapılır.“*Üstlerinden, İncirlik Hava Üstü’nden kalkan Amerikan jetleri toprağa sürünürcesine geçtiler.” (ÖO, s: 179)*

2.4 Mekân

Yaşar Kemal’in üçlemeyi oluşturan romanlarında ayrıntılı mekân tasvirlerine pek rastlanmaz. Yazarın, romanlarında ayrıntılı mekân tasvirleri yapmamasının sebebini A.Taner Kışlalı’yla yaptığı bir röportajda buluyoruz. Yazar, bu röportajda şunları söyler:

19. yüzyıl, romancılıkta altın çağdır. 19. yüzyıl romanı, müthiş verdi insan ilişkilerini. Doğayı bile dekor olarak kullandı, ama dehşet kullandı. Yalnız insanoğlunun ilişkileri doğa içinde sıkışmıştı. Oysa ne gökten yağdığı, ne yerden bittiğini gördüğü zaman, insan kendisine başka bir dünya kuruyor, kendi yarattığı dünyaya sığmıyor. İşte benim vermeye çalıştığım bu!⁴⁶

Dağın Öte Yüzü serisi Çukurova’da geçer. Yaşar Kemal, Alain Bosquet ile yaptığı görüşmede bu coğrafyayı şöyle betimler:

Çukurova tam bir Akdeniz’dir. Benim ülkemi Toroslar, yeni doğmuş bir ay gibi çevirmiştir. Önümüz de Akdeniz’dir. Hem ovalı, hem dağlı, hem de denizli bir adamım. Bu Çukurova toprağı benim kendi ülkem olduğu kadar da benim romanlarım için yarattığım bir ülkedir. Romanlarımdaki insanları, otları, böcekleri, çiçekleri, atları, kuşları ne biçim yarattımsa, Çukurova’mın dilini yeniden yoğurarak nasıl bir yazı, roman diline çevirmişsem, kendi Çukurova’mı da öylesine yarattım. Yeniden yaratarak bir düşsel ülke kurmaya çalıştım. Çukurova beni ne kadar ilgilendiriyorsa, kurmaya çalıştığım, yaratmaya çalıştığım düşsel Çukurova toprağı beni ondan daha da çok ilgilendiriyor.⁴⁷

⁴⁶ Ahmet Taner Kışlalı, Demokrasi, roman, dil, eğitim, sanat, politika, üzerine haftaya bakış, 22-28 Mart 1987. Ahmet Taner Kışlalı’nın Yaşar Kemal’e yönelttiği soru şöyledir: Siz romancılığa ne getirdiniz, neyi getirmek istediniz? (Bu söyleşi Yaşar Kemal’in kişisel internet sitesinden alıntılanmıştır.)

⁴⁷ Yaşar Kemal, age, s: 132.

Yazar serinin son romanında köylülerin çalışma sahası olan Çukurova'yı yüksekten ve ana çizgileriyle tasvir eder ve ayrıntıya girmez:

Çukurova tekin değildir. Bir uçsuz bucaksız düzlüktür. Bataklıktır, büküktür, akarsular, ulu denizlerdir. Bulut örneği gelen sivrisinekler... Çukurova bir sonsuz aklıktır. Göğe yükselmiş, ulu devler gibi ayağa kalkmış yürümüş, binbir renkli ulu devlercesine uçan, akan toz direkleridir. Çukurova sarı sıcaktır. Toz dumandır. Otsuz ağaçsız, yan yana ördolmuş bir belalı topraktır. Sıtmadır, hastalıktır. Sızlayan kemik, akan terdir... (ÖO, s: 36).

Roman kişileri Çukurova'daki Yalak Köyü'ne mensuptur. Muzaffer Uyguner, bu köyün gerçekten var olup olmadığı konusunda şöyle bir tespit yapar:

Yalak Köyü'nün Maraş çevresinde olduğu söyleniyor romanda. Bu adda bir köy yoksa da Elbistan ilçesine bağlı Yalaklı diye bir köy vardır. Nüfusu 1965 yılı sayımına göre 149'dur. Yaşar Kemal, bu çevrede folklor derlemeleri yapmıştır. Yaşar Kemal gerçekte var olan köy adlarını değiştirerek kullandığına göre (Vayvaylı Vayvay olarak, Değirmendere ise Değirmenoluk olarak geçer İM'de) bu köyün adını da değiştirmiş olabilir.⁴⁸

Yaşar Kemal, Feridun Andaç'ın bir sorusu üzerine Yalak Köyü hakkında şunları söyler:

Göksun'u bilmem. Mesela, romanım Ortadirek'te Yalak Köyü geçer. Ben Yalak Köyü'nü bilmem. Çamurlu'yu iyi bilirim. Ama Toroslar'ın o tarafları, yaylaya çıkardık biz, Andırın'ı bilirim, Akifiye'ye kadar bilirim. Çocukluğumda bilirim, gençliğimde bilirim. Yani ben doğrusu Toros'u çok iyi bilmem. Göksun'a bile gitmedim hiç.⁴⁹

Ortadirek, zorluklarla dolu bir göç hikâyesi olduğu için eserde birçok farklı mekân göze çarpar. Romanın henüz ilk bölümünde köylüler Yalak'ta iken Ali'nin evinin betimlenmesi bu hususta istisnadır. *"Ali'nin evi ta dededen kalma sıvasız, koca koca biçimsiz taşlardan örülmüş basık bir toprak damdı."* (OD, s: 12) Eser,

⁴⁸ Muzaffer Uyguner, Ölmez Otu, Türk Dili, S. 217, Ekim 1969, S. 63-64

⁴⁹ Feridun Andaç, age, s: 208. Feridun Andaç'ın sorusu şöyledir: "1979'da Andırın'da tanık oldum buna. Ağıt geleneği bugün bile var o yörelerde. Biliyorsunuz buralarda, özellikle Çukurova üst bölgesinde Çerkezler, Türkmenler, Yörükler, Kürtler, hatta belli aylar konup göçen Tahtacılar iç içe yaşar. Siyasi bir öldürme olayı idi. Epeyce geniş bir aileden bir genç öldürülmüştü. Yası obayı tutmuştu. Göksun'dan, Çamurlu'dan, Tokmaklı'dan Türkoğlu'ndan, ağıtçı getirmişler. Gerçekten de şaşılabilir bir duygu ortamı yaşıyorlardı. Hele öylesi gerilim dolu günlerde... O yıllar, Çukurova üst bölgesini, Andırın-Göksun havalisini gezdiniz mi?"

‘dağın öte yüzü’ndeki insanların yaşadığı Yalak Köyü’nde başlamıştır. Köylülerin hazırlıklarını tamamlayıp göç yoluna koyulmasıyla beraber göç yolu üzerindeki farklı farklı mekânlar betimlenmeye başlanır. Yola düşen köylünün ilk konakladığı yer Çağıloluk’tur:

Yeşil ağaçlar tek tük gözükmeye başladı. Sonra, gün kavuşurken, baştanbaşa ağaçlarla örtülü bir koyağa girdiler. Yol koyağın tam dibinden geçiyordu. Yolun üst başında, dört bir yanını kokulu yarpuz almış ulu cevizlerin altında bir pınar vardı. Adına Çağıloluk derlerdi. İlk konak burasıydı. (OD, s: 39)

Göçünü sürdüren köylünün ikinci durağı ‘ormanın içi’dir. *“Aşağılar orman. İkindiye geçerken göçün ucu ormana girecek. İkinci konalgamız ormanın içi.”* (OD, s: 51)

Ali’nin, annesi Meryemce için geri dönüşleri farklı farklı yerlerde dinlenmesine, dolayısıyla farklı yerlerde konaklamasına sebep olur. *“İkindiye kadar karıkoca şevkle yürüdüler. Bağlama pınarının yanına gelince Ali yükünü çaputlarla sarılı, giyinmiş kuşanmış ulu, gök gibi dallı Ziyaret cevizinin altına indirdi. Bağlama pınarının oluşunda yüzünü yıkadı. Azıcık dinlendi. Dinlenir dinlenmez de gerisin geri hemen döndü.”* (OD, s: 101)

Ziyaret Cevizi köylülerin korktuğu bir yerdir. Romanda bu mekânın oluşumu ve insanlar üzerindeki tesiri uzun uzadıya betimlenir. Ali, Ziyaret Cevizi mevkiine konmuş, annesi Meryemce’yi konalgasına götürmek için geri dönmüştür. Burada bir mekân tasvirinden çok Ziyaret Cevizi ile ilgili efsanevi bir hikâye anlatılır.

Ardından köylünün monoton yol güzergâhı hakkında bilgi verilir. *“Yedinci gün demeden, altıncı günün öğlesi yarpuz tarlasının yanından geçilir. Hiçbir zaman köylü konaklamaz orada.”* (OD, s: 135) Ali ve ailesi göçünü sürdürürken Torosun ormanında konaklamaya karar verirler. Ali, biraz dinlendikten sonra Meryemce’yi bıraktığı Ziyaret Cevizi mevkiine doğru hareket eder. Fakat annesini bıraktığı yerde

bulamaz. Meryemce köye doğru gitmektedir. Ali, annesini köy yolunda bulur bulmasına ama göçünden de bir hayli geride kalmıştır. Aile buldukları yerden Çukurova'ya doğru tekrar harekete geçer. Yolculuk Meryemce'nin bitmek tükenmek bilmeyen inadı ve ailenin tabiatla savaşımı ile devam eder. Ali, annesini Körmezar'a bırakmıştır. Bu sırada diğer köylüler son konak yeri olan Söğütlü'ye ulaşmıştır. *“Köy gelmiş Söğütlü'ye konmuş epeydir burada bekliyordu. Burası son konaktı. Çukurova toprağı aşağılarda, bir sis, bir güneş buğusu içinde ağaçları, Hüyükleri, akarsularıyla uzayıp gidiyordu.”* (OD, s: 251) Muhtar, diğer köylülerin verimli tarlaları kapmasını burada beklemektedir. Bu mevkiden sonra köylüler Delice Bekir'in verdiği istihbarat ile Çukurova'ya inecektir.

Tekrar Ali ve ailesine dönen anlatıcı on yedinci bölümün başında muhteşem bir nar bahçesi tasviri yapar:

Bu uzak nar bahçesi dağların eteğinde, dört yol ağzındadır. Alt yandaki ova sarıgözlü nergis, mavi çiçekli yarpuz, kokusu dünyayı alan limon, portakal çiçekleri, ak pamuk, sarı, sırmalanmış buğdayla balkıyan, geceleri tarlalardaki traktörlerle yıldız yıldız dolan, homurtulu kamyonları, ekini yiyip kusan biçerdöverleri, gürültülü fabrikaları, inanılmayacak kadar büyük şehirleri olan, karınca misali insan kaynayan, tozlu, sıcak, ter içinde ak bulutlu Çukurova toprağıdır. Nar bahçesi çok eskidir. Küffardan kalma derler. Kütükleri kocaman kocamandır. Çok gövdenin yarısı kurumuş, yarısı yeşildir. Yaşlı kabukları çatlamıştır. Dallar eğri büğrüdür. Bahçenin içini yılların selleriyle gelen taşlar doldurmuştur... (OD, s: 313)

Eserde son mekân Çukurova'dır. Bu bölümde, Ali'nin hayal kırıklığı ve Meryemce'nin tabiatı alt etmesinin vermiş olduğu gurur tablosu sahnelenir.

Ortadirek, geniş mekânlar ihtiva eder. Kişilerin psikolojilerine göre korku unsuruna dönüşen mekânlar da dikkat çekmektedir. Körmezar'a ulaşan Meryemce'nin psikolojisi bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir:

Gözlerinin önünden uçsuz bucaksız, karanlık, göz gözü görmez, kurşun geçmez bir karanlık içinden Körmezar geçiyordu. Mezarlık geçiyor, geçiyor, devriliyor. Mezar Taşları kaçıyor. Taşlar birbirine giriyor. Ölüler. Ölü kemikleri! Körmezar! Körmezar! Uuuuuuuuy Körmezar.

Bir ucundan bir ucu ögle çeker. Körmezar'da yola yakın, kocaman, taşı yana yatmış, uzun bir mezar vardı. Üstündeki, dalları yapraksız meşeyi kurt yemiş, diş diş etmiştir. Körmezar'ın önünden, yapayalnız, ödü kopmadan kimse geçemez. Karanlık suların, Kaplan Kayası'ndan, Cin Mağarası'ndan geçilir. Körmezar'ın yanına yaklaşılmaz. Körmezar'dan kaçarcasına, geriye, köyüne döndü. Şimdi Çukurova, Abla, yoldan giden köy, bindiği at gerilerde, hayal içinde kalmıştı. Aaaaah şu Körmezar olmasaydı yolun üstünde. Olmasaydı, olmasaydı. Koşarcasına, gücünün yettiğince yürümeye başladı. Ardına bile bakmıyordu. (OD, s: 140-141)

YDGB'de Yalıklıları kendi yurtlarında görürüz. Mekân, dağın öte yüzündeki Yalak Köyü'dür. Bireylerdeki buhran, güçsüzlük, korku ve yoksulluk yaşamlarını sürdürdükleri mekânlara da yansımıştır. Uzunca Ali'nin yaşadığı evin tasviri bu duruma örnektir:

Evin arka duvarı toprağa oyulmuş, ön duvarı da çamurla taşlardan gelişigüzel örülmüştü. Damın ağaçları meşedendi, sağlamdı ama bu ev Ali'nin ta dedesinin dedesinden kalmıştı. Böyle fırtınalı havalarda Ali ev yıkılacak diye korkardı. Ama bilirdi ki kışın ev yıkılmaz. Bütün ev duvarı toprağıyla donmuştur. Evler, baharın buzlar çözülünce çökerdi. Evin iki el büyüklüğündeki bir penceresi vardı. Hiçbir zaman da bu pencere açılmazdı. (YDGB, s: 34-35)

Dikkat çekici başka bir husus ise Yalak köylülerinin hayvanlarla beraber yaşamasıdır. Romanda insanların hayvanlarla beraber yaşaması şöyle izah edilir:

Öteki uçta, karanlıkta, bir tek inekleri, üç keçileri vardı. Bir yanda da saman duruyordu. Ev soğuktu. Malı, ineği, atı, koyunu, keçisi çok olan evler sıcak olurdu. Ne kadar ateş yakarsan yak, ısıtamazsın bu evi. Evleri hayvanların solukları ısıtır. Hayvan en çok ısıtmak için gerekir. Bu yıl iyi bir pamuk tarlası bulurlarsa, Ali bir inek, beş tane de keçi alacak, şu çocuklarını böyle üşümekten kurtaracaktı. (YDGB, s: 35)

Küplüzadelerin büyük oğlunun köye ziyareti, mekânın insan ruhuna tesirini açıklamak bakımından dikkate değerdir. Köylülerin Adil korkusu, kâbusa dönüşür. Bundan ötürü köye gelen kişiye, köyün boş olduğu intibamı uyandırmak isteyen Yalıklılar, evlerine saklanır. Köydeki boşluk Küplüzadelerin büyük oğlunun psikolojisinde derin izler bırakır:

Bir kişi bulurum umuduyla ev ev dolaştı. Boş, ıssız köy insanın içine bir eziklik, bir ürkeklik, bir korku gibi yerleşiyordu. Bu aydınlıkta, bu güneş vurmuş karın ipiltisinde gittikçe bir karanlığa, karamsarlığa

gömülüyordu. (...) İcini gittikçe bir keder, bir korku, kuşku sarıyordu. Allah Allah, bu korku neydi? Boş köyün ıssızlığının verdiği bir duygu muydu? Dayanamadı. Bir iki dakika daha kalsa boğulacaktı. Boğazına bir şeyler tıkanmıştı. Hemen atını doldurdu, doludizgin bir rüzgâr gibi, bir anda köyü çıktı. Atı habire kamçılıyordu. Sanki onu öldürmek, boğmak için kovalıyorlardı. (YDGB, s: 74)

Eserde, YDGB'nin başkişisi Taşbaşoğlu'nun yaşadığı ev ayrıntılı şekilde tasvir edilmiştir. Bu ev tasviri Taşbaşoğlu'nun farklı kişiliğini yansıtır:

Taşbaş'ın evi bir gözcüktü. Ocağı büyüktü. Kamıştan örmüştü ocağın üstünü. Çamurla sıvamıştı. Duvarları da ak toprakla sıvalıydı. Öteki evlerin örülmüş, gelişi güzel üst üste konmuş duvarlarına hiç benzemiyordu. Yerden beş karış yukarısına kadar da türlü türlü nakışlanmıştı. Uçan tumalar, esen yele dallarını vermiş ağaçlar, çiçeğe durmuş orman, kaçan geyikler, atlar. Taşbaşoğlu bir dünya koymuştu duvarına. Tam ocaklığın altında, orta yerinde de büyük bir Mustafa Kemal resmi asılıydı. Başında kalpak vardı. Kaşları kalkıktı. Yüzüne inceden, alay eden bir hal takınmıştı. Taşbaşoğlu ona baktıkça, içinden bir hoş, acımaya benzer bir duygu geçiyordu. (YDGB, s: 142)

Taşbaşoğlu'nun karşıt karakteri Muhtar Sefer'in yaşadığı mekânın tasvir edilmemesi oldukça ilginçtir. Kır İsmail'in Kızı'yla olan münasebeti, Memidik'i ölesiye dövdürmesi, kadınların evi ve Sefer'i taşlaması gibi olaylar ve olgular hep bu evde olmuştur.

Yüzbaşı Şükrü'ye götürülürken şiddetli borana tutulan Taşbaşoğlu'nun ve asker topluluğunun sığındığı Körmağara, Halil'in akıbeti hakkında yapılan yorumlar arasında zikredilen İncecik, Sürmeli, Kuşlar, Kargün ve Örencik köyleri, Adil'in dükkânı, kasaba karakolu v.s. Yalak Köyü dışındaki ismi zikredilen mekânlardır. İki kardeşin (Ummuhan ile Hasan) ormana yaptığı yolculukla başlayan eser, baharın ilk günlerinde kardeşlerin ormana yaptığı yolculukla sona erer. Eserin ilk bölümünde karlar altında kalmış tabiat, üzerindeki gelinliği çıkarmıştır.

OD zorlu bir göç hikâyesini anlattığı için açık ve geniş mekânları ihtiva etmişti. YDGB'de ağırlıklı olarak, pamuk tarlalarından umduğunu bulamayan

insanların köydeki yoksul hayatı anlatılmış, kapalı ve dar mekânlara ağırlık verilmiştir.

ÖO'da iki esere nazaran daha geniş mekânlar üzerinde durulmuştur. İkinci eserde köylünün kendisini öldüreceğini düşünen Koca Halil, İncecik Köyü'nde karşımıza çıkar. Anlatıcının aktardığına göre İncecik Köyü'nün Yalak'a yakın olduğu kanısına varıyoruz. “*Köyden kaçıp da kendini Uzundere'ye vurduğunda Koca Halil soluğu İncecik'te almıştı.*” (ÖO, s: 16) Bunun yanında yazar, İncecik Köyü'ne ve onun karakteristik özelliklerine hiç değinmemiştir. Kasaba karakoluna götürülürken firar eden Taşbaşoğlu ise Yerlicik Köyü'ndedir.

Üçlemenin genelinde mekânlara kişilerin bakış açısıyla bakılır. Mekân, sadece yaşanan olayların gerçekleştiği bir dekor olmaktan çıkar. Bu husus eserin hemen hemen tamamında rahatça gözlenir. Ayrıntılı mekân tasvirlerinden kaçınan yazar, insanın kendisini, kendi iç dünyasını öne çıkarmak istemiş olmalıdır.

2.5 Anlatım Özellikleri

Bu romanlarda daha çok realist romanlarda kullanılan dolaylı serbest anlatım yolu kullanılmıştır. Başka deyişle yazarın zihninden geçenler verilmiş, ancak bunlar roman kişileri tarafından söyleniyor gibi anlatılmıştır. Bu yol Fransız realist ve natüralistlerinin, bizim edebiyatımızda Halit Ziya ve Yakup Kadri'nin izlediği yoldur. Buna şu örneği verebiliriz:

Ağustos ortasından ekime kadar döngeler kırmızıdır. Bir kırmızı sis, bir kırmızı bulut gibi bozkırın üstüne çöker. Ardından gün verilmiş. Bir kırmızı yol, uzun, dalgalı bir şerit, bir turna katarı, çığlık çığlığa geçen bir kuş sürüsü gibi açılır kapanır, iner çıkar, toplanır dağılır. Deli yeller önünde bozkırı bir uçtan bir uca dolanır. Yalar. Bir yerde duramaz. Kabına sığamaz. Döngeler, bozkırın en önemli bitkisi, dikenidir. Yazın tatlı bir yeşildeyken dikenleri kadar kökleri de sağlamdır. Görünüşü bozkıra can verir, hayat bağışlar. Kuruyunca kökü zayıflar, dikenleri sertleşir daha da. Esen yellerin önüne düşer sonra. (OD, s: 21)

Burada konuşan romancıdır, ama söyledikleri Koca Halil'in zihninden geçenlerdir. Bu anlatım yolu romanlarda genel olarak kullanılan yoldur.

Yazar, iç monologlarla kahramanlarının tüm psikolojisini okuyucuya nakleder. Böylelikle karakterlerin ve tiplerin kişilikleri hakkında okuyucunun kafasında oluşabilecek soru işaretleri en aza indirilmiştir. Meryemce'nin, oğlu Uzunca Ali hakkında düşündükleri bu teknik vasıtasıyla nakledilir:

Yaaa Uzun Alicik. Aklın başına geldi mi? Büyük sözü tutmazsın, ananın atanın yolundan çıkarsın. Aldın mı Uzun Ali? Geldin mi sözüme! O uğursuzdur, mendeburdur demedim mi? O rezil, pis, o sürüngen, o solucan demedim mi? O Akçadeniz gölüne şöyle bir göz atsa da baksa kurutur. Yeri toz duman olur. Torosun ormanından geçse yan baksa kurutur. Yeri toz duman olur. Torosun ormanından geçse yangın yerine çevirir. Adana şehrine girse zelzeleye uğratar. Yıkar da taş üstünde taş koymaz demedim mi? Şimdi geldin mi sözüme? Hiç çabalama. Sana ağzımı açmam. (OD, s: 242)

Romanlardaki diyaloglarda kişiler kendilerine özgü bir dille konuşurlar. Bu durumun üçlemedeki en tipik örneği Muhtar Sefer'dir:

Demirgırası olmayan yerde, söz birliği olmayan yerde hiçbir dirlik düzenlik olamaz arkadaşlar. Ve de hiçbir zaman milletin beli doğrulamaz. Bir işte demirgırası olacak ki belimiz doğrulacak. Size deyim ki ve de efendime söyleyeyim ki, bu Uzun Ali'nin arkasına gitmeyiniz. Ve de o, demirgırası düşmanlığı yapıyor. Hepiniz hükümet nazarında cünhalı düşersiniz. Ve de ben de sizi kurtaramam. Muhtara karşı koymak ve de bir köy büyüğüne ve de köy kuruluna... Delice Bekir Ağa akıllı ve de cin gibi bir adamdır. Ve de çok ömür görmüştür. Seferberlikte Alaman arkadaşları, Bekirce demişler ona, Türk ordusunun tüm askerleri senin gibi olsa, bu millet yeryüzünde toprak koymaz zapt eder. ne Alaman kor, ne de İngiliz. Ve de al sana, Bekirce bir sandık ilaç, hediyeğimiz olsun. Götür köyüne. Götür de hastalık sayrılık uğramasın yanlarına. Delice Bekir Ağa'dan çok Çukurova Beylerinin dilinden kim anlar içimizde? Onları ondan daha iyi kim kafese kor? Elin adamı on kuruştan toplarsa, pamuğu, biz on birden toplarız. Ve de kar ederiz. Ve de Delice Bekir Ağa'nın sayesinde. Ve vatandaşlarım, ve sevgili köylülerim, siz demirgırasıye ezelden gönül vermişsiniz. Delice Bekir Ağa ezelden beri size çiftlik bulur. İyi, verimli pamuğu olan tarlalar bulur. El bir dönümlük tarladan elli kilov toplarsa, biz yüz kilov toplarız. Ve de Bekir Delice Çavuşun sayesinde. Demirgırasıyi bozmak, ona aykırı bir hareketlerde bulunmak alimallah günahdır. Ve de adam cehennemim içinde, tam gözünde yanar. Ve de cehennemim gözünde durmak ne gayri mümkündür. (OD, s: 56)

Köylüyü kendi safına çekmeye çalışan Muhtar Sefer, politikacı kimliğiyle karşımızdadır. Cümlelerini ‘Ve’ , ‘de’ bağlaçlarıyla sürdüren Sefer, bir siyasetçi edasıyla konuşur. Devrinin siyasi söylemini taklide çalışır.

Meryemce’nin tarizli konuşma üslubunu, cansız bir varlığa hitap edip esasında bir canlıya seslenen konuşma tarzını, da buraya ekleyebiliriz:

Ağaç, dedi, kimseye demiyorum, sana diyorum, hey ulu ağaç. Benim atımı Koca Halil öldürdü. Ömrünü kısalttı. Sana diyorum koca ağaç. Sen çok gün gördün. Sen eski devirleri bilirsin ağaç. Şu dünyada her ne varsa, ne gelip geçmişse senin avucuyun içinde yazılı. Koca Halil, benim erimin arkadaşı, can yoldaşı değildi. Ağaç, şimdi sana söylüyorum Koca Halil benim erime düşmandan da daha kötüydü. Sen bir ulu ağaçsın, her bir şeycikleri bilirsin. Başın yıldızlara erer, kökün cennete varır. Bunu bir sen bilirsin, bir ben, bir de o boyu devrileşi çakır gözlü Halil bilir. Her şey her yerde söylenmez, ağaç. Oğul olsa da söylenmez. Yalnız sana diyem de inan, ağaç. Koca Halil, İbrahim’in yoldaşı değildi. İbrahim karıncayı incitmezdi. Bil ki ağaç, adı hırsıza çıkan İbrahim kimsenin bir iğnesini bile çalmadı. Bunu böylece bil de, inan bana, ağaç. Duydun mu ağaç, dediklerimi? İnsanoğlu bunlara inanamaz. Sen inan ağaç. Ulusun, dalların güneşe erişir. Üstüne nur iner. Ulusun, akıllısın, güzelsin. Her sır her yerde, oğul da olsa herkese denmez. İbrahim, cümle hırsızlıkları neden üstüne alırdı? Güzel ağaç, Şu Halil elime geçse, onu kıyma gibi doğrarım. Doğrarım da etini itlere atarım. Yüreğim de buz gibi olur. Tutar da ondan sonra da toy düğün ederim. Ederim de halay çekerim, ağaç. Hiç kimse bana hak vermese de sen bana hak verirsin, ağaç. Sana şunu deyim ki ağaç, dallarına tan ışığı degen ağaç, benim İbrahimim bu düğme gözlü kocamış itin yüzünden gitti. Atımı da o öldürdü, oğlumla birlik olup. Ben de bu oğlana, kıyamet kopsa da akça sütümü helal etmem. Ağzımı açıp da bir çift söz söylemem. Ölene dek küs giderim ona. Sen tanık ol ağaç! (OD, s: 98)

OD’de yapılan tabiat tasvirlerinde koku ile ilgili algılara ve imajlara geniş yer verilir. Canlı tabiat idrakini koku vasıtasıyla vermeye çalışan yazarın bu tutumu, insan-tabiat kaynaşmasını somutlaştırmıştır. Yaşar Kemal’in bu anlatım tarzını kendi sözleriyle açıklamaya çalışalım:

Tarlaya harman sürmek için gidiyordum. Ekinlerin arasında acı kokan bir ot vardı. Sıcak, çok acı, güzel baş döndürücü kokuyordu. O sıcakta, çalışmak zorunda olmadığım halde, salt o otu koklamak için bütün gün, harmana gidiyor çalışıyordum. Ve anam, amcam, amcamın öteki karısı buna, benim çalışma isteğime çok şaşıyorlardı. Şimdi bile bütün kokular içinden o kokuyu seçebilirim. Bir de başka bir huyum var. Bu huyum, ya da yeteneğim, denenmiştir, çok karanlık gecelerde Çukurova’da bir yolda

yürürken, yanından yürüdüğüm tarlanın ne tarlası olduğunun kokusundan ayırt edebilirdim. Çeltik tarlası mı, çeltik tarlasını kokudan çıkarmak kolaydır, aşağı yukarı çok toprak adamı bilebilir, susam, pamuk, buğday, ayçiçeği tarlası mı, kokudan bilebilirdim. Benim koku yeteneğim çok gelişmişti. Bilmem nedendir?⁵⁰

Bu bilgiden sonra ÖO'da vurgulanan Koca Halil'in koklamadaki yeteneğinin, Yaşar Kemal'in hayatından izler taşıdığını söylemek zor olmayacaktır. “güzün kokusu” (OD, s: 22) , “ortalıktaki acı koku” (OD, s:41) “Birden burnuna mezdeğe sakızı kokusu geldi.” (OD, 45), “Sonra da seher yelinde acı bir yarpuz koktu.” (OD, s: 45), “Orman ıslak ıslak koktu” (OD, s: 74) Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Seride koku algısına ve imajına en fazla yer verilen eser ÖO'dur. Koku duyusunun eserin en az yirmi yerinde karşımıza çıkması Yaşar Kemal'in bu duyuya verdiği önemi kanıtlamaktadır. (ÖO, s: 18, 68, 151, 163, 166, 174, 190, 196, 205, 209, 215, 220, 259, 264, 275, 276, 304, 329, 335, 351)

Dikkate değer başka bir nokta da bu romanda ikilemelere geniş olarak yer verilmiş olmasıdır. Eserin henüz başlangıcında görünen ikilemeler, eserin sonuna kadar kendini gösterir. OD'de ikileme olmayan sayfa çok azdır. Kırış kırış, püskül püskül, uçsuz bucaksız, aldı aldı, çöke çöke, zangır zangır, rahat rahat, kapı kapı, iri yarı, çiğ çiğ, şen şakrak, cansız cansız, yalp yalp, uzak uzak, perperişan, kara kara, hayhuy, mıy mıy, çabuk çabuk, kırış kırış, burcu burcu, kıpır kıpır v.s. bunun örnekleri arasındadır.

Üçlemenin ilk eseri olan OD'de birçok deyim kullanılmıştır. Deyimler gerektiği yerde ve gerektiği zamanda kullanılmıştır. (“Canımdan usandım.” s: 13, “...kapı kapı mı dolaştıracaktın?” s: 15, “...içini çekti.” s: 16, “Elinin ayağının tutmaz olduğunu söyledi.” s: 17, “Kabına sığamaz” s: 21, “...başını alıp gitmemişse... s: 24) Anlatımı güçlendirmek amacıyla kullanılan vecizelere ve

⁵⁰ Yaşar Kemal, age, s: 88-89.

atasözlerine de (Ala keçi can derdinde, kasap da yağ derdinde. s: 31, Akılsız baş olunca, cezasını ayaklar çeker. s: 116) eserde yer verilmiştir. Bunların yanında bir halk edebiyatı ürünü olan ağıt da (Osman'ın Ağıdı) eserde mevcuttur. Bu durum Yaşar Kemal'in halk kültürü ve edebiyatıyla yakın ilişkisinden kaynaklanır.

YDGB romanında da OD'de de görülen “dolaylı serbest anlatım” yolu kullanılmıştır. Yazarın bu tutumu, OD'de de olduğu gibi, nakledilen bilginin kim tarafından aktarıldığı konusunda bir tereddüt yaratsa bile biraz dikkat edildiğinde sözlerin kişilere ait olduğu anlaşılır:

Mümkünü yok bu Taşbaşoğlu'nda bir iş var. İki elimi ateşe sokarım ki bu adamda bir şeyler var. Yoksa bütün köye söven Allah'ın divanesi, peri padişahının iç güveysi Vurgun, gelir de onun önünde toprağı öper miydi? Bir de o kutsal sözleri söyler miydi? Bir de Taşbaş'ın insanı deli eden o sözleri kimin ağzından çıkabilir? Dünya dünya olalı böyle okkalı sözleri hep ermişler etmişlerdir. (YDGB, s: 183)

Roman kişileri arasında iletişimi sağlamak için diyaloglardan yararlanılmakla birlikte iç monologlara da yer verilmiştir. Romancı, kendi köylüsüyle konuşmamaya ant içen inatçı Meryemce'nin düşüncelerini ve ruh halini, çoğunlukla, bu iç monologlardan yararlanarak okuyucuya aktarır. “*Fıkara, garip, akılsız oğlum Ali, el hiç hakkından vazgeçer mi? İsterse dünya kadar malı olsun, insanoğlu hiç doyar mı?*” (YDGB, s: 141) Yazar diğer roman kişilerinin muhayyilesinde olup bitenleri aktarmak amacıyla da bu yöneme başvurur.

Yazar YDGB'de, OD'de olduğu gibi, birçok ikilemeye yer vermiştir. Anlatıcı yer yer deyim ve atasözlerini de kullanarak anlatımını zenginleştirmiştir. Burada neden-sonuç ilişkisinin kullanımına da değinmek yerinde olacaktır. Anlatıcı OD'de bir umutla yola çıkan Yalaklıların hüsrana dolu akıbetine yer vermiş, bunun sonucunda ise YDGB'de, yokluklarla mücadele eden insanların bu durumdan kurtulmak için gösterdiği psikolojik çabayı gözler önüne sermiştir. Yazarın ikinci

eserinde sadece halk edebiyatı motiflerine yer vermek yerine, bizzat mitosun oluşum aşamalarını ve neticelerini ortaya koymak istemesi edebiyatımızdaki ilklere aittir.

Yaşar Kemal, üçlemesinde ağıt, destan, dua, beddua gibi birçok halk edebiyatı öğesinden istifade etmiştir. Fethi Naci, bu konu hakkında şöyle bir açıklama yapar: “Cumhuriyet döneminde, bildiğim kadarıyla, ilk defa bir romancı halkın sözlü anlatı geleneğini araştırmış, özümsemiş ve romanlarında bu gelenekten yararlanmış. Bu romancı Yaşar Kemal’dir.”⁵¹ Bunun dışında Taşbaşoğlu’nun mitleştirildiği YDGB’de birçok halk edebiyatı motifine de yer verildiği görülür. Sözgelisi romancının kırklar motifinden nasıl yararlandığı izah edelim. YDGB’de en çok zikredilen sayı kırktır. Bu sayının defalarca kullanılması tesadüf olmamalıdır. (s: 96, 179, 181, 226, 297, 300) Halk hikâyelerinde ve halk inanışlarında kırk sayısına bir kutsiyet atfedildiğini biliyoruz. Yaşar Çoruhlu’nun bu sayının kutsallığı hakkındaki tespitini alıntılarla gösterelim:

İslam öncesi Türk geleneklerinde de çok yer tutan bu sayı Muhammed’in kırk yaşında Allah’tan ilk vahyini alması, Allah’ın Âdem’in çamurunu kırk gün yoğurduğuna inanılması, Mehdi’nin dünyaya tekrar geldiğinde kırk yıl kalacak olması, diriliş esnasında göklerin kırk gün boyunca dumanla kaplanacağı ve dirilişin kırk yıl süreceğini ifade eder.⁵²

Memidik’in “ışıklar evliyası Taşbaş” efsanesinin birkaç yerinde yedi rakamının kullanıldığını da görmekteyiz. Yaşar Çoruhlu bu sayının kerametini daha çok İslami inanışlara bağlar. (bkz. Çoruhlu, age, s. 201-202)

ÖO’daki anlatım yolu tabiatıyla diğer iki romana benzer. Yazar üçlemenin birinci ve ikinci eserlerinden farklı olarak bölüm başlarında sayı ve rakam kullanmamış, bunun yerine anlatılacak bölümün küçük bir açıklamasına ve/veya özetine yer vermiştir. Bu anlatım tekniği, eski mesnevilerde ve halk hikâyelerindeki

⁵¹ Fethi Naci, Yaşar Kemal’in Romancılığı, YKY, İstanbul 2008, s: 12.

⁵² Yaşar Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabcacı Yay. İstanbul 2002, s: 204.

bölüm başlıklarını hatırlatmaktadır, dolayısıyla geleneksel veya folklorik bir tesire bağlanabilir.

Roman kişileri, üçlemenin bu son romanında da şive ve ağız özellikleriyle konuşturulmuştur. (Haydiyin, onmayası, şavk, nenemlen, öylecene, v.s.) Bunların yanında Yaşar Kemal, önceki iki eserde olduğu gibi birçok argo ve küfür kelimesi kullanmıştır. OD ile YDGB’de sıkça yer verilen ikilemeler, ÖO’da da görülmektedir. Anlatıcının hemen hemen her sayfada rastlayabileceğimiz ikilemelere bu denli yer vermesine sebep olarak anlatımında pekiştiriciliği sağlamak amacı taşıdığını söyleyebiliriz.

Diğer iki eserde olduğu gibi ÖO’da da dolaylı serbest anlatım yöntemi kullanılmıştır:

Çukurova tekin değildir. Bir uçsuz bucaksız düzlüktür. Bataklık, büküktür, akarsular, ulu denizlerdir. Bulut örneği gelen sivrisinekler... (ÖO, s: 36) Gece yağın çığden dolayı pamuk nemlidir. Onun için ırgatlar daha gün ışımadan pamuğu koza olarak toplar, nemli nemli çuvallara basarlar, sonra gün ışınca alaçıkların, haymaların gölgesine oturup kozalardan pamukları çekerler. (ÖO, s: 64-65)

Yukarıda Memidik’in düşüncelerini bu yöntemle aktaran yazar, “*Çoğunun parmaklarının ucu korkmuştu. Parmak ucu derisi incelmış, neredeyse kanları dışarı fışkıracak. En korkuncu da parmak korkmasıdır. Bir şeye dokunurken insanın içi ezilir, kusacağı gelir, ölümden beterdir.*” (ÖO, s: 290) diyerek bazı cümlelerde kendini gösterir. Romancı buna benzer olarak iki parçalı pamuk kozası olan eşek hakkında da şu bilgileri verir:

Genellikle koza dört beş parçalıdır. Altı yedi parça olanı da olur. Üç parçalı olanı da. Yalnız iki parçalı koza pek yoktur. Binde bir bulunur. Bu iki parçalı kozaya eşek adını verirler. Bir ırgat eşek bulursa onun içinin pamuğunu çekmez, Öylecene saklar. Sonradan bu eşek törenle tarla sahibine verilir. Tarla sahibi ya eşeği bulana, ya da bütün ırgatlara armağanlar verir, şölenler çeker. O, tarla sahibinin elinin açıklığına bağlıdır. (ÖO, s: 313)

Bunlardan başka romancı, Çukurova'nın köpekleri ve sinekleri hakkında bilgiler de verir.(, s: 301) Ancak bu örneklerin sayısı azdır ve romanlardaki realist veya objektif anlatım yöntemini yok eden bir miktara ulaşmaz.

SONUÇ

“Yürü bre fıkarcılık elinden/ Dolanıp belime kuşak olmuşsun”...

Gündeşlioğlu'ndan alıntıladığı bu iki dizeyle üçlemesine başlayan Yaşar Kemal, romanlarında esasen köylülerin ekonomik sıkıntılarına dikkat çekmek ister. Yazar, bu yönüyle kendi açısından topluma hizmet görevini yerine getirir. Üçlemede fakirliğin beraberinde gelen sıkıntılardan ve korkularından bir an önce kurtulmak isteyen köylülerin, kendi uydurduğu mitlere sığınmış konu edinir. Yaşar Kemal bir mitin oluşumunu ekonomik etkenlere dayandırarak açıklamak istemiştir. OD'de köylülerin geçimlerini sağlamak, hayatlarını sürdürebilmek için çektiği çileli yolculuğa ağırlık veren romancı, YDGB'de Çukurova'dan eli boş dönen köylülerin korku ve endişelerini ele almıştır. YDGB'de kasabadaki tüccar Adil Efendi'den borçlarını ödeyemedikleri için korkan ve bundan kurtulmak için Taşbaşıoğlu Mehmet'i mitleştirip buna sığınan köylüleri anlatan yazar, ÖO'da Muhtar Sefer'i öldürmek isteyen Memidik'in kafasında kurduğu cinayeti ve Taşbaşıoğlu efsanesinin sonunu işler. Yaşar Kemal'in eski bir miti veya bunun çağdaş şeklini değil de yeni doğan ve sonra yok olan bir miti anlatması, bu eserlerin farklı tarafını oluşturur.

DÖY'de birçok toplumsal soruna da değinildiği görülür. Olay örgüsü sömürülenler, sömürenler ve işbirlikçiler üzerine kuruludur. Üçlemede, İnce Memed serisinde gördüğümüz ağa tipleri pek yoktur. OD'de Sefer'in anlaştığı, köylüleri kullanan kötü toprak sahipleri olduğu gibi, ÖO'da köylülerin haklarını alınlarının teri kurumadan veren iyi huylu ağalara da yer verilir. Geçimlerini Çukurova'da pamuk toplayarak kazanan köylüler, çocuğundan gencine, gencinden yaşlısına, erkeğinden kadınına çalışmak zorundadır. Bunun yanında zorlu tabiat koşulları ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği Çukurova'da birçok köylünün ölümüne sebep olmuştur.

Köyde eğitim bakımından da sıkıntılar mevcuttur. Nitekim köyde okumasını yazmasını bilen tek kişi Taşbaşoğlu'dur. Yaşar Kemal, YDGB'de bürokratik kokmuşluğu vurgulamak amacıyla rüşvete ve rüşvetçiliğe dikkat çeker. Bunun yanında yazar, Yüzbaşı Şükrü gibi sorumluluklarını yerine getiren devlet memurlarına da yer verir.

Yaşar Kemal, üçlemede birçok folklorik malzemeye yer vermiştir. Efsane, destan, ağıt, dua, beddua gibi halk edebiyatının sözlü türlerine yer veren yazar, ışık, kırk, yedi, kartal, ağaç gibi halk kültüründe özel bir anlam taşıyan motiflere de yer vermiştir. Özellikle YDGB ve ÖO halk edebiyatı açısından oldukça zengindir. OD'de ise daha çok halk inanışlarına ve düşünle gerçek arası objelere yer verilmiştir. OD'de Çukurova'ya yapılan zorlu yolculuk ve tabiatla olan mücadele oldukça gerçekçidir. Bu gerçekçilik diğer iki eserde pek görülmez. Diğer eserlere dâhil edilen folklorik malzemeler YDGB'yi ve ÖO'yu gerçeklikten uzaklaştırmış, onları romantizme yaklaştırmıştır. Bu noktada Yaşar Kemal'in üçlemesinde gerçekçi romanın inandırıcılık ilkesine pek aldırmadığını söylemek doğru olacaktır. Köylülerin her defasında, sonucunun hüsrana olacağını bile bile muhtara inanması romanın inandırıcılığını zedeler. Aynı durum YDGB'de de görülür. Bütün köyün Adil Efendi korkusuyla eşyalarını dağa saklaması pek gerçekçi değildir. Recep ve Hüsne'nin köydeki uğursuzluğa son vermek için köyden kaçması, İki sevgilinin köydeki musibetleri bu kadar cahilce değerlendirip canından olmaları tuhaftır. Koca Halil, egosu sebebiyle köyden uzaklaşır. Ona göre köylülerin Çukurova'ya geç inmesine sebep olan kişi kendisidir. Köylülerin toplanarak Koca Halil'in bu tutumuna son vermeye çalışması da başarısız olur. Koca Halil köylünün kendisini öldüreceğini düşünerek köyden kaçır. Gerçeklerin dile getirilmesiyle rahatlayacağı yerde kuruntusunun ardına düşen yaşlı adamın bu davranışı da gariptir. ÖO'da

Döndülü Gelin'in vücudunu sivrisineklere parçalatması ve bundan zevk aldığı sahne roman kişilerinin abartılı davranışlarına örnektir. Hâsılı roman kişileri ve bu kişilerin anormal davranışları pek de gerçekçi olarak nitelendirilemez. Berna Moran, Yaşar Kemal'in bu tutumunu şöyle izah eder:

Gerçekçi romanda her şeyden önce öykünün inandırıcılığı gözetildiği için söylemi denetleyen de bu inandırıcılık ilkesidir. Yazar, gerçek günlük yaşamı yansıtırken şüpheyile bakılabilecek olaylara, okurun yadırgayacağı davranışlara, abartmalara yer vermez. Yaşar Kemal ise belki daha başka ve daha derin bir gerçekliğin peşinde olduğu için, gerçekçi romanın bu ilkesini çiğnemekten kaçınmaz. Onun roman dünyası tipik olmak şöyle dursun olağan dahi sayılmayacak olaylarla doludur. Çünkü toplumsal gerçeklikten daha derinini yakalamak için kurduğu örüntü, inandırıcılık ilkesinden daha önemlidir onun gözünde.⁵³

Yaşar Tuncer DÖY üçlemesinde Yaşar Kemal'in gerçekliğin ötesinde olan düşsel üslubunu, Milan Kundera'nın ortaya attığı "düşsel anlatı" tekniğine benzetir.⁵⁴ Bu tekniği Latin Amerika edebiyatında Garcia Marquez, Octavia Paz gibi romancılarda görülen "büyülü realizm" akımıyla ilişkilendirmek de mümkündür.

Köylülerin kaderiyle mücadelesini, zorlu çalışma şartlarını ve maddi sorunlarını dile getiren yazar, üçlemesindeki çatışmaları iyi kurgulamıştır. OD'de Meryemce-Koca Halil, Meryemce-Uzunca Ali çatışması uzun uzadıya anlatılır. İnsan-insan çatışmasının yanında insan-tabiat çatışmasına da dikkat çeken yazar, Uzunca Ali ve ailesinin yaşadığı zorlukları başarı ile tasvir eder. YDGB'de Taşbaşoğlu'nun yaşadığı insanın iç çatışması, ÖO'da Memidik'in şahsında görülür. Olay örgüsü içindeki bu çatışmalar eserlerin dramatik kuvvetini arttırmıştır.

Üçlemede roman kişilerinin korku dolu psikolojilerine geniş olarak yer verilmesi dikkat çekicidir. Bireysel ve toplumsal korkunun buhrana dönüşmesi ile mantıksız işler yapan karakter ve tipler eserlerin gerçekçiliğini zedeler. Roman

⁵³ Berna Moran, age, s: 140-141.

⁵⁴ Yaşar Kemal'i Okumak, Yaşar Tuncer, Çev. Nedret- Erdim Öztokat, Adam Yay. İstanbul 1998, s: 119-124.

karakterlerinin toplumsal özellikleri yanında duygusal taraflarının da ele alınması, yazarın birebir gerçek insanı vermek istemesiyle açıklanmalıdır.

Çalışmamızda DÖY üçlemesindeki bazı kişilerin ve olayların Yaşar Kemal'in hayatından izler taşıdığını da vurgulamaya çalıştık. Söz gelişi, Meryemce'nin bazı özellikleri ve karakteri, yazarın babaannesini Hirde Hatun ile birebir örtüşür. OD'deki zorlu göç, Yaşar Kemal'in ailesinin Van'dan Çukurova'ya göçü ile benzerlik gösterir. Bu göç sırasında Yaşar Kemal'in babasının Hirde Hatun'u sırtında taşıma olayı, OD'de Meryemce'yi sırtında taşıyan Uzunca Ali ile neredeyse aynıdır. Ayrıca Uzunca Ali ile Yaşar Kemal'in babası arasında fiziki benzerlikler de söz konusudur. Koca Halil'in koku almadaki hüneri Yaşar Kemal'in kendi yeteneğinden izler taşır. Üçlemede yer alan Kel Âşık, yazarın hayatında mühim bir yer tutan Âşık Abdele Zeyniki ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca, Vurgun Ahmet'in peri kızıyla olan aşk hikâyesi, yazarın akrabası olan Hüseyin Bey adına anlatılan olağandışı aşk hikâyesine benzer. Hüseyin Bey'in göle atlayarak intihar etmesi olayı Taşbaşıoğlu'nun nehre atlayarak yaşamına son vermesi ile aynıdır. Bu romanlar hakkında yazarın "benim yaşamım ve tanıklığımdır" demesi bu bakımdan doğru bir niteleme olarak görülmelidir.

Yazar, DÖY'de roman kişilerinin seksüel arzularını ve deneyimlerini ayrıntılı olarak anlatmıştır. Erkek egemen ve tutucu bir toplum olan Anadolu'da, kadınlar ve erkekler cinsel bakımdan baskı altında yaşarlar. DÖY'de ise bu durum söz konusu değildir. Döndülü karakteri hedonist duyguları ile hareket eder ve köyün ergenliğe ulaşmış bütün erkekleriyle bir seferlik cinsel birliktelik yaşar. Hüsne ve Zeliha'nın kendilerini sevgililerine karşılıksız olarak sunmaları geleneksel Anadolu inançlarına ters düşer. Kır İsmail'in Kızı, Sefer'le ilişkiye girdikten ve onunla evlendikten sonra libidosunu serbest bırakmış, keyfi nasıl istiyorsa öyle davranmaya

başlamıştır. Bunun yanında yazar, erkek kişilerin cinsel arzularına ve deneyimlerine de yer vermiştir.

DÖY'ün kişi kadrosu oldukça zengindir. Kişilerin psikolojik ve fiziki betimlemeleri gerçeğidir. Güçlü tabiat ve mekân tasvirleri üç eserde de başarılıdır. Romancı, bölgesel söyleyişleriyle ve yalın Türkçesiyle anlatımına akıcılık katmıştır. Sonuç olarak Yaşar Kemal DÖY üçlemesiyle, Türk romanının gelişimine ve Türk romanının dünyada ses getirmesine vesile olmuştur.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Şerif (1991), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yay. , Ankara.

AKTAŞ, Şerif, (1986), *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Akçağ Yay. , Ankara.

ANDAÇ, Feridun (2003), *Yaşar Kemal'in Sözlerinde Yaşamak*, Dünya Yay. , İstanbul.

AYAYDIN, Günil Özlem (2003), *Yaşar Kemal'in İstanbul'una Çevreci Bir Yolculuk*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

BOLAT, Hatice Katar (2006), *Yaşar Kemal'in Romanlarında Sosyal İlişkiler Açısından Şahıs Kadrosu*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

BOZATLI, Ayşe (2008), *Yaşar Kemal'in Orta Direk, Yer Demir Gök Bakır ve Ölmez Otu Romanlarında Kadının Yeri*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Gazimağusa.

Cevdet Kudret (1990), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, Cumhuriyet Dönemi 1923-1959*, İnkılâp Kitabevi, 3. Cilt, İstanbul.

ÇİFTLİKÇİ, Ramazan (1997), *Yaşar Kemal Yazar-Eser-Üslup*, TC. Kültür Bakanlığı, TTK Basımevi, Ankara.

ÇORUHLU, Yaşar (2002), *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yay. İst.

Fethi Naci (2008), *Yaşar Kemal'in Romancılığı*, YKY. , İstanbul.

Geçmişten Geleceğe Yaşar Kemal, Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Merkezi Uluslararası Yaşar Kemal Sempozyumu, Yayına Hazırlayan: Süha Oğuzertem, Adam Yay. İstanbul. Ocak 2003.

GÖKALP, Altan, Güzin Dino, Jean- Pierre Deleage, Nedim Gürsel, Daniel Rondeau, Timour Muhidine, Carole Gündoğar, Yaşar Tuncer, Seza Yıllancıoğlu, Philippe Adam (1998), *Yaşar Kemal'i Okumak*, Çev. Nedret- Erdim Öztokat, Adam Yay. , İstanbul.

GÜRSEL, Nedim (2008), *Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı*, Doğan Kitap Yay. İstanbul.

KAPLAN, Ramazan (1997), *Türk Romanında Köy*, Akçağ yay. , Ank.

LEWIS, Bernard (2009), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Boğaç Babür Turna, Arkadaş Yay. , Ankara.

MORAN, Berna (2008), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yay. , İstanbul.

MORAN, Berna (2002), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yay. , İstanbul.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2006), *Yaşar Kemal Sözlüğü*, YKY, İstanbul.

ŞAHİN, Osman (2004), *Geniş Bir Nehrin Akışı Yaşar Kemal*, Can Yay. , İstanbul.

UYGUNER, Muzaffer (Ekim/1969), Türk Dili, *Ölmez Otu*, s. 217.

YAŞAR KEMAL (2008), *Ortadirek/ Dağın Öte Yüzü 1*, YKY, 6. Baskı, İstanbul.

YAŞAR KEMAL (1966), *Yer Demir Gök Bakır/ Dağın Öte Yüzü 2*, Güven Basım ve
Yayınevi, İstanbul.

YAŞAR KEMAL (2007), *Ölmez Otu/ Dağın Öte Yüzü 3*, YKY, 5. Baskı, İstanbul.

YAŞAR KEMAL (2008), *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor, Alain Bosquet ile
görüşmeler*, çev. Altan Gökalp, Onat Kutlar, YKY, İstanbul.